

MUKADDER ÖZKAN BARDAKCI

YAŞLILARDA MEKÂN AİDİYETİ

Yaşlılık ve Mekân İlişkisinin
Sosyolojik Analizi

ÇİZGİ | e-Kitap

Mukadder ÖZKAN BARDAKCI

1991 doğumlu olan yazar, 2011 yılında girdiği Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Lisans programından 2015 yılında mezun olmuştur. 2015 yılında Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programına başlamış eğitimini 2017 yılında yaşlılık ve mekân alanında yazdığı yüksek lisans tezi ile tamamlamıştır. 2019 yılında Araştırma Görevlisi olarak Selçuk Üniversitesi Beyşehir Ali Akkanat Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu Sosyal Hizmet Bölümünde çalışmaya başlamıştır. Doktora tez çalışmasını 2022 yılında yaşlılık alanında yaptığı tez çalışması ile tamamlayarak doktor unvanını almıştır. Halen Selçuk Üniversitesi Beyşehir Ali Akkanat Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu Sosyal Hizmet Bölümünde görevine devam etmektedir.

YAŞLILARDA MEKÂN AİDİYETİ

Yaşlılık ve Mekân İlişkisinin Sosyolojik Analizi

Mukadder ÖZKAN BARDAKCI

Çizgi Kitabevi Yayınları (e-kitap)

©Çizgi Kitabevi
Haziran 2022

ISBN: 978-605-196-804-9

Yayıncı Sertifika No:52493

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

- Cataloging in Publication Data (CIP) -

ÖZKAN BARDAKCI, Mukadder

YAŞLILARDA MEKÂN AİDİYETİ

Yaşlılık ve Mekân İlişkisinin Sosyolojik Analizi

Yayına Hazırlık: Çizgi Kitabevi Yayınları

Tel: 0332 353 62 65- 66

ÇİZGİ KİTABEVİ

Sahibiata Mah.	Alemdar Mah.
M. Muzaffer Cad. No:41/1	Çatalçeşme Sk. No:42/2
Meram/ Konya	Cağaloğlu/ İstanbul
(0332) 353 62 65 - 66	(0212) 514 82 93

www.cizgikitabevi.com

📞📧 / cizgikitabevi

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	7
GİRİŞ.....	9

I. BÖLÜM

YAŞLILIK ve YAŞLILIK OLGUSUNA SOSYOLOJİK BAKIŞ	11
Yaşlılığın Tanımı ve Genel Bilgiler.....	11
Yaşlanmanın Tarihsel ve Kültürel Boyutu	17
Yaşlılıkla İlgili Teoriler.....	20
Dünyada Yaşlılıkla İlgili Bazı İstatistikler	22
Türkiye’de Yaşlılıkla İlgili Bazı İstatistikler	25
Yaşlının Genel Sorunları	29
Gerontoloji, Sosyal Gerontoloji ve Yaşlılık Sosyolojisi.....	34
Yaşlının Toplumsal Sorunları	38
<i>Yaşlılık, Yalnızlık, Yalıtılmışlık ve Yabancılaşma</i>	<i>39</i>

II. BÖLÜM

GRİ YILLARDA MEKÂN ALGISI: YAŞLI ve MEKÂN İLİŞKİSİ.....	42
Kavramsal Olarak Mekân	44
Yaşlı Mekânı.....	47
Mekânsal Aidiyetliğin Yaşantımızdaki Yeri	52
İnsan-Mekân İlişkisi	56

III. BÖLÜM

YAŞLILIK ve MEKÂN.....	59
Araştırma Hakkında	59
Araştırma Bulguları	64

<i>Ev İçi Mekânda Yaşam Zorluğu ve Kolaylığı Değerlendirmesi</i>	<i>64</i>
<i>Mekân Hatıraları ve Memnuniyet Düzeyi</i>	<i>76</i>
<i>Dış Mekanlara İçten Bakış</i>	<i>84</i>
<i>İleri Yaşta Yakın Çevre ile Kurulan Bağ: Komşuluk, Akrabalık İlişkisi</i>	<i>94</i>
<i>Mekân Bağlamında Gündelik Alışkanlıklar, İhtiyaçlar</i>	<i>102</i>
DEĞERLENDİRME ve SONUÇ	108
ÖNERİLER	112
EK:1 GÖRÜŞME SORULARI	115
EK 2: KATILIMCI KÜNYESİ	117
KAYNAKÇA	118

ÖNSÖZ

Yaşlılık dediğimiz olgu, birçok insanın kabullenmek istemediği süreçlerden biridir. İnsanın yıllardır taşıdığı tüm fiziksel özelliklerin yavaş yavaş deforme olduğu, sağlığından kayıplar verdiği ve birtakım yoksunlukların baş gösterdiği dönemdir. Aynı zamanda yaşlılık, gerek emeklilik dönemine girilmesi gerekse de yılların yüklediği ağırlıkların iyiden iyiye hissedilmesiyle, bu evredeki birçok insanın kendini verimsiz hissetmeye başlamasına neden olmaktadır. Diğer yandan bu dönemdeki insanlar, alışmış oldukları mekânlara, tanıdık olan yüzlere, biriktirilen anılara da sadıktırlar. Bu yüzden bulundukları mekândan ayrılmak istemezler ve hatta o mekânlara bazı sebeplerden dolayı kıymetli anlamlar yüklerler. Bu anlam yükleme hali, gerek kurulan ilişkiler gerekse de mekânın ihtiyaçlara ya(t)kınlığı gibi sebeplerle birlikte okunduğunda kendini ortaya çıkartır. Yaşlıların mekânlarla kurduğu sayısız güçlü bağ, aynı zamanda aidiyet duygularını pekiştirmeleri için önemli bir yardımcıdır. Anılar, kültür, ait hissetme, sağlık, konfor, rahatlık gibi sıralayabileceğimiz onlarca bağ, yaşlıların kendi anlam dünyasında vazgeçilmez bir alışkanlığa karşılık gelirken, bununla birlikte aidiyet duygusunun gelişmesini ve davranışa dönüşmesini de beraberinde getirir.

Lisans hayatımı geçirmiş olduğum Selçuk Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde, yüksek lisans hayatımı da aynı çatı altında tamamlamış olmak benim için ayrı bir mutluluk sebebidir. Bu çalışma sürecinde teşekkürün en büyüğünü gö-

rüşmecilerime etmek ışıtiyorum. Sabırla, sevgiyle, şefkatle, merhametle ve içtenlikle beni dinleyen ve aynı samimiyetle bana cevap veren, yaşlılık döneminin aslında ne kadar güzelliğlerle dolu olduğunu bana gösteren görüşmecilerime sonsuz şükranlarımı iletiyorum. Bu süreçte beni sabırla dinleyen, desteklerini ve zamanını esirgemeyen her zaman yol gösteren kıymetli danışmanım Prof. Dr. Mahmut ATAY'a, danışmanım kadar benimle ilgilenen, fikir veren doğrularımı ve yanlışlarımı söyleyerek sürece ışık tutan ve zamanını benden esirgemeyen kıymetli hocam Doç. Dr. Mehmet Ali AYDEMİR'e teşekkürü borç bilirim. Bu süreçte beni yalnız bırakmayan, beni hep motive eden ve yüreklendiren annem Safiye ÖZKAN'a ve babam Mustafa ÖZKAN'a sonsuz saygı sevgimle teşekkür ederim. Sevgili dostum Merve TACİRLİ'ye de bu süreçteki tüm sıkıntıları benimle paylaştığı ve her daim yardımcı olduğu için teşekkürü borç bilirim.

GİRİŞ

Yaşlılık geçmişten bu yana disiplinler açısından en önemli konulardan biri olmuştur. Edebiyat, sanat, tarih gibi birçok disiplinin merak konusu olmuş fakat toplumsal ele alınış bakımından 20. yüzyılda ancak bir bilim olarak değerlendirilmiş ve çalışmalar yapılmıştır. Küreselleşen dünyada teknoloji ve tıbbın ilerlemesi ile birlikte insanların beklentileri, yaşam tarzları değişmiştir. Bu değişimler yaşlılığın demografik yapısını, rol değişimini, ekonomisini ve ideolojisini etkilemiştir. Yaşlılık geçmişten beri toplumların önemli konusu haline gelmiştir. Türkiye dışındaki ülkelerde yaşlılık toplumsal bir sorun olarak algılansa da Türk toplumunun geleneksel bir yapıya sahip olmasından dolayı yaşlılara saygı ve hürmet duyulmaktadır. Bu yüzden toplumumuz için sorundan ziyade huzur ve mutluluk kaynaklarından biri olmuştur.

Yaşlılık bireysel gibi görünse de toplumsal bir meseledir aynı zamanda. Bir zamanlar iş gücü potansiyeline sahip yaşlı, emekli olduğu zaman artık sadece tüketici konumdadır. Bu durum ekonomik tehlikeleri beraberinde getirir. İş yaramadığını düşünen yaşlı, kendini psikolojik olarak yetersiz ve gereksiz görmeye başlar. Buna bağlı olarak fiziksel sorunlar da baş gösterebilir. Yaşlılık; sosyolojinin, psikolojinin, biyolojinin konusudur ve bu bağlamda iç içe girmiş durumdadır. Psikolojik bir sorunun yansımaları toplumsal ve fiziksel olabilir.

Yaşlı lafzı aklımıza beyaz saçları, kırışmış elleri, yanakları; eli bastonlu, beli bükük neneleri ve dedeleri getirir. Derin ve uzaklara bakan gözleri, alınlarındaki çizgilerin her birinde yaşanmışlık, acı, keder, hüznün, sevinç barındıran bu insanlar bize göre, zihnimizdeki resme göre yaşlılardır. Yaşlılık; yaşın ilerlemesi, bedenin çökmesi, fiziksel olarak fark edilebilen,

gözlenebilen deformasyon durumudur. Yaşlılık, yaşlı olmak, yaşlanmak, aynı zamanda çocukluk hâlidir. Bir zamanlar nelerinin ve dedelerin üzerine titrediği evlatlarıyla yer değiştirmesidir. Önce anne-baba evladı büyütür sonrasında ise evlat anne babayı büyütür. Çünkü insanlar yaşlandıkça çocuklaşır. Bir çocuk edasıyla küser, kırılır. Yaşlılık hâli nimettir anlayana, eşe, dosta, konu komşuya. Geleceğin habercisidir. Genç olan düşünmez o merdiven nasıl çıkılmaz hâle gelir; pazara, markete gitmek en fazla ne kadar zor olabilir? İnsan hiç kimseyle konuşmadan bir evde tek başına nasıl durabilir? Çünkü insan hiç yaşlanmayacakmış gibi yaşar. İnsanoğlunun kabul etmediği iki gerçek kavram: yaşlılık ve ölümdür. Yaşlılık zordur ve bir nevi muhtaçlık evresidir. Bu evrede insanın eskiden yapabildiği her şeyin önüne bir yaşlılık duvarı çekilmiştir. Ölüme bir adım, bir nefes, bir gün kadar az bir süre kalmıştır. Çünkü insanların zihninde genç, ölüme daha uzaktır. Gencin ölümünün kabullenilmesi zordur fakat yaşlı için öyle değildir. Çünkü onun “bir ayağı çukurdadır”. Yaşlılık aynı zamanda “elden ayaktan düşme” hâlidir. İnsanların yaşlandıktan sonraki tek isteği halk tabiriyle “kendini gezdirebilmektir.” Ölmekten korktukları kadar düşkün olmaktan, yük olmaktan da korkarlar.

Yaşlılık ve bunun çevresinde gelişen, yetişen konular henüz Türkiye’de çok yenidir. Yaşlılıkla ilgili ülkemizde gerçekleşen ilk çalışmaların ayak sesleri Akdeniz Üniversitesi tarafından temelleri atılan Gerontoloji Bölümü ile duyulmuştur. İsmail Tufan tarafından kurulan ve öğretimine 2009 yılında başlayan bu bölüm geleceğin en çok konuşulacak konularından biri olan yaşlılığa dikkat çekmeye başlamıştır. Sosyolojinin de ilgi alanına dahil olan bu konu en az gerontoloji kadar yeni, çalışılmamış, keşfedilmemiş, dikkat çekilmemiş yanlara sahiptir. Bu sebeplerden çalışılmaya, araştırılmaya ihtiyacı olan bir alandır. Yaşlılık sosyolojisi bağlamında bu konunun seçilmiş olması gerek az çalışılmış olması gerek yaşlıların mekânlarına olan aidiyetlik hislerinin ne derece olduğu, nelere ve hangi unsurlara bağlı olduğu konusunda literatüre az da olsa bir katkı sağlamak amacı ile yapılmıştır.

I. BÖLÜM

YAŞLILIK ve YAŞLILIK OLGUSUNA SOSYOLOJİK BAKIŞ

Yaşlılığın Tanımı ve Genel Bilgiler

Yaşlılık olgusunun tanımını sınırlandırmak zordur çünkü bu olgu kişiden kişiye, çevreden çevreye ve kişinin fizyolojik, biyolojik, psikolojik ve toplumsal özelliklerine göre değişme göstermektedir.

Yaşlılık, yaşam sürecinde gelişme ve olgunlaşmayı takip eden genetik yapı ve çevre arasındaki etkileşimin en üst düzeyde görüldüğü fizyolojik ve ruhsal değişmelerin ortaya çıkmasıdır. Yaşlılık, zaman faktörüne bağlı olarak kişinin fiziki ve ruhsal güçlerini bir daha yerine gelmemek üzere yavaş yavaş kaybetmesi hâlidir (Arslan,2015:30).

16. ve 17. yüzyıllarda bedensel güç kaybına uğrayan kişilere yaşlı denilmiştir fakat yaşlılık kişinin kendini yaşlı hissetmesi ile ölçülebilen bir durum olmuştur. 20. yüzyılın başlarına kadar yaşlılık bir hastalık olarak görülme bile sakatlık olarak görülmüş; giyim kuşam yani insanın kılığı kıyafeti ile de kişinin yaşlı ya da genç olma durumunun ayrımı yapılmıştır. İlerleyen zamanlarda yaşlılık sosyal içerikle bağlantılı olarak düşünülmüştür. Geçmiş dönemlerde yaşlılık ölümün ilk basamağı olarak algılanmış ve yaşlı insan faydasız, ürpertici, ölümün habercisi olarak düşünülmüştür (Tufan, 2002:19-20).

Yaşlı kavramı toplumdan topluma da farklılık göstermiştir. Örneğin, Ayizolarda dört farklı anlamı vardır. Bunlardan ilki kişinin kendisinden daha fazla yaş alma durumunu ifade etmektedir. Örneğin, küçük bir çocuk kendisinden yaşça küçük çocuktan daha yaşlıdır ve otorite sahibidir. İkinci bir anlamı ile yaşlılık “yetişkinlik” demektir. Ayizolarda evli olan kişi yetişkindir bu yüzden yaşlı olarak nitelendirilmektedir. Diğer bir yaşlı tanımı ise insanlar üzerinde otorite kurma yetkisinin varlığı kişiye yaşlı sıfatını kazandırmaktadır. Kronolojik yaştan bir önemi yoktur. Akrabalık zinciri buna bir örnektir. Akrabalar içinde yaşça en büyük olan kişi yaşlı olarak nitelendirilmektedir (Tufan, 2002:34).

Yaşlılıkla ilgili kuramsal bakış açılarının geliştirilmesi ve literatüre girmesi zaman almıştır. Yaşlılık olgusu yüzyıllardır üzerinde düşünülen konu olmuş fakat bilimsel çalışma haline getirilememiştir. Dolayısıyla son yüzyılın ikinci yarısına gelene kadar sistemli görüşlere ulaşılamamıştır. Yaşlılığın dinamik bir kavram olması nedeniyle yaşlılara ilişkin öne sürülen görüşlerde dinamik olmak zorundadır. Bu yüzden yaşlılarla ve yaşlılıkla ilgili öne sürülen görüşlerin sadece belirli bir zamanda, belirli bir kültürel yapı içinde ve belirli yaş grupları içinde olan ve benzer özellikler gösterdiği varsayılan kişiler için geçerli olduğunu akılda tutmak gerekmektedir (Ersanlı ve Kalkan, 2008:216). Bilimsel çalışma hâline gelmesi geç olsa da M.Ö 2500 yılında Mısır’da yaşamış ünlü filozof ve şair Ptah-hotep yaşlılık konusuna değinmiştir. Ona göre yaşlının sonu çok zahmetlidir: Zayıflar, görme gücü azalır, kulağı işitmez. Kalbi rahat değildir. Ağzı var dili yoktur ve artık hiç konuşmamaktadır. Dünü, bugünü bilmez. Zevkle yaptığı işler artık eziyet vermektedir. Yaşlılık insanı üzüntüye sokan en kötü mutsuzluktur (Akın, 2003:16).

Günümüzde yaşlı insanı tarif etmek çok güçtür. Her ne kadar 65 yaş ve üstü yaşlı olarak kabul edilse de 70 yaşına gelmiş bir insan kendini yaşlı olarak görmeyip gelecek planı

yapabilmekte hatta yeniden evlenebilmektedir. Yeni bir dil ya da yeni bir meslek öğrenmeye çalışabilmektedir Yirmi yaşındaki gençlerle aynı üniversite sıralarını paylaşabilmektedir. Yarım asır önce kırk yaşındaki kadınlar altmış yaşındaki annelerini yaşlı evine götürürken, bugün yetmiş yaşındaki evlat doksan yaşında olan annesini yaşlı evine götürmektedir. Yaşlılık; toplumsal gelişmişliğe, kişinin sağlık durumuna, sosyal ve psikolojik durumuna bağlı bir değişken olarak yaşanan çağa, bölgeye göre değişmektedir. İnsanın kendisini yaşlı ve genç olarak hissetmesinde bedensel unsurlar da önemli rol oynamaktadır. (Tufan, 2002:86)

Yaşlılık, çoğu insanın düşündüğü gibi durağan ve değişmez bir dönem değildir. Yaşamın tüm evrelerinin zorlamalarına rağmen var olabilmenin güçlülüğünü ve bilgeliğini içerir. İnsanın bedensel ve ruhsal olarak zayıfladığı, beyin başta olmak üzere bütün sistemlerin yapısında olan değişimlerdir. Yaşlılık aynı zamanda psikolojik, sosyal ve fiziksel bir süreçtir. Yaşlılığa yüklenen anlamlar, yaşlının toplumdaki konumu değiştirmektedir. Fiziksel etkinliklerin azalmasıyla birlikte yaşlının toplumdan uzaklaşmasına ve soyutlanmasına neden olmaktadır. Toplum, yaşlı kişinin bilgeliğinden vazgeçip gencin dinamikliğini tercih etmektedir. Bu durum yaşlı hissetme duygusunu da beraberinde getirmektedir. Oysaki yaşlılığın bilgeliği ve gençliğin dinamizminin birlikte yer alması daha verimli olur ve üretken toplumlara katkıda bulunur. (Kalkan, 2008:3-5)

Yaşlanma: Yaşlılık ve yaşlanma birbirinden ayırmamız gereken terimlerdir. Genel bir ifade ile yaşlanma bir süreci ifade ederken yaşlılık daha çok bir döneme karşılık gelmektedir. Bu genel bir ifade olmakla birlikte daha anlaşılır olabilmesi adına daha geniş tanımlarla ele almakta fayda vardır.

Yaşlılık, yaşam sürecinde gelişme ve olgunlaşmanın ardından kendine özgü fizyolojik ve psikolojik değişimlerin or-

taya çıktığı son evre olarak görülür. Yaşlanma, kişiden kişiye anlamı değişen bir sözcüktür. Genel olarak yaşlılık algılama, bellek ve yaratıcılık yeteneklerinin azalması ile kendini belli eden bir durumdur. Bir insan kendini yaşlı hissettiğinde, yaşlı gibi davrandığında, yaşlanmış demektir. (Arslan, 2015:67)

İnsan yaşamı gelişimsel olarak dönemler halinde incelenir ve insan, yaşamı boyunca üç dönemden geçer. Genellikle yetişkinliğe kadar devam eden dönem yaşamın ilk dönemini oluşturan gençlik dönemidir. Gençlik dönemi sürekli gelişme ile karakterize edilir. Bireyin her yönüyle yetişkin hâle gelmesi için sosyalizasyonunun gerçekleştiği bir dönemdir. İkinci dönem, orta yaş ya da yetişkinlik dönemidir. İnsanın biyolojik olarak en üretken olduğu dönemdir. Sosyalizasyondan elde edilen deneyimler uygulamaya geçirilir. Üçüncü dönem ise yaşlılık dönemidir, bu dönem de fiziksel olarak gerileme, biyolojik kapasitelerde azalma, toplumsal roller de ve yaşamda esneklik, bireysel ve toplumsal beklenti düzeyinde giderek hızlanan düşüş görülür. Gençlikten yetişkinliğe, yetişkinlikten yaşlılığa geçiş “yaşlanma” sürecini belirtir. (Canatan, 2008:13-14)

Yaşlılık döneminde insan zihnini en çok ölüm meşgul eder. Oysaki ölüm gençlikle de ilişkilidir. Ölüm sadece yaşlıya özgüdür, sadece yaşlıların ölüme daha çok yakın olma fikri üzücü bir durumdur. Genç hayatın başındadır yaşlı ise hayat denilen yolculuğun son durağına gelmek üzeredir. “Ölüm hiç yakışmadı” cümlesini hak eden kişiler genellikle genç kişilerdir. “Allah kurtarmış” cümlesini hak eden kişiler de insanların nazarında yaşlı kişilerdir. Gençler dünya nimetlerini isteme noktasında daha haklı görülürler. Bir ev, araba, yeni eşya, yeni kıyafetler, yeni uğraşlar bunların hepsi gençlere layık görülür. Yaşlı insanların yaşayacağı üç beş yılı kalmıştır. Bu yüzden yeni olan hiçbir şeye gerek yoktur, ellerinde bulunanlar yeterlidir. Bu gibi, buna benzer fikir ve

düşüncelerimizle toplum olarak, insanlık olarak yaşlılarımızı bu yanlış tutumlarımızla ölüm fikrine daha çok itmekteyiz ve üzmemekteyiz.

Yaşlılık hep düşünmek, üzülmek midir? Yaşlılık gençliğinde yapamadığın, zaman bulamadığın şeylere şans vermek, kendine zaman ayırmak, mutlu olmak, çevredeki insanlara bir şeyler öğretmektir. Nice güzel yollardan geçip acılar ve sıkıntılar çekerek edinilecek tecrübeler ile yaşanmışlıkların getirdiği bilgi donanımıdır. Bilgeliktir. Yaşlılık utanılacak, korkulacak bir durum değil, aksine özenilecek, kıskanılacak bir durumdur. (Arslan, 2015:72)

Yaşlanma birden fazla boyutları olan bir süreçtir. Çok boyutlu olmasından dolayı tanımları çeşitli açılardan yapılabilir. Canatan'a göre (2008:14-16) yaşlanmanın biyolojik, kronolojik, psikolojik, sosyal psikolojik, sosyal ve ekonomik olmak üzere altı boyutu vardır. Biyolojik yaşlanma, organizmanın zaman içerisinde işlevlerinin gerilemesi, fiziksel yeterliliğin azalması ve bedensel olarak bozulma olarak ifade edilir. Kronolojik yaşlanma takvim yaşına göredir, doğumla başlar. "Kaç yaşındasınız?" sorusunun cevabı olarak kronolojik yaş verilir. Kronolojik yaşlanma bireyin dışında gerçekleşir. Yani kendine özen gösterme, sağlığını koruma, psikolojik olarak güçlü olma, sosyal olarak aktif olma gibi olumlu ve bunların tam tersi olumsuz özelliklerden etkilenmez. Psikolojik yaşlanma bireyin zekâ, hafıza, öğrenme kapasitesi ve hızı, algılama ve güdülenme gibi zihinsel işlevlerinde, uyum ve baş etme mekanizmalarında, ruhsal durumun da kronolojik yaşın ilerlemesi ile ortaya çıkan değişikliklerdir. Sosyal psikolojik yaşlanma bireyin çevresiyle kurduğu karşılıklı ilişkiler, tutumlar, değerler, inançlar, sosyal roller, kendilik imgesi ve yaşlılığa uyum yönlerinden geçirilen değişimleri dikkate alır. Sosyal yaşlanma birey açısından toplumdaki sosyal ilişkileri, aile hayatı, çalışma hayatı, rolleri ve görevlerinin çeşitlenerek değişmesi, zengin hayat tecrübeleri olarak anlaşılabilir. Sosyal

yaşlanma, bireyin yaşlanmasına toplumun etki etmesi ve toplumun etkilenmesidir. Sosyal yaşlanma toplumun değişik kurumları arasındaki karşılıklı ilişkileri ve bireylerin kurumları arasındaki karşılıklı ilişkileri ve bireyin kurumlarla olan ilişkilerinde yaşa bağlı değişimleri de içine alır. Ekonomik yaşlanma bireyin yaşlanınca iş yapamaması sonucu ekonomik bir fayda üretememesi, yaşlandıkça elde ettiği gelirin azalması, yüksek enflasyon karşısında gelir azalmasına karşı koyamaması, emeklilik gelirinin yetersiz oluşu, geçmişe göre daha fazla hastalandığı için gelirinden ve birikiminden hastalık için daha fazla harcama yapması ile ortaya çıkar.

Toplumsal Yaşlanma: Yaşlanma sadece biyolojik, fizyolojik bir deforme olma hâli değildir. Nasıl ki insan dinamik bir varlık olarak hayatını devam ettiriyorsa, toplumda aynı şekilde dinamiktir. Sürekli değişme halindedir. İnsanın geçtiği bazı süreçlerden toplumda farklı boyutlarıyla geçer. İnsanın yaşlanması ne kadar doğal bir süreçse toplumun yaşlanması da o kadar doğal bir süreçtir.

Toplumsal yaşlanma farklı yönlerden ele alınarak açıklanabilir. Fakat bu noktada doğurganlık, ölüm veya göç olaylarına ait istatistikler kullanılarak toplumsal yaşlanmaya ışık tutulabilir.

Toplumun yaşlanmasını açıklamak için ölüm oranlarının kullanılması, toplumların yaşlanması, insanların yaşlanmasından farklı olarak, “geri çevrilebilir” bir fenomendir. Yani toplumlar yaşlanabildikleri gibi gençleşebilirler de. Yapılan istatistiksel araştırmalar bütün ülkelerde, yaşlı insan sayısının ve oranının arttığını gösteriyor. 65 ve üstü yaş grubunun gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde sayılarının gelişmiş ülkelere göre hızlı bir şekil de artış gösteriyor. Toplum içindeki yaşlı insan oranı, toplumun ne derece yaşlı olduğunu bir kriter olarak kullanılıyor. Toplumsal yaşlanma ölçülürken iki değişken çok sık kullanılır. Yazılan bazı eserlerde toplumsal

yaşlanma “belli bir yaşı üzerinde ki nüfus oranı” olarak ifade edilmektedir. Yani toplumsal yaşlanmanın meydana gelebilmesi için 60 veya 65 yaşı üzerindeki nüfus oranının da artış olması gerekir. Eğer böyle bir artış meydana gelmişse toplumsal yaşlanmanın varlığından söz edebiliriz. (Tufan, 2002:80-81)

Bir toplumun yaşı veya genç oluşunda “ortalama yaş değişimi” kriter olarak seçilecek olursa, daha gerçekçi bir sonuca varmak mümkün olur. Yani bir toplumun ortalama yaşı artış gösteriyorsa, o toplum yaşılanıyor anlamına gelir. Ortalama yaşı kriter olarak seçilmesinin bir diğer olumlu yanı da ortalama yaşı yardımı ile genel nüfus, diğer nüfus kesimleri ile daha rahat karşılaştırılabilir ve toplumun sayılarla değerlendirilmesi yönteminde daha iyi sonuçlar verir. (Tufan, 2002:83)

Yaşlanmanın Tarihsel ve Kültürel Boyutu

İnsanların yaşlılara karşı olan tavrı çağa, ülkeye, cinsiyete, ekonomik güce göre çeşitlilik göstermiştir. Yaşlıların toplum gözünde belli bir yere sahip olması 19. yüzyılda görülmeye başlanmıştır. Geçmiş yıllardaki mevcut hayat şartlarından dolayı insanların odak alanı hayatta kalmak ve daha çok güç sarf ediyorlardı. Bundan dolayı da yaşlılık bir çalışma alanı olarak dikkat çekecek bir konumda değildi (Arslan, 2015:17).

Bütün toplumlar yaşlara göre fertleri gruplandırmışlar ve toplum içinde farklı statüler tanımışlardır. Çocuklar genellikle istenilen, sevilen bireylerdir. Ancak toplum içindeki statüleri pek yüksek değildir. Gençler ve orta yaşlılar ise yaşları dolayısıyla özel bir yere sahip değildirler. Buna karşılık yaşlılık hemen hemen bütün toplumlarda kişilere yüksek bir yer sağlar. Yaşlı hürmet edilen ve özel bazı ayrıcalıklara sahip olan kişidir. Aslında sadece yaşlı olma hürmetin kaynağı değildir. Yaşla beraber elde edildiğine inanılan akıl, deneyim ve

atalardan aktarılarak yığılan bilgi yaşlıya yüksek statü sağlar. (Konak ve Çiğdem, 2005:36)

Yaşlıların günümüz toplumunda yeri oldukça ayırıdır. Hürmet edilir, saygı gösterilir, nasihatleri dikkate alınır. Dudaklarından dökülen her cümle bizim için değerlidir. Evimizin başköşesi onlarındır, bereketin, huzurun, ferahlığın sembolüdür. İlkel toplumlarda ise bu saydıklarımın tam tersi durumlar görülmektedir. Çünkü geçim zor sağlanmaktadır, avlanmaya gitmeye ya da diğer işler için güç lazımdır. Gri yıllar olarak adlandırılan(Türel, 2003:81) bu yaşam döneminde, yaşlılar zayıftır ve bu yüzden işe yaramaz olarak görülmüşlerdir. Gençler ilkel toplumlarda daha değerlidir. Yaşlılar değersiz, hatta yük olarak görüldükleri için ölüme terk edildikleri zamanlar olmuştur.

İlkel toplumlarda yaşlı kendi kendine yetemeyen, üretemeyen, işe yaramaz olarak görülmüştür. Kimi toplumlar yaşlıları işe yaramadığı için terk etmiş kimisi de kendilerine düzenlenen törenlerle öldürülmüştür. Bazı topluluklar geçim sıkıntısı çektikleri hâlde yaşlılara saygı göstermişlerdir. İlkel toplumlardan örnek vermek gerekirse Eskimoların ilkel kesimlerinde bir yerden başka bir yere gitmek için kızak kullanılmaktaydı. Gruba katkısı olmayan yaşlı insanlar ise yanlarına bir miktar yiyecek bırakılarak terk ediliyorlardı. Macellan kıyılarında yaşayan topluluklardan biri olan Yaghanlar sürekli balık tutarak geçimlerini sağlıyorlardı. Çok çocuklu ailelerdi ve torunlar dede ve nenelerini çok severlerdi. Aynı çatı altında yaşar ve bundan mutluluk duyarlardı. İhtiyarlar hiçbir zaman yalnız bırakılmazdı. Düşünceleri dinlenir ve dikkate alınırdı. Moğol kökenli Aleutlar ekonomik durumları iyi olmamasına rağmen yaşlılara iyi davranır onları bir başına bırakmak kötü davranış olarak görülürdü. Gerektiğinde yaşlılar için kendilerini feda ederlerdi. Eğer anne babaya iyi davranılırsa bunun ödülünü alacaklarını inanırlardı. Sudan'daki Zandalar'da da büyüclük yaygındı. İhtiyarların

egemenliği her şeyden önce korku üzerine oturtulmuş hâldeydi. Bolivya’da yaşayan Sirianolar sürekli açlıkla mücadele içindeydiler. Bu mücadeleden dolayı insanların gücü otuz yaşında tükenmeye başlıyor, kırk yaşında tamamen bitiyordu. Bu yüzden kırk yaşından sonra anne ve babalar ekmek dağıtımında ihmal ediliyordu. Güçsüz kalan bu yaşlılar kabileye yük oluyorlardı. Kutup bölgesinde yaşayan Eskimolar çok çetin hayat mücadelesi vermekteydi. Bu yüzden yaşlıları kar üzerinde bırakırlardı ya da balık avına gittikleri zaman buz üstünde bırakarak ölmesini beklerlerdi (Arslan, 2015:17-22). Birçok toplumda görüldüğü üzere yaşlılar genel itibariyle belli toplulukların dışında yük olarak görülmüştür. Saygı ve hürmet işe yararlığın son bulması ile son bulmuş ve onlardan kurtulmak için çeşitli yollara başvurulmuştur. Yaşlı insanların öldürülmesinin tek nedeni toplumdaki tüketimi azaltmaktır. Ürkütücü olarak görülen yaşlı katlinin değiştirilmiş hali günümüz toplumunda da görülmektedir. Biz yaşlıların fiziksel olarak yaşamlarına son vermiyoruz, onları çeşitli sosyal kurumlara bırakarak, onlarla ilgilenmeyerek yani yaşamımızdan çıkararak bir nevi yaşamlarına son vermiş oluyoruz (Tufan, 2002:36).

16. ve 17. yüzyıllarda yaşlı insanlar, toplumun diğer üyeleri ile aynı haklara sahip değillerdi. Tiyatro sahnelerinde ve gerçek toplumda yaşlılar; faydası olmayan, işe yaramayan, dırdırcı varlıklar olarak görüldü. Antik Çağ’ın sözde saygıdeğer yaşlı görüntüsü bir dönem yerini korusa da 16. Ve 17. yüzyıllara gelindiğinde bu duruşunu koruyamadı. Savaşlardan ve salgın hastalıklardan bunalmış bir halkın, yakında ölecek olan yaşlı insanla ilgilenmesine gerek yoktu. Yaşamın tadına varmak, her anı doyasıya yaşamak varken yaşlıyla kimenin işi olmazdı. Yaşlı oturup ölümü beklemeliydi (Tufan, 2002:20).

Aristoteles “Retorik” isimli yapıtında yaşlıların kavgacı olduğundan bahsetmiş bunu merhametli bir zayıflık olarak

ifade etmiştir. Galen ise birtakım yakınmalar dışında yaşlılığın hastalık olmadığını savunmuştur. Romalılarca yaşlılık yaşının altmış bir olarak kabul edildiği zamanlarda ünlü düşünür Cicero “cato Maior de Senectute” isimli yazısının da yaşlıların kapasitelerinde oluşan değişimlere örnek vermiştir. Hipokrat yaşlılığı eli altı yaşında başlatmış ve ihtiyarların gençlerden daha besine ihtiyaçları olduğunu ifade etmiştir. Goethe’ye göre yaşlılık deneyim ve tecrübenin zirveye ulaştığı yerdir. Goethe yaşlılığın davranışları kısıtlamasına karşı çıkmış ve insanları bu duruma uyum sağlamaya yönlendirmiştir. Schopenhauer yaşlılığın yaşamın mutsuz dönemi olarak aktarılması yerine deneyimlerin görülmeye çalışılması için uygun bir dönem olacağı kanaatindedir. Gençlik insanı oradan oraya sürükleyen tutku dolu bir dönemdir ve insana daha çok acı verir. Bu yüzden huzurun, mutluluğun daha sakin bir dönem olan yaşlılığa kaldığını ifade eder. (Arslan, 2015:27-28)

Yaşlılık bir sosyal statüdür. Yaşlılık, yaşlı olma hürmet ve saygı görmeyi de beraberinde getirir. Eski topluluklarda yaşlılar heyetine çok değer verilirdi. Toplulukla ilgili önemli kararları yaşlı meclisi verirdi. Yaşlı insan tarihi bir değer olarak görülürdü. Toplumumuz zaman geçtikçe endüstrileşmiş ve sanayileşmiştir. Bu toplumda ailenin ve ailedeki yaşlının rolü büyüktür. Günlük yaşamda, eğlence tarzı, tüketim şekli, sevinçler, üzüntüler kısacası her konuda yaşlıların etkisi büyüktür. Endüstri insanı yalnız insandır fakat yaşlı varsa dirlik düzenlik olur. Yaşlılar hayata temkinle, daha tecrübeli daha olumlu bakarlar. (Nirun, 1994:81-83)

Yaşlılıkla İlgili Teoriler

Aktivite teorisi: İnsanları birbirinden ayıran temel unsur arasındaki yaş farkı değil, etkinlikleri ve “yararlılıklarıdır”. Aktivite fikri bunu öne sürer. Pasiflik, arzu edilmeyen ve ki-

şileri toplumdan soyutlayan, işe yaramazlık duygusunu körükleyen olumsuz bir gelişmedir. Yaşlılıkta böyle bir gelişmenin ortaya çıkmış olması insanı mutsuzluğa götüreceği için mutlaka engellenmesi gerekmektedir. (Tufan, 2002:139)

Aktivite teorisi bireylerin emeklilik, bozulan sağlık ve rol kaybına nasıl uyarladıklarına bir cevap bulma girişimi olarak çıkmıştır. Bu teori aktif olan yaşlıların, aktif olmayan yaşlılara göre daha iyi uyum yaptığı ve daha çok tatmin olduğunu iddia eder. Sosyal aktiviteler yaşlının sosyal bütünleşmeyi gerçekleştirmesine yardım eder. Yaşlının aktif olmaya yüklediği değer yaşam deneyimine, kişiliğine, ekonomik ve sosyal kaynaklara göre değişir. Aktivite yaşlılıkta mutluluk verir. Yaşlı aktif olmazsa mutlu olamaz. (Canatan, 2008:50-51)

Aktivite teorisine birtakım eleştiriler de gelmiştir. En fazla eleştiri alan tarafı, yaşlı insanı yansıtırma biçimidir. Devamlı aktif olan yaşlı modelini topluma kabullendirmeye çalışmaktadır fakat bu reelde pek rastlanan bir durum değildir. Gözden kaçırılan bir nokta ise, aktif olabilme açısından yaşlıların eşit şanslara sahip olmayışıdır. Genç insanın hep aktif olduğu fikri yine aktivite teorisinin gözden kaçırdığı noktalardan biridir. (Tufan, 2002:139)

Alt Kültür Teorisi: Bu teoriye göre yaşlılar kendilik düşüncelerini ve sosyal kimliklerini bir alt kültüre üyelikleri yoluyla sürdürebilirler (Canatan, 2008:27). Aralarındaki ortak yönlerden dolayı toplumda bir alt kültür oluşturdıkları varsayılan yaşlıların diğer toplum kesimlerinden çok daha farklı bir yaşamın özlemine çektiklerini iddia eder (Tufan, 2002:147).

Bu görüşe göre, yaşlılar kendilerini bir etnik azınlık grubu gibi ifade etmektedir. Yaşlılar, düşük sosyal ve ekonomik statü, iş alanların da fırsat eşitsizliği yaşamaktadır. Toplumun yaşlılara olan önyargılı değerlendirmesi, yaşlıların kendilerini sevmeme duygularına yol açmaktadır. Yaşa göre ayrılan emekli cemaatleri, tipik azınlık gruplarıdır. (Canatan, 2008:55)

Sembolik Etkileşim Teorisi: Sembolik etkileşim yaklaşımı aile içi şiddet literatüründen alınmıştır ve bu yaklaşım yaşlı birey ve bakım verici arasındaki etkileşimsel süreçler üzerinde odaklanmıştır. (Çamur Duyan, 2008:158)

Gubrium'a göre çevre ve birey arasındaki etkileşim, yaşanan yaşlanma sürecini etkilemektedir. Bu etkileşimde, çevre değişkenlerindeki değişiklik, yaşlanma sürecini etkilemektedir. Sembolik etkileşimcilere göre hem toplum hem de birey yeni alternatifler yaratabilir. Yaşlandıkça sosyal katılım kaçınılmazdır, fakat bireyin etkileşimlerinin sonucu değiştirilebilmektedir. Bu teoriye dayanan politikalar iyimser bir bakışla, hem çevresel kısıtlamaları hem de bireysel gereksinimleri değiştirecektir. (Canatan, 2008:57)

Sosyal Alış- Veriş Teorisi: Sosyal alışveriş kuramı ceza ve ödül üzerine kuruludur. İki insan arasındaki cezayı azaltma ya da ödülü arttırma mantığına dayanmaktadır.

Sosyal alışveriş perspektifine göre insanlar yaşlandıkça daha güçsüz ve örselenebilir hale gelirler ve bakım vericilerine daha bağlı olurlar. Yaşlıların bu özelliği onları istismar riski altında bırakır. Sosyal alışverişin analizi tarafından gerçekleştirilen müdahaleler ilk olarak bağımlı kişinin kim olduğunu saptamak gerektiğini ortaya koymuştur. Yaşlı bireylerin bağımlı olduğu düşünülürse, bağımsızlığı arttırıcı hizmetler geliştirilmelidir. (Çamur Duyan, 2008:157)

Dünyada Yaşlılıkla İlgili Bazı İstatistikler

Yaşlılık, yaşlanma tıpkı doğum, ölüm, yaşam gibi bir gerçektir. Yaşlılık dediğimiz olgunun biyolojik olarak karşılığı yani kaç yaşa tekabül ettiği konusunda tam bir uzlaşım söz konusu değildir çünkü kimi insan yetmiş beş yaşında kendini dinç hissederken kimi insan altmış beş yaşında biyolojik olarak çökebilmektedir. Yine de bu durumu bir ortalamaya tekabül ettirmek gerekirse eğer 65- 75+ yaş aralığı kişinin yaşlı olarak tanımlandığı yaş aralıklarıdır diyebiliriz.

“Birleşmiş Milletler, 1982 yılında Viyana’da düzenlenen “Dünya Yaşlılık Asamblesi’nde” 60 yaş ve üzeri yaş grubunu yaşlı olarak kabul etmiş, yaşlanma sürecini kronolojik olarak üç döneme ayırmıştır; 45-59 yaş (Orta yaş) 60-74 yaş (Yaşlı) 75 yaş ve üzeri (İleri Yaş). Bununla birlikte çoğu ülkede yaşlılıkla ilgili çalışmalar için 65 yaş ve üzeri yaş grubu “yaşlı” kabul edilmektedir” (Terekya ve Güner, 1997:95)

“Günümüzde çoğu ülkede yaşlılık bir problem olarak görülmektedir. Çünkü yaşlılar dünya nüfusunun % 14’ünü oluşturmaktadır. Dünyada 60 yaş ve üzerindeki nüfus 1950 yılında 200 milyon iken bugün bu sayı 488 milyona ulaşmıştır, 2000 yılına kadar bu sayının 612 milyona ve 2025 yılında ise 1 milyar 200 milyona ulaşacağı tahmin edilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü Avrupa bölgesinin “11 Ülkede Yaşlılık” başlıklı sosyo-medikal araştırmasında, 1950-1970 yılları arasında 60 yaş ve üzeri yaş grubunda % 30’un üzerinde artış olduğu, 1980-2000 yılları arasında % 35 oranında artış olacağı belirtilmektedir. 1950-1990 yılları arasındaki yavaş ve düzenli nüfus artışının gelecek 30 yılda daha hızlı bir artışa dönüşeceği belirtilmektedir. 1995 Dünya Sağlık Örgütü raporuna göre, önümüzdeki 30 yıl içinde gelişmekte olan ülkelerde 65 yaş ve üzeri nüfusun % 200-400 oranında artması beklenmektedir” (Terekya ve Güner, 1997:95). Son 30 yılda dünyada 65 yaş üzeri yaşlıların sayısı yüzde 63 oranında artış göstermiş. 1980 yılında bu yaş grubundaki 260 milyon insan, toplam dünya nüfusunun % 5,8’ini oluşturmakta iken, 2000 yılında bu sayı 400 milyona ulaşmıştır. Bugün bu sayının 500 milyonu geçtiği, aynı hızla artmaya devam ederse, 2025 yılında 1.2 milyara, 2050 yılında ise 2 milyara ulaşacağı tahmin edilmektedir. (Altınoluk, 2011:13)

Bilimle birlikte teknolojinin gelişmiş olması tıbbın gelişimini de beraberinde getirmiştir. Hastalıklarla mücadele etmenin daha mümkün olmasıyla birlikte insanların ömrü uzamaya başlamıştır. “Bunun sonucunda da dünyadaki yaşlı oranı her

yıl %2 oranında, toplam nüfus artış hızından daha yüksek bir hızla artmaktadır. 1900’de dünya nüfusunun %6,9’u, 1950’de %8,1’i, günümüze gelindiğinde ise yaklaşık %10’u 60 yaş ve üstündedir. 2050 yılında bu rakamın %22,1, 2100 yılında ise %28,1 olacağı öngörülmektedir. 2050 yılına gelindiğinde gelişmekte olan ülkelerdeki yaşlı sayısı bugünün yaklaşık üç katına ulaşacaktır” (Giray ve ark,2008:81). 20. Yüzyılın ortalarından itibaren yaşam beklentisindeki artış ve doğum oranlarındaki düşüş nüfusun yaşlanmasının iki ana sebebidir. 21. yüzyılda gelişmekte olan ülkelerdeki nüfus hızla artacaktır. (Canatan, 2008:23)

Yaşlı nüfusunun artışı ile birlikte yalnız yaşama oranlarında da artma meydana gelmiştir. “İngiltere’de yaşlı erkeklerin üçte biri tek başına yaşamaktadır. Avustralya, ABD, Batı Avrupa ve bütün endüstrileşmiş ülkelerde yaşlı bireylerin çocuklarından ayrı, kendi evlerinde yaşama eğilimi açık bir şekilde görülmektedir: Avustralya’da 65 yaş üzerindeki erkeklerin %13’ü, kadınların %29’u yalnız yaşıyorlar. Sydney’de 8 km içinde en az bir çocuğu olan yaşlıların %40’ı yalnız yaşamaktadırlar. Kanada’da her 10 evden üçünde en az bir yaşlı yaşamaktadır ve bunların %39’unda da bir evde en az iki yaşlı bulunmaktadır” (Terekya ve Güner, 1997:98). Yalnız yaşama konusunda tüm dünyada evlerinde yalnız yaşayan kadınların sayısı erkeklerden sayıca fazladır. Bunun en büyük sebebi ise kadınların yaşam ömrünün erkeklerden daha uzun olmasıdır. Gelişmiş ülkelerde yalnız yaşayan erkeklerin oranı Japonya’da %5, İsviçre’de %25’e kadarken, kadınlarda ise bu oran Danimarka, Almanya ve İsviçre’de %50’nin üzerine çıkmaktadır. Bu rakamlar gelişmekte olan ülkelerde çok daha düşüktür. Yalnız yaşayan yaşlıların sayısındaki önemli artışlara rağmen yaşlıların çoğunluğu diğer insanlarla birlikte yaşamaktadır. Bunların büyük bir bölümü 65 yaşının üstündeki eşleriyle birlikte yaşarken, bir kısmı 65 yaşından küçük eşlerle bir kısmı da dul ya da boşanmış şekilde çocuklarıyla yaşamaktadır (Kalaycıoğlu ve ark, 2003:30).

Türkiye’de Yaşlılıkla İlgili Bazı İstatistikler

Ülkemizdeki yaşam ömrü yıllara göre farklılık göstermekle birlikte giderek artmaya başlamıştır. Genetik yapı insanın en uzun 120 sene yaşayabileceğini göstermektedir. Fakat bu durumu etkileyen faktörler vardır. Eskiden var olan doğal ve katkısız yaşam sayesinde insanlar daha uzun yaşayabiliyorlardı, günümüzde ise genetiği bozulmuş ürünler, sanayileşme ile birlikte değişen ve hız kazanan yaşam sonucunda sağlık sorunları da baş göstermeye başlamıştır. Yine eskiye kıyasla salgın hastalıklar, sefalet, açlık, kıtlık, savaş gibi unsurların olmamasından dolayı ortalama insan ömrü uzamaya başlamıştır. Sağlık imkânları artmış, hastalıklara çareler bulunmaya başlanmıştır.

Ülkemizde 1940’lı yıllar da ortalama yaşam süresi 43-45 civarındayken, 1950’li yılların başında 47 yıl olmasına karşın 1999 yılı için 69 yıldır. Ülkemizin 1999 yılı tahmini nüfusu 64 milyon 385 bin ve 1990-1997 dönemi yıllık nüfus artışı %1,5 olarak gerçekleşmiştir. 1999 yılında 1 milyon 900 bin kadın, 1 milyon 600 bin erkek olmak üzere toplam 3 milyon 500 bin kişinin 65 yaşın üzerinde olduğu hesaplanmıştır (Akt: Akın, 2003:8).

Yaşlı nüfus oranı Türkiye’de belli bir ivme ile yükselmiştir. 1990 nüfus sayımına göre 65 yaş ve üstü ülke nüfusunun yalnızca %4,3’ünü oluşturmaktadır. Projeksiyonlar, 2005’te bu oranın 9,7 ye ulaşacağını göstermektedir. Bu oran gelişmiş ülkelere kıyasla oldukça düşük bir oran olsa da artış hızı önemlidir. 1998’de Hacettepe Üniversitesi Nüfus Enstitüsünün Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmasına göre Türkiye’deki hanelerin %20’si en az bir yaşlıya sahiptir. Her ne kadar genç nüfusa sahip olsak da ülke nüfusu yavaş yavaş yaşlanmaya başlamaktadır. (Kalaycıoğlu ve ark, 2003:31).

“Ülkemiz verileri incelendiğinde 65 ve üzeri yaştaki birey oranının dünya ile paralel olarak yıllar içerisinde arttığı gö-

rılmaktadır (1955'te nüfusun %3,3'ü, 1985'de %4.2'si, 1990'da %4.3'ü, 1997'de %4.7'si, 2000'de %5,6'sı). Aynı yükselme eğilimi doğumda beklenen yaşam süresinde de görülmektedir. 2000 yılında 68 yıl olan doğumda beklenen yaşam süresinin 2010 yılında 71,7 yıl, 2020 yılında ise 73,9 yıl olacağı tahmin edilmektedir" (Özcan ve ark, 2008:2).

Yaşlı (65 ve üstü yaş) nüfus oranı 2014'te %8 iken nüfus projeksiyonlarına göre 2023'te %10,2 2050 yılında %20,8 2075 yılın da ise %27,7 yükseleceği tahmin edilmektedir. 2012 yılında UNECE ülkeleri arasında en yüksek yaşlı nüfus oranına sahip olan ilk üç ülke sırasıyla %21 ile İtalya, %20,7 ile Almanya ve %19,9 ile Yunanistan'dır. Türkiye 2012 yılında bu sıralamada 46. sırada yer almaktadır. Yaşlı nüfus oranı il bazında incelendiğinde, 2014 yılında yaşlı nüfus oranının en yüksek olduğu il, %17,6 ile Sinop'tur. Sinop'u %16,5 ile Kastamonu ve %15,3 ile Çankırı izlemiştir. Yaşlı nüfus oranının en düşük olduğu il ise %2,9 ile Hakkâri'dir. Hakkâri'yi %3 ile Şırnak ve %3,4 ile Van izlemiştir (TÜİK,2014).

TÜİK'in 2015 istatistiklerine de yer verecek olursak, 2014'te %8 olan yaşlı nüfus çok az bir artış göstererek %8,2 olmuştur. Dünya nüfusunun 2015 yılında %8,5'ini yaşlı nüfus oluşturmıştır. En yüksek yaşlı nüfus oranına sahip ilk üç ülke sırasıyla %30,4 ile Monako, %26,6 ile Japonya ve %21,5 ile Almanya olmuştur. Türkiye bu sıralamada 167 ülke arasında 66. sırada yer almıştır. Çalışma çağındaki her 100 kişiye düşen yaşlı sayısını ifade eden yaşlı bağımlılık oranı, 2014 yılında %11,8 iken bu oran 2015 yılında %12,2'ye yükselmiştir. Yaşlı nüfusun %0,1'ini oluşturan 100 yaş ve üzerindeki yaşlı kişi sayısı 2015 yılında 5 bin 293 olmuştur. Türkiye'de 100 yaşın üzerinde en fazla yaşlıya sahip ilk üç il sırasıyla İstanbul (675 kişi), İzmir (236 kişi) ve Ankara (234 kişi) iken en az yaşlıya sahip ilk üç il sırasıyla Ardahan (3 kişi), Bayburt (6 kişi) ve Bilecik (7kişi) olmuştur. Eğitim durumuna göre yaşlı nüfus incelendiğinde, 2013 yılında yaşlı nüfusun %41,2'si ilko-

kul mezunu, %4,1'i ortaokul veya dengi okul mezunu, %4,9'u lise veya dengi okul mezunu, %4,7'si yüksekokul veya fakülte mezunu iken 2014 yılında ilkokul mezunu olanların oranı %42,1'e, ortaokul veya dengi okul mezunu olanların oranı %4,3'e, lise veya dengi okul mezunu olanların oranı %5,2'ye, yüksekokul veya fakülte mezunu olanların oranı ise %5,1'e yükselmiştir. Gelir ve yaşam koşulları araştırması sonuçlarına göre 2014 yılında tek kişilik yaşlı hane halklarının toplam tek kişilik hane halkları içindeki oranı %45,8 olmuştur (TÜİK, 2015).

Yaşlı nüfus (65 ve daha yukarı yaş) 2012 yılında 5 milyon 682 bin 3 kişi iken son beş yılda %17,1 artarak 2016 yılında 6 milyon 651 bin 503 kişi oldu. Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı ise 2012 yılında %7,5 iken, 2016 yılında %8,3'e yükseldi. Yaşlı nüfusun %43,9'unu erkek nüfus, %56,1'ini kadının nüfus oluşturmuştur. Yaşlı nüfusun 2012 yılında %60,3'ü 65-74 yaş grubunda, %32,5'i 75-84 yaş grubunda ve %7,1'i 85 ve daha yukarı yaş grubunda iken, 2016 yılında %61,5'i 65-74 yaş grubunda, %30,2'si 75-84 yaş grubunda ve %8,2'si 85 ve üstü yaş grubunda yer almıştır. Dünya nüfusunun 2016 yılında %8,7'sini yaşlı nüfus oluşturmuştur. En yüksek yaşlı nüfus oranına sahip ilk üç ülke sırasıyla %31,3 ile Monako, %27,3 ile Japonya ve %21,8 ile Almanya olmuştur. Türkiye bu sıralamada 167 ülke arasında 66. sırada yer almıştır. Yaşlı nüfusun %0,1'ini oluşturan 100 yaş ve üzerindeki yaşlı kişi sayısı, 2016 yılında 5 bin 232 olmuştur. Türkiye'de 100 yaşın üzerinde en fazla yaşlıya sahip ilk üç il sırasıyla 680 kişi ile İstanbul, 237 kişi ile Şanlıurfa ve 219 kişi ile Ankara iken en az yaşlıya sahip ilk üç il sırasıyla 2 kişi ile Ardahan, 4 kişi ile Bilecik ve 7 kişi ile Bayburt olmuştur (TÜİK,2017).

Cinsiyet değişkeni ileri yaştaki nüfus için farklı açılardan önem arz etmektedir. Bunlardan bir tanesi çalışma hayatında var olan farklılıklardır. Türkiye'de erkekler yaklaşık 41 yıl çalışmaktadır fakat bu sayının 2030 yılında 33'e düşmesi

beklenmektedir. Bu demografik değişim toplumda, gündelik hayattaki değişiklikleri de beraberinde getirecektir. Çalışma süresinin düşmesi ile birlikte boş zamandaki artış kalan zaman dilimlerini ve insan ömrünün çeşitli şekillerde tüketme isteğini de beraberinde getirecektir. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması verilerine göre, yaşlıların bakımı %56,5 oranında kendileri tarafından sağlanmakta iken, yaşlıların %41,4'üne ise çocukları tarafından bakılmaktadır. Yaşlıların yaşam aranjmanları konusunda önemli bir nokta çocuklarıyla birlikte yaşama oranıdır. TNSA'nın (1998) verilerine göre yaşlı nüfusun yarısından fazlasının çocuklarından en az biriyle birlikte yaşamaktadır. Yaşlılar çoğunlukla ya çocukları ile birlikte ya da onların çok yakınında oturmaktadır. Yaşlıların bakımı büyük ölçüde çocukları tarafından üstlenilmiştir. Kır ve kent tartışması bağlamında yaşlıların ekonomik bağımsızlıkları ve sosyal güvenlik çatısı altında olup olmadıkları da Türkiye'deki yaşlılığın anlaşılması bakımından önemlidir. TNSA'nın (1998) verilerine göre kırsaldaki yaşlıların %42,9'unun bakımını çocukları üstlenmekteyken, şehirde bu oran %30,5'tir. Bu sonuçtan hareketle büyük kentlerde yaşayan yaşlıların köydekilere nazaran ekonomik olarak daha bağımsız olduğunu söyleyebiliriz (Kalaycıoğlu ve ark, 2003:31-33).

Mevcut demografik eğilimlerin devam edeceği varsayımından hareketle yapılan hesaplamalar, 21. yüzyılın tüm dünyadaki beklentilere paralel olarak Türkiye'de de yaşlı yüzyılı olacağını işaret etmektedir. Değişen yaş yapısı ile birlikte özellikle yüzyılın ikinci yarısında, yaşlı nüfusun, sosyal, demografik ve ekonomik açıdan Türkiye'de de önem kazanması beklenmektedir (DPT,2007).

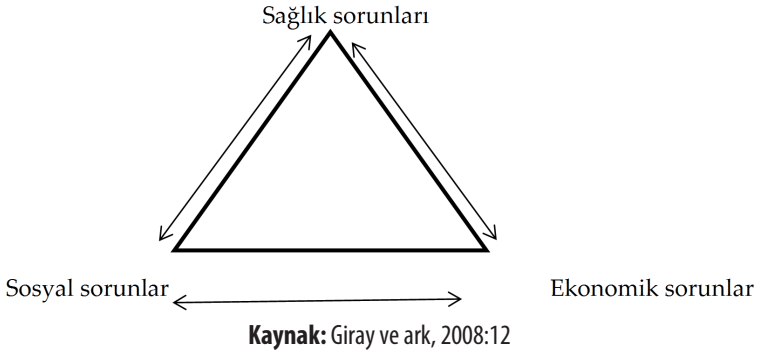
Yaşlının Genel Sorunları

Yaşlılık ile ilgili sorunlar çeşitlilik göstermektedir. Tıbbi açıdan bakıldığında fiziksel rahatsızlıklar sorun olurken psikolojik açıdan bakıldığında bunama, depresyon gibi sorunlar baş göstermektedir. Yine ekonomik açıdan bakıldığında emeklilik yaşı için sorun haline gelebilmektedir. Bunlar yaşlılıkta sorun olarak görülen birkaç olgudur. Bu başlık altında yaşlıların belli başlı sorunlarına daha geniş ölçüde yer vermeye çalışacağız.

Günümüzde toplumların hızla değişen yaşam koşulları, göç, küreselleşme, kadınların iş hayatına girmesi, geniş ailenin eskisi gibi yaygın olmaması, doğum oranlarının düşüklüğü önemli sorunlara yol açmaktadır. Sosyal statü, rol kaybı, fizyolojik değişiklikler ve buna benzer sorunlar yaşlılığın önünde sorun teşkil etmektedir. Günümüz olgusu yaşlılığın “bireysel” bir sorun olmasından daha ziyade “toplumsal” bir sorun olduğundan yanadır. Ülkelerin uygulamış olduğu sosyal politikalar sosyal devlet anlayışına göre yaşlıların yaşlanma döneminde karşılaşmış oldukları sorunları azaltır ya da artırır (Soysal,2015:12).

Yaşlılık, fiziksel olarak gerileme, biyolojik kapasitede azalma, toplumsal rollerde ve yaşamda esneklik, bireysel ve toplumsal beklenti düzeyinde giderek hızlanan düşüş hâlidir. Yaşlılık fiziksel görünüme atfedilen olgudur. Bu dönem pek çok sorunların yaşandığı bir kayıplar dönemidir (Canatan, 2008:13).

Şekil 1. Yaşlı sorunlarının etkileşimi

Nüfusun yaşlanması bir yandan yaşlıların sağlık gereksinimlerini arttırmakta, bir yandan da toplumsal alanda ekonomik ve sosyal birçok sorunlara yol açmaktadır (şekil 1). Bu sorunlar ülkelerin yaşlı sağlığına ilişkin bir örgütlenmesinin olmaması nedeniyle de artmaktadır. Bir alanda meydana gelen bir sorun diğer alanı da etkilemektedir (Giray ve ark, 2008:83).

Sağlık Sorunları: Kronik hastalıklar, bağışıklık sistemi problemi, duyu organları problemi, estetik problemler, uyku, beden sistemleri problemleri, cinsel sorunlar, beslenme sorunları, demans, bellek problemi, yaşlılık döneminde karşılaşılabilecek belli başlı sağlık sorunlarından. Kronik olarak adlandırdığımız hastalıkların başında yüksek tansiyon, kalp yetmezliği gibi kalıcı hastalıklar görülebilmekte ve erkeklerde görünme olasılığı daha yüksektir. Bunun birçok sebebi vardır. Erkeklerin sigara kullanımı, beslenme konusundaki tutumları, tedaviyi ciddiye almamaları gibi sebepler erkeklerde daha çok görülmesine neden olabilmektedir. Erkeklerde ileri yaşlarda prostat sorunu ortaya çıkar kadınlarda ise üriner yetmezliği görünür. Geçmişte tedavi edilemeyen enfeksiyon hastalıkları, zor doğumlar, kilo sorunu ve şeker hastalığı kadınlarda üriner yetmezliğine sebep olmaktadır (Canatan, 2008:96-97).

Yaşlanma süreci ile birlikte sinir sistemi, kardiyovas-küler, solunum, gastrointestinal, immün, hematopoetik, endokrin, kas- iskelet sistemleri ile duyu organlarında değişiklikler ve fonksiyonlarında azalmalar ortaya çıkar (Konak ve Çiğdem, 2005:29). Yaşlı nüfustaki artış yaşlılığa bağlı felç, bunama, kanser gibi rahatsızlıkları da beraberinde getirir. Çoğunun yaşlılar olmak üzere bugün tüm dünyada en az 165 milyon romatoid artrit hastası olduğu tahmin edilmektedir. Yaşlılık dönemi bireyin üretimden çekildiği, rol statü kayıpları yaşadığı, bağımlılığın ve kaza riskinin arttığı, fiziksel gücün azaldığı, immün yetmezlik nedeniyle hastalıklara yatkın olduğu pek çok kronik hastalık yaşadığı dönemdir ve aynı zamanda toplum sağlığı sorunudur. Yaşlıda gittikçe artan fiziksel değişiklikler bireyin aktivitelerinde azalma ve yavaşlamaya neden olur; aktivite kaybeden birey sistemlerini yetersiz kullanmaya başlar, bu durum fonksiyon azalmasına neden olur. Bireyin bağımlılığı artar, hastalık etkenleri bireyi daha fazla etkiler ve hastalık insidansı yükselir (Terekya ve Güner, 1997:96-97).

Ekonomik Sorunlar: Yaşlılıkta en önemli sorunlardan biri de ekonomik sorunlardır. Sadece yaşlı için değil birçok vatan- daş için bu durum sorun teşkil edebilmektedir. Ekonomi denildiğinde yaşlılık adına sorun teşkil eden bir olgu “emek- liliktir.” Emeklilikle birlikte maaşın azalması yaşlının ekono- mik yaşantısını da etkilemeye başlar.

Bireyin hayatta iki önceliği vardır; aile hayatı ve iş hayatı. İnsanlar genç olarak girdikleri bu kurumlardan yaşlı olarak ayrılırlar. Emekli olmak bireyi etkilemektedir. Yıllardır insa- nın kendini adadığı gününün büyük çoğunluğunu geçirdiği yerdir. Birey için ya özgürlüktür bu durum ya da bir kayıptır. Emeklilikle birlikte gelirdeki azalmayı sağlık harcamaları takip etmektedir. Yeterli maddi kaynağa sahip olamayınca da yok- sullukla baş etmeye çalışmaktadır (Canatan, 2008:107-108). Bireylerin emeklilik döneminde gelirlerinin azalması, geçim

koşullarının zorlaşması çabuk ve sık hastalandıklarından sağlık diyet, ısınma vb. masrafların artması yüzünden ekonomik destek ihtiyacı da artmaktadır. Sosyal güvenlik kapsamı dışında kalan insanların yaşlılık günleri için bireysel sosyal güvenlik önlemleri de çoğu kez yetersiz kaldığından bu kişilerin durumu daha da zor olmaktadır (Dönümcü, 2006:43).

Sosyal Sorunlar: Toplum, yaşam, gündelik hayat statik değil dinamik bir olgudur. İçinde bulunduğumuz sosyal yaşam teknolojinin, bilimin ilerlemesi ve kentleşmenin, endüstrinin hız kazanması ile birlikte sürekli değişim ve dönüşüm geçirmektedir. Değişimle birlikte yaşlılarda da birtakım sosyal sıkıntılar meydana gelmiştir. Yalnızlık, rol ve statü kaybı, güç yitimi, sosyal uyum, kuşaklar arası çatışma bu sorunlara verilecek örneklerden bazılarıdır.

Yaşlının kendini yalnız hissetmesi daha çok emekli olduğunda görülmektedir. Bu dönemde bireyin sosyal ilişkilerden uzaklaştığı için yalnızlık duygusuna kapılır. Kentleşme ve endüstrileşme süreçleri aile kurumunu büyük boyutlarda etkilediğinden aile yapısı değişmekte, aile küçülmekte, kadın ev dışında iş yaşamına katılmakta, dolayısıyla ailenin yaşlı üyesine sağladığı maddi ve manevi güvence büyük kayba uğramakta ve ailenin bu fonksiyonu giderek korumaya dönüşmektedir. Bu değişimler sonucu, yaşlı çocuklarının evinde yaşar duruma gelmiş, çocuklarını kendi evinde barındırma konumundan uzaklaşmışsa buna bağlı olarak aile içinde karar almada yaşlı bireyin gücü azalmaktadır (Terekya ve Güner, 1997:98).

Psikolojik Sorunlar: Yaşlılıkla birlikte birtakım psikolojik sorunlar da beraberinde gelmektedir. Yalnızlık hissi, yine emeklilikle birlikte ve birtakım sağlık sorunları nedeniyle işe yaramama hissi, güç yitimi gibi sorunlar sosyal sorunlara sebep olduğu gibi psikolojik sorunlara da sebep olur.

Mevcut geliri ile yaşayabilmek için ortam değiştirmeye zorunlu kılınan yaşlı birey yakınlarından, komşu, akraba ve

arkadaş ilişkilerinden istemeden kopmaktadır. Bu ve benzeri durumlar yaşlılarda uykusuzluk, yalnızlık duygusu, üzüntü duygusu, ağlayarak duygularını dile getirme, sorunlarını abartma, yakın çevreyi gereksiz ve sürekli olarak suçlama, unutkanlık, anlamsız ve gereksiz konuşma vb. gibi semptomları ortaya çıkarmaktadır (Konak ve Çiğdem, 2005:31). Bize aktarılan cümleden de anlaşılacağı üzere insanların ekonomisindeki değişme sosyal yaşantısını ve psikolojisini de yakından etkilemektedir.

Yaşlılıkta yaşanan ruhsal sorunların başında intihar gelmektedir. Yaşlılarda depresyonun intihara yol açma riski bulunmaktadır. İntihar bireyin kendine vereceği en son zarardır. Kadınlarda yaşla birlikte intihar riski azalmaktadır sebebi ise, yaşam sorunlarıyla baş etme mekanizmalarının yaşla birlikte artmasıdır (Canatan, 2008:97-98). Depresyon yaşlılık döneminde görülen en yaygın sorunlardan biridir. Depresyonla ilgili risk etkenleri: sevilen birisinin kaybı, işlevsel yetersizlik, kronik fiziksel hastalık, günlük yaşam etkinliklerinde başkalarına bağımlılık, otonomi kaybı, ekonomik yetersizlik, sosyal destek kaybı, kurum yaşamı gibi sıralanabilir (Aksüllü ve Doğan, 2004:77). Depresyon ve intihar gibi yaşlılıkta görülen sorunların dışında bunama, ölüm korkusu, belli başlı psikolojik sorunlardır.

Ekonomik, sosyal, psikolojik sorunların dışında; yaşlı istismarı ve ihmali, yaşlılığın yanlış algılanması, kuşaklararası mesafe ve çatışma, serbest zamanların değerlendirilmemesi de yaşlılıkta görülen sorunlardandır. Yaşlılıkla ve yaşlılığın getirmiş olduğu sorunlarla baş etme stratejileri vardır. Bunlardan birisi yaşam düzenlemeleridir. Yaşam düzenlemeleri, yaşlıların günlük yaşam faaliyetlerinden sosyal yaşam süreçlerine, içinde bulundukları kültürel ortamdan aile ilişkilerine kadar çok çeşitli alanları içerir. Yaşlı bireylere yönelik sosyal politikaların geliştirilmesi, öncelikle yaşlıların beklentilerinin anlaşılmasıyla mümkündür. Bir diğeri ise

sosyal etkinliktir. Bir baş etme stratejisi olarak sosyal etkinlik yalnızca kişinin boş zaman faaliyetlerini değil, aile ilişkilerinden arkadaş ilişkilerine kadar, genel olarak toplumsal yaşantıya katılımda birçok alanda faal olmayı içerir (Aközer ve ark, 2011:106).

Gerontoloji, Sosyal Gerontoloji ve Yaşlılık Sosyolojisi

Yaşlılık geçmişten bugüne kadar, yani insanın var olduğu ilk andan beri gerçekliğini sürdüren kaçınılmaz bir olgudur. Birçok sanat dalına konu olduğu gibi sosyolojiye de konu olmuştur. Literatüre bilim adı altında girmesi 20. yüzyılı bulmuştur. Geçmiş yıllarda insanların, hastalık, göç, savaş gibi daha hayati sorunları var olduğu için kimse yaşlılığı bir problem, sorun ya da araştırmaya değer bir konu olarak görememiştir.

Gerontoloji, bir disiplin olarak yaşlılığın bütün yönlerini çalışan bir bilimdir ve yirminci yüzyılın ikinci yarısın da ortaya çıkmıştır. Yirminci yüzyıla kadar dikkat çekmemesinin sebebi ise insan ömrünün daha kısa olması ve erken yaşta ölümlerdir. Bunun yanı sıra savaş ve salgın hastalıklar da ölümlerin önemli sebeplerindendi. Sosyologların gerontoloji bilimi ile tanışması 1960'lı yılları bulmuştur. Gerontoloji başlangıçta yaşlılıkta var olan fiziksel gerileme, engelli olma, rol ve fonksiyon kaybı gibi yaşla birlikte gelen olumsuzlukları incelerken, günümüzde ise yaşlanma sürecinin biyolojik, psikolojik ve sosyal yönlerini çalışmaktadırlar. Zamanla olumsuz yönlerin yanı sıra olumlu taraflarını ele almaya başlamışlardır. Bununla birlikte literatüre “pozitif yaşlanma” kavramı ve genç kalarak yaşlanma kavramları ve çalışmaları girmeye başlamıştır (Canatan, 2008:17). İlk başta yaşlılıkla birlikte gelen olumsuzlukları inceleyen gerontoloji bilimi yaşlanma sürecini daha iyi anlamak ve en iyi şekilde geçirilmesini sağlamak için çok yönlü araştırmalara başlamıştır.

Gerontoloji bilimi, hem fen bilimlerini hem de sosyal bilimleri kapsayan bir alandır. Yaşamın son dönemine tekabül eden yaşlılık dönemi, bir takım fiziksel ve ruhsal sorunları da beraberinde getirdiği için daha çok fen bilimlerinden tıp, hemşirelik, dişçilik gibi alanların ilgi odağı olmuştur. Fakat zamanla yaşam süresinin uzaması ve yaşlı nüfusun artması ile birlikte bu süreç sosyal, ekonomik, psikolojik, antropolojik olarak da incelenmeyi gerektirmiştir. Gerontoloji bilimi bu noktada önemlidir. Gerontologların yetiştirilmesi ve yaşlılığın farklı açılardan araştırılması gün geçtikçe sayısı artan yaşlı nüfusu anlamak, toplumu yaşlılığa hazırlamak için önemlidir. (Canatan, 2008:18)

Yaşlılık, aynı zamanda sosyoloji biliminin de ilgi alanlarındandır. Toplumsal yapının içerisinde yaşlılığın anlaşılması için önemlidir. Çünkü insan toplumdan bağımsız değildir. Sosyolojik bakış açısı yaşlılığın incelenmesi, sorunların araştırılması, toplumsal yapılanma içerisinde bireyler ve toplumlar için yaşlılığın yerinin anlaşılmasını ve değerlendirilmesini kolaylaştırmaktadır. Yaşlılara kurumların ne gibi çözümler bulabileceği ne gibi yardım politikaları geliştirilebileceği ile ilgili sosyolojik bakış açısı ile çözümler üretilebilir (İçli, 2008: 30). Yaşlılık sosyolojisini açıklamak için kullanılan kuramlarla Sosyal Gerontolojide kullanılan kuramlar benzerlik göstermektedir. Kanada'da Sosyal Gerontoloji alanında çalışanların büyük çoğunluğunu sosyologlar oluşturmaktadır. Bu yüzden iki alanın sınırlarını ayırmak güçleşebilir. Yaşlılık sosyolojisi konuları makro ve mikro düzeyde ele alarak alanın belirginleşmesine yardımcı olabilir (Görgün-Baran, 2003:56).

Bize göre yaşlı, 65 yaş üstü insanlardır. Fakat bu yaş grubu ve üstüne yaşlı desek de her yaş grubunda insan aynı yaşlanma belirtilerini göstermez. Örneğin, 65 yaşındaki bir insanla 95 yaşındaki insanın yaşlılık belirtileri, yaşam kalitesi, sağlık fonksiyonları genellikle farklıdır. Gerontolojide yaşlılığı kendi içinde üç evreye ayırır: genç-yaşlı, orta yaşlı ve yaş-

lı-yaşlı ya da kırılğanlar. Genç-yaşlı grubunu oluşturan 65-74 yaş grubu arasındakiler genellikle en sağlıklı yaşlı grubudur. Sağlık sorunları azdır, yaşam kaliteleri henüz daha yüksektir. Kendi ihtiyaçlarını kendileri rahatlıkla görmektedirler. Bu gruptaki bazı kişiler kendi ebeveynlerine bile bakmaktadır. Orta-yaşlı grubu oluşturan 75-84 yaş grubu birtakım kayıplar vermeye başlar. Artık bakıma muhtaç hale gelir. Birtakım ihtiyaçlarını kendi başına halledemez. Bu yüzden çocukların yanına taşınma ya da bakım evlerine yerleşme görülür. Sağlık sorunları artar, hareket ve duyu kapasitesi azalır. Yaşlı-yaşlı grubu oluşturan 85 yaş ve üstü yaşlılar için bu evre adeta bir bebeklik dönemidir. Daha alıngan, daha kırılğan ve daha bakıma muhtaçlardır. Artık yaşadıkları çevreden ayrılma daha zordur ve o alanın dışına çıkmazlar. En bakıma muhtaç olan yaşlılık evresidir (Canatan, 2008: 20-22).

Sosyal gerontoloji sosyal gerçekle, yaşlılık arasındaki etkileşim üzerinde durur. Yaşlıyı toplum içinde inceler. Yaşlılık sosyolojisinin de ilgi duyduğu, konu edildiği bir disiplindir (Emiroğlu, 1984:1). Gerontoloji bilimi yaşlının sosyal, psikolojik, biyolojik yönleriyle ilgilendiğinden bahsetmiştik. Sosyal gerontoloji ise bunun yanı sıra sosyal yönlerine daha çok eğilen gerontolojinin bir alt dalıdır. Sağlık, hastalık gibi durumların sosyal ve kültürel boyutunu ele alır. Bireyin yaşlanması ile birlikte toplumda da sosyal değişimler meydana gelir. Bu durumda yaşlanan birey topluma karşı yalnızlık ve yabancılık duygusu hissedebilir. Yaşlılıkta meydana gelen birtakım sorunların, nüfusun yaşlanması, çalışma koşulları, emeklilik koşulları, yaşlıların günlük bakım sorunları aynı zamanda yaşam koşulları, yaşçılık, yaş ayrımcılığı, aktif yaşlanma, sosyal gerontolojinin bazı alanlarındandır. Toplumda sayısı gün geçtikçe artan yaşlı nüfusu, ihtiyaçlarını karşılamak için gereklidir (Canatan, 2008.19).

Geçmişten günümüze yaşlılık olgusu hakkında birçok söz söylenmiştir. Yaşlılık üzerine söylenmiş bu sözler, ifade-

ler sadece sanat, edebiyat gibi disiplinlerle sınırlı kalmıştır. Ancak 20. yüzyılla birlikte bilimsel olarak ele alınmaya başlanmıştır. Bilimsel olarak ele almamıza olanak sağlayan, bilimle beraber teknolojinin de gelişmesidir.

Tarım döneminden sanayileşme dönemine geçişle birlikte yaşamın birçok alanında insan iş gücünün yerini makineler almıştır. Yaşam standardı yükselerek, kentleşme ve kentleşme süreci hızlanmıştır. Yaşam standartlarındaki iyileşme, yaşam kalitesini ve ortalama yaşam süresini arttırmıştır. Uzayan yaşam süresi yaşlı nüfusun artmasına yol açarak beraberinde bakımla ilgili sorunları getirmiştir. Bu sorunlar doğal olarak sosyolojinin alanına girmiş ve incelenmeye başlanmıştır. Farklı çalışmalar farklı bakış açıları ortaya konarak bilimsel çalışmalara katkıda bulunulmuştur (Soysal, 2015:9).

Yaşlılık sosyolojisi, birçok bilim dalı gibi Sosyal Gerontolojiye katkıda bulunur. Yaşlının bakım kalitesi örneğinden yola çıkarsak yaşlılıkla ilgilenen sosyologlar, kalite güvencesinin farklı boyutlarını incelerler. Fakat sosyoloğa göre, sosyolojik bir kavram olan sosyal kontrol, kalite güvencesinin özünü oluşturur. Sosyal kontrol, toplumun üyelerinin davranışlarını informal ve formal yollardan sınırlamasına olanak veren bir mekanizmadır. Kanunlar, kurallar ve düzenlemeler sosyal kontrolün bilinen açık araçlarıdır. Aile ya da arkadaşlar gibi bir grubun kurallarına uymak ise sosyal kontrolün daha az belirgin, ancak eşit derecede kısıtlayıcı mekanizmalardır. Dolayısıyla sosyologlar sosyalleşme süreci içinde kurallar ve işlemlerden oluşan sosyal bir alan olarak kalite güvencesi kavramını geliştirdiler. Sosyologlar, sosyal kontrol için önerilen açıklamalar yolu ile yaşlılığın ileriye doğru anlaşılmasında bize yardımcı olan bir kapı açarlar. Örneğin sosyal kontrolün amacı, düzeni desteklemek ve sosyal değerlerin elde edilmesini sağlamak mıdır? Ya da sosyal kontrolün amacı, gücü elinde tutan elitlerin yararına güç sistemini korumak mıdır? Sosyologlar sosyal kontrolün tanımı üzerinde

görüş birliğinde olsalar bile sosyal kontrolün amaçları ve işlediği süreçler konusunda uzlaşma bulunmamaktadır. Bu nedenle hem Sosyal Gerontoloji hem de Yaşlanma Sosyolojisi, yaşlılığa uygulanan sosyolojik çalışmalara yoğun ilgi gösterir (Aktaran: Melike, 2013: 27). Yaşlılık Sosyolojisi, sosyolojik bakış açısından yaşlılığın anlaşılmasıyla ilgilenir ve bu anlayışı genel olarak Sosyolojiye uygular. Yaşlılık Sosyolojisi, Sosyal Gerontolojiden farklılaşmış olmasına karşın, yaşlılık çalışmalarında her iki alanın sınırları sıklıkla bulanıktır. Her ikisi de gerek Sosyal Gerontolojinin gerekse Sosyolojinin geleneksel alanı içinde buluşur. Fakat alan olarak Sosyoloji, yaşlılık konusuyla özellikle ilgilenmez. Yaşlılık, en önemli sosyal eğilimlerden biriyle ilgilenen ciddi bir akademik çalışma alanından çok kenar bir başlık olarak görülür.

Yaşlılık sosyolojisi ile ilgili çalışma yapmanın birtakım sorunları vardır. Yaşlı dediğimizin gurubun yaş sınırı en az 65'tir. Bu yaştan sonra bireylerde işitme kaybı, mental rahatsızlıkların yanı sıra psikolojik rahatsızlıklarda baş gösterir. İyice hassaslaşan ruh halinden dolayı alınganlaşır, bencilleşir. Ayrıca ailesi ile ilgili konularda bilgileri mahrem görmesinden dolayı paylaşmak istemeyip saklayabilir. Bu da araştırmamanın seyrini, gerçekliğini etkiler. Nitel araştırma tekniği özellikle yaşlılık sosyolojisinin de daha etkili bir yöntemdir. Karşılıklı görüşme, paylaşım, daha çok sohbet havasında ilerleyen görüşme kişiye güven kazandırır ve sağlıklı bilgilere ulaşma açısından daha etkili bir yöntemdir. Ancak bu nicel araştırmanın geçersiz olduğu anlamına gelmez, sayısal verilere ulaşma açısından önemlidir (Sürücüoğlu-Özçelik, 2003:43).

Yaşlının Toplumsal Sorunları

İnsanlar var oldukları sürece gerek fizyolojik gerek psikolojik gerekse toplumsal sorunları hep olmuştur. İnsanoğlu yaşlandıkça bedensel ruhsal ve toplumsal sorunları da art-

maya başlamıştır. Kalp krizi, zihinsel sorunlar, fiziksel gerilemelerin yanı sıra yetersizlik, işe yaramama hissi, çaresizlik, otorite kaybı, muhtaç olma, yalnız kalma, hastalık, ölüm gibi ruhsal ve toplumsal sorunlar her zaman var olmuştur.

Yaşlılık, Yalnızlık, Yalıtılmışlık ve Yabancılaşma

Ülkemizde batı tarzı yaşam biçiminin yaygınlaşması ile birlikte bazı kültürel ve ailesel değişiklikler de beraberinde gelmiştir. Bireylerin kendi hayatlarını yaşama isteği ile birlikte bireylerin buna bağlı yalnızlığı tercih etmeleri de artmıştır. Bu ve benzeri sebeplerden dolayı yaşlıların daha fazla ailesinden ayrı olarak yaşayacağı gerçeğini ortaya koymaktadır. Geniş ailelerin çözülmesi ile birlikte çekirdek aileler ortaya çıkmış ve bu da yaşlıları yalnız yaşamaya yöneltmektedir. Bugün Batılı ülkelerde yaşlıların üçte biri evlerinde yalnız, yarısı eşleri ile birlikte yaşamaktadır. Sadece %10'u çocukları ile yaşamaktadır. Gelişmiş ülkelerde yalnız yaşlılar çoğunluktadır ve yalnız yaşamayı daha çok tercih eden kadınlardır. Gelişmekte olan ülkelerde ise yaşlılar yetişkin çocuklarının yanında kalmayı tercih etmektedirler (İlgar, 2008:74). Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2016 yılı sonuçlarına göre, toplam hane halklarının %5,4'ünü, toplam tek kişilik hane halklarının ise %36'sını tek kişilik yaşlı hane halkları oluşturdu. Toplam hane halklarının %22,5'inde ise en az bir yaşlı fert bulundu. Yalnız yaşayan yaşlı nüfusun %23,3'ünü erkekler, %76,7'sini ise kadınlar oluşturdu.

Toplumun yaşlılık sürecine karşı olumsuz tavrından dolayı insanlar belli bir yaştan sonra bu durumu kabullenip köşelerine çekilmektedirler. Kimse ile görüşmek istemezler, kendilerini yalnızlığa mahkûm ederek çevresindeki insanlardan sıyrılıp kendi iç dünyalarına kapanırlar. Yaşlılıkta iş yaşamının bitişi, toplumsal ilişkileri ve arkadaşlık bağlarını zayıflatarak bireyi yalnızlığa sürükleyebilir. Yalnızlık yaşlı-

ğın getirdiği sorunlardan biridir. İnsanların her yaşta dostluk kurması farklı arkadaşlıkları edinmesi, zamanlarını değerlendirecekleri ilgi alanları vardır. Araştırmalar, çalışma yaşamından zevk alan kişilerin emeklilikten de zevk aldığını göstermektedir. Zorla çalışmış kişiler ise emekliliği sıkılma dönemi olarak görmektedirler. Emekliliğe hazırlıksız yakalananların yeni yaşama uyum sağlamada daha çok zorlandıkları söylenebilir (Arslan, 2015:100). Emekli olma durumu, hayatının büyük bölümünü çalışma yaşantısının içinde geçirmiş bireyler için bir rol değişikliğiyle birlikte gelişir. Kişilerin bu rol değişikliği karşısında, kendilerini toplumun bir üyesi gibi hissetmemeleri ya da kendilerini işe yaramaz hissetmeleri muhtemeldir. Daha önceki yıllarda kendilerini oyalayacak hobileri ya da ilgi alanları olmayan bireyler, bu değişim karşısında daha savunmasız hale gelebilmektedir. Bu durum da kişiye gerek psikolojik gerekse sosyal sıkıntılar vermektedir. Emekliliğe hazırlık bu yüzden önemlidir. Yaşamın yeni bir hâl aldığı bu dönemde çevreye uyum sağlamak, toplumdan tecrit olmamak ve sosyal yaşantıya daha fazla katılmak, yaşlı bireyler için kaliteli yaşamın sağlanmasının koşullarındandır. Emeklilik, sağlıklı ve çalışan durumdaki bireylerin bile, belli uğraşlarından soyutlandıklarında düştükleri psikolojik ve sosyal problemlere dikkat çekmek açısından önemlidir. (Taşkesen, 2012:20) Emeklilikle birlikte insanların yaşam kalitesinde bir düşüş meydana gelmektedir. Bununla beraber çalışarak geçirilen vaktin yerini boş vakit almaktadır. Bu da yaşlının birtakım psikolojik sorunlar yaşamasına sebep olabilir. İşe yaramama hissi, rol kaybı, yetersizlik hissi bunlardan birkaçıdır. Yaşlılığın önünde engel teşkil eden gerek sosyal gerek psikolojik sorunlar gelişen ve artan imkânlarla birlikte çözüme kavuşturulup yaşlılık olgusu daha olumlu bir hâle, yaşlılık daha mutluluk verici bir süreç hâline getirilmelidir.

Yalnızlık öylesine acı veren ve ürkütücü bir duygudur ki insanlar bu duyguyla yüzleşmemek için her türlü çabayı gös-

terirler. Yalnızlık, özellikle yaşının psiko-sosyal iyilik hâlini etkileyen kompleks bir kavramdır. Weiss'e göre köklerini yaşamın ilk yıllarından alan, yalnız yaşlı bireyin sağlıklı ilişkiler kurmasını zorlaştıran nevrozun semptomatik bir sonucudur. Sosyal ilişkilerde beklenen düzey ile gerçeklerin birbirine uymamasından kaynaklanmaktadır. Eğer bireyin sahip olduğu ilişki bireyi tatmin etmiyorsa kendini yalnız hissedecektir. Çocuklarıyla, yakınlarıyla aynı evde yaşayıp da yalnızlık yaşayabileceği gibi ayrı evde yaşayıp da yalnızlık hissi duyulabilir. İnsanlar da güven azlığı, şiddete maruz kalma korkusu, maddi desteklerin azalması da yaşlıyı toplumdan yalıtmakta, yalnızlık ve yabancılaşma duygularını belirginleştirmektedir. Kimi yaşlılar için yaşlılık kendi olma ve kendi hayatını yaşama ve bundan mutlu olma, kimi yaşlı için diğerlerine yük olmak istememe şeklinde ince düşünüş, kimi yaşlı içinse bacak birilerinin olmayışının sonucudur (İlgar, 2008:74-75).

Yalnızlık ve ölüm yaşlıların kabullenemediği en büyük gerçekliklerdir. Yaşlılardan daha ziyade insanların genel olarak kabullenmek istemediği gerçekliklerdir. Yaşlılar yaşları itibari ile ölüme daha yakın kişiler olarak düşünülür. Toplumsal baskı ile biz bu durumu yaşlılara kabul ettirmeye çalışırız. Mesela 70 yaşında bir insanı birtakım sağlık sıkıntılarından dolayı "bir ayağı çukur da" olarak görebiliriz. Yine genç bir ölüm olduğunda "ölüm ona yakışmadı, hayatının baharındaydı" şeklinde cümle kurarken yaşlı olarak nitelenen bir insanın ölüm haberine "Allah kurtarmış" şeklinde tepki vermemiz, bizim toplumca yaşlılara gönderdiğimiz mesajlardır. Yaşlı çok gezmez tansiyonu çıkar, her şeyi yemez şekeri yükselir, renkli giymez genellikle koyu renkler giyer çünkü ayıptır.

II. BÖLÜM

GRİ YILLARDA MEKÂN ALGISI: YAŞLI ve MEKÂN İLİŞKİSİ

Sosyolojinin bir alt disiplini olan mekân sosyolojisi toplumun mekânla olan ilişkisiyle yakından ilgilidir ve aynı zamanda kent sosyolojisiyle de birçok alanda benzerlik göstermektedir. Mekânla yalnız sosyolojisi değil aynı zamanda coğrafya, şehir planlaması, mimarlık gibi farklı alandaki disiplinlerinde konusunun içinde yer almaktadır.

Mekânın insan için anlamı çoktur. İnsan etrafında gördüğü yani yaşadığı mekânda gördüğü her şeyi anlamlandırılmaktadır. İlk başta insan için sıradan bir toprak parçası olarak görülebilen evler, sokaklar caddeler zamanla orada yaşayıp hatıralar, anılar biriktirdikçe anlam kazanmaya başlar. Artık sıradan olmaktan çıkıp anlam kazanır ve kendinden bir parça haline dönüşür, nasıl ki insan kendine ait olan kendinden olan şeylerden kopamazsa, var olan, anlam kazanan her bir nesneden kopamaz hâle gelir.

İnsanı tanımada epey yol almış olan büyükler mekân-insan ilişkisi konusundaki deneyimlerini özetleyerek, insanın yaşadığı yere benzediğini ya da yaşadığı yeri kendine benzediğini söylerler (Göka, 2001:8). Her kentin, her mahallenin, sokağın, her caddenin, her evin, her insanın kendine özgü bir duruşu, bir özelliği vardır. İlk insan olan Hz. Ademden bu

yana mekân aslında hep vardı, sonra insan geldi dünyaya ve o günden bugüne insan ve mekan birbirinden hiç ayrılmadı. Kâinat dediğimiz bu mekânda asırlarca büyük değişimler oldu fakat hiçbir insandan bağımsız olmadı. İlk oturduğumuz evi hatırlayalım. Yıllar sonra yolumuz düşüp gördüğümüzde içimiz tuhaf olmaz mı? Ya da yıllarca oturduğumuz evden taşınmak zorunda kalırsak neler hissederiz? Bunun adına ne dersek diyelim bu mekanın insan üzerinde bıraktığı etkidir (Göka, 2001:19). Mekânlar bizim üzerimizde derin anlamlar bırakır. Anılar biriktirdiğimiz hiçbir mekândan ayrılmak istemeyiz, orası bizden bir parça, bir ruh taşır. Kentte tıpkı böyledir. Bir kenti kent yapan o kentin sokaklarını ve binalarını meydana getiren taş, kum ve harç değildir ama yine de kent bunlarsız düşünülemez. Kenti meydana getiren onun kurulduğu yerdeki, o kentin o makamındaki ruhudur (Özdenören, 2014:101).

Mekân sosyolojisi denildiğinde şüphesiz ilk akla gelen insan George Simmel'dir. *Metropol ve zihinsel Yaşam* adlı eserinde mekânın zihinsel yaşamı etkilediğinden söz eder. Metropol ve taşra arasındaki farkları bize anlatır.

Henri Lefebvre de mekân konusunda öne çıkan isimlerden biridir. *Mekânın Üretimi* adlı eserinde mekân sosyolojisi örneklerini bize sunar. Lefebvre'ye göre mekân kavramı tek başına bırakılmaz ve statik kalmaz; diyalektikleşir: Ürün-üretici olan mekân, ekonomik ve toplumsal ilişkilerin dayanağıdır. Bu kavram zihinsel olanla kültürel olanı, toplumsalla tarihseli birbirine bağlar. Karmaşık bir süreç oluşturur (2015:24-25). Her toplum kendi mekânını üretir. Bir toplumsal mekân yoktur, fakat birden çok toplumsal mekân, hatta sonsuz bir çokluk vardır; dolayısıyla, "toplumsal mekân" terimi sayılabilir olmayan bir kümeyi belirtir. Büyüme ve gelişme boyunca hiçbir mekân yok olmaz (Lefebvre, 2015:111). Lefebvre daha çok mekân kavramını felsefi ve soyut düzeyde ele almıştır.

Mekân sosyolojisi alanında çalışma yapmış diğer önemli bir isim ise John Urry'dir. Mekân ile toplum arasında doğrudan ilişki kurmaktadır. Urry, mekân sosyolojisinin çıkış cümlesini bulmuştur. "Mekânsal olan, toplumsal olandan ayrılmaz." Çünkü mekân, tek başına kurgulanmaz, anlam bulamaz. Ona göre "her şeyden önce mekân, içine yerleşen maddi nesnelerden bir biçimde ayrı, mutlak bir kendilik olarak görülmemelidir. Fakat mekân sadece bu tür nesnelere de indirgenemez. Mekânı mutlak olarak gören tezi reddederken, nesnelerin salt dağılımı üzerinde yoğunlaşarak tüm mekânsal etkiyi ortadan kaldırmamız gerekiyor. Bu tür nesnelerin aldığı farklı mekânsal ilişkileri ayırt etmek için mesafe, süreklilik, arasındalık, kapsama gibi terimleri kullanmak yerinde olacaktır. Mekânsal yapının, toplumsal örgütlenme örüntülerinin belirleyicisi olarak görüldüğü başka bir tür fetişleştirmeden kaçınmak gerekir... Mekânsal ayırt edici özelliklerin, sadece içinde toplumsal etkinliğin gerçekleştiği ortamı sağlayanlar olarak ele alınmaları önerisinden de sakınmak gerekiyor." (Akt: Alver, 2013:29).

Kavramsal Olarak Mekân

Çevremizde gördüğümüz her olgu her nesne mekâna da irdir, mekâna aittir. Mekân var olmaktır. Mekân dediğimiz sonsuzluk insanın var olduğu her yerdir. Farabi insan küçük kâinattır diyor, kâinatsa büyük insan. Önce kâinat var oldu sonra mekânın her türlü özelliğini taşıyan insan.

Mekân, insan ve toplum olaylarıyla bir boyuttur. İlk bakışta fiziki bir olgu olarak algılanan mekân, toplumsal olaylara ve insani hallere sahne olması, hatta bu olay ve hallere yön ve şekil vermesi bakımından sosyolojik bir olgudur. Mekân toplumsal olayların içinde geçtiği sosyal bir ortamdır (Alver, 2013:19). Evler, şehirler, yollar, eşyalar anıların, zamanın geçmişin tanığıdır. Bu açıdan mekânlar yaşlı insanlar için ayrı

önem taşımaktadır. O daha çok anılarla süslediği ve gelecek kuşaklara aktarmak istediği güzellikleri, mekânla birlikte düşünmektedir. Akıp giden zamanın mekânda meydana getirdiği değişiklikler, bir bakıma bu güzelliklerin üzerini örteceğinden, yaşlı yeni durumu kabul etmek istemeyecek, daima eskisinin devamından yana olacaktır. Hiç kimseye yük olmak istemez ve yaşadığı dört duvar onun her şeyidir. Alınanlaşan hassas yapısı yük olma fikrini iyice desteklemekte bu yüzdende yaşadığı dört duvara iyice sarılmaktadır. Yaşlıya göre torunlarına bakmaktan yapacağı sohbete kadar “benim” diyebileceği mekânda olmalıdır. Oğlunun, kızının da olsa çok rahat etse de hep bir şeyler eksik olacağından, kendi mekânları dışında bütün mekânlar geçicidir. Huzurevi, yaşlılar evi, sitesi bütün bunlar gidecek başka yeri kalmayan yaşlı insanlar için düşünülen çözüm önerileridir. Aslında yaşlı insan bunların hiçbirinde değil, alıştığı evinde ve çevresinde yaşamak ister. Bu nedenle yapılan evler, konutlar yaşlanıldığında da yaşanılacak şekilde tasarlanmalıdır. Yaşlıyı elden geldiğince sevdiği sosyal ortamda ve özellikle kendi evinde yaşatabilmek, önemli görevler arasında sayılmalıdır; çünkü yaşlının günlük yaşantıya ayak uyduramamasındaki zorluk onun yıpranan vücudundan değil, şehir planlamasındaki eksikliklerdendir (Göka, 2001:89-91). İnsanın yaşamakta olduğu mekân aidiyet duygusu gibi insan kimliğini belirleyen faktörlerle ilgilidir.

Çalışılan konu itibarıyla mekân sosyolojisinin yanı sıra kent sosyolojisine de değinmek gerekir. Yaşamakta olduğumuz mekânın bir gerçekliği olan kent geçmiş yıllardan bugüne insanların yaşam alanı olmuştur. Kent, hayatın dolu dizgin aktığı, farklı hayatların bu akışta zaman zaman birbirine değdiği zaman zaman teğet geçtiği bir mekândır. Kent, mekân ve hayatın bütünleştiği yoğun yaşama alanını sembolize etmektedir (Alver, 2013:48). Kent hayatı, en başında da, en sonunda da insanın insani oluşumunun bir ifadesi olarak

zuhur ediyor: insanın, başka insanlarsız olamayacağını ifadesi olarak da zuhur ediyor. Öyleyse kent hayatı, insanın, insanı macerasının somutlaşmış halidir (Özdenören, 2014:97). Urry'e göre kent insanlara ait anıların ve geçmişin ambarıdır. Ayrıca kültürel simgeler deposu olarak da iş görür. Bu anılar mimarları tarafından amaçlandığından çok farklı bir anlam kazanabilen yapılarda cisimleştirilirler (Urry, 2015:46). Kentler, üretici ya da tüketici yatırımların birbirine bağlı ekonomisi değil, üreten ve üretmek için tüketen özneler topluluğudur (Urry, 2015:133).

Kent demek bir bakıma da ev demektir. Kentin maddi dokusu evle oluşur. Kentin sokakları emek karşılıklı olarak sıralanmış evlerin arasındaki geçitler demektir (Özdenören: 2014:125). Kent, mahalle, evler, alışveriş merkezleri, iş yerleri birbirinden ayrı olmayan, birbiri içine geçmiş gerçekliklerdir. Ev, sokağın kenarında yer alır veya sokağı, karşılıklı duran evler oluşturur. Ev, kendini sokaktan yalıtmıştır ama sokakla ilgisini kesmiş değildir. Bilakis evle sokak arasında ahabpık kurulmuştur. Ev bir sığınak oluşu gibi yerine göre sokakta bir sığınak hâline gelmektedir (Özdenören, 2014:137). İnsan için vazgeçilmez olan ev, onun dünya üzerindeki tecrübe-lerinin tanığıdır. Ev, insanla beraber vardır. Ev almak ya da ev yapmak tüm toplumlar tarafından önem arz eder. Ev başlı başına bir dünyadır, ailenin birliğini ve dirliğini temsil eder. Ev, en yalın hâliyle ise yuvadır. İnsanın ailesi ile birlikte zaman geçirdiği, gelecek nesilleri eğittiği bir yerdir. Huzur ve sükûn yuvasıdır. Ev dışarıdaki tüm kötülüklerden insanı uzakta tutar. Aksi takdirde ev diyemeyiz; dışarıdaki hayatın endişeleri içeri girecek olursa ev ev olmaktan çıkar (Alver, 2013:60-62).

Kentin vazgeçilmez parçalarından biri de mahalledir. Mahalle kentin mihenk taşıdır. Olmazsa olmazıdır, kenti kent yapan ana unsurdur. Mahalle inşa etmek kent inşa etmekle birlikte yeni bir topluluk, yeni insanlar inşa etmektir. Mahalle ile birlikte yeni kültürler, yeni zenginliklerde beraberinde ge-

lir. Farklı mesleğe, farklı statülere, farklı zenginlik düzeyine sahip olan insanların buluşma noktasıdır. Mahalle de yer alan camiler, bakkallar toplumsallaşma ve iletişim mekânlarıdır. Mahalle adım attığın andan itibaren soluduğumuz havanın başkalaştığı, kendine özgü bir hale büründüğü nadir mekânlardandır. Dost bildiklerimizin, arkadaş bildiklerimizin, selam verdiklerimizin, destek olup, destek gördüklerimizin yeridir mahalle.

Kent insanının yaşamında onun aidiyet kurduğu, bağlandığı mekânlar önemli bir yer tutar. Gittiği bir kafe, bir kuför salonu, yemek-içmek için müdavimi olduğu restoranlar/ birahaneler, dolaşmak, hava almak için bulunduğu parklar/ çay bahçeleri, alışveriş yapmak/eğlenmek için gittiği alışveriş merkezleri, oyunları/filmleri izlemek için bulunduğu sinemalar/tiyatrolar vs. kentli yaşamdan bir kesiti, kent insanının gündelik alışkanlıklarını, sıradanlaşmış vazgeçilmezlerini oluştururlar. Bu mekânlar yoluyla kentli yurttaşlar, hayata tutunur; aidiyet, bağlanma, kimlik, özdeşlik ilişkisi kurarlar. Kimi zaman zevk almak, eğlenmek, sosyal aidiyet kurmak için kimi zamanda yaşamsal zorluklardan kaçmak adına bu mekânlarda bulunurlar. Bu mekânlar, gündelik yaşamın sıradan akışına eşlik ettikleri gibi, hayatımızdaki küçük zaman boşluklarını doldurmaya da yararlar. Aynı zamanda, rahatlatma, gevşeme, kaçış, özgürlük, temsil vb. işlevler de görürler (Aytaç, 2007:203). Kısaca kentsel mekânlar bizi var eden, bizim kimlik kazanmamızı sağlayan, sosyal ilişkilerde bulduğumuz ve bu ilişkilerimizi güçlendirdiğimiz sosyalleşme ve hayatı idame ettirme alanlarıdır.

Yaşlı Mekânı

Barınma duygusu insanın var olduğu andan itibaren vardır. Öğretilen bir durumdan daha çok içgüdüsel bir ihtiyaçtır. Eski yıllarda yaşlıların barınma konusunda sıkıntıları

yok denecek kadar azdı. Çünkü evlatları ile birlikte yaşarlardı. Gelişmekte olan günümüz sanayi toplumunda kadınların iş hayatına atılması ile birlikte yaşlıların barınma sıkıntısı da başlamıştır. Aileler çekirdek aile şekline dönüşmüş bu sebeplerle de yaşlı yalnız evde kalamadığı için ya gündüz bakım evlerine ya da huzur evlerine mahkûm edilmektedir. Yalnız bu genellemenin dışında kalan geleneksel aile tipi toplumuzda hala oldukça yaygındır.

İnsan yaşlanmaya başladıkça yaşadığı mekânla ilgili bir takım sorunlar yaşamaya başlar. Yıllardan beri kendinden olan mekânlar ev, semt, mahalle ihtiyaçlarını karşılayamaz hale gelir. Mesela ev artık geniş gelebilir ve temizlik yapmak işkence haline dönüşür. Tek başına evde kalmaktan korkabilir. Sayılarını arttırabileceğimiz bu zorluklara karşı birtakım sorunları gidermek zorunludur. Eğer bulunduğu mekânda değişiklik yaparak evinden ayırmadan yaşamasını sağlayabilirsek daha sağlıklı olacaktır. Yapılan bazı araştırmalar da yer değiştirmiş yaşlılardaki ölüm oranının değiştirmişlere göre daha fazla olduğu görülmüştür. Bu sayı huzur evinde yaşayanlar için daha çoktur (Koşar, 1996:94). Konut yaşlılar için güvenli ve rahat olunması gereken bir yerdir. Olumsuzluklarla dolu dış çevreden daha önemlidir bu yönüyle. Bağımsızlık, rahat hareket edebilme imkânı konut için en önemli faktörlerdendir. Yaşlıların büyük kısmı evdeki bağımsızlıklarının konutun yapısından dolayı sınırlı olmasından şikayetçilerdir (Kalınkara, 2003:59). Konutun dışında içinde yaşadığımız şehirde de yaşlılar göz ardı edilmektedir. Yollar, caddeler, otobüsler, dolmuşlar, şehrin tüm gereçleri genç ve sağlıklı olan nüfusun ihtiyaçlarına göre tasarlanmıştır. Oysaki yaşlıların ya da engelli insanların bu noktada düşünülmesine daha çok ihtiyaç vardır.

Yaşlılar için en önemli mekân evleridir. Çünkü yaşamla- rı genellikle o evin sınırları içindedir, bu yüzden değerlidir. Evler verili mekânlar değillerdir, anı izleriyle doludur. Anı

oluşturmada önemli rol oynar. Ev hayal kurmayı barındıran, mahremiyeti olan bir mekandır (Urry, 2015:45-46). Ev, insan için sığınmayı ifade eder. İnsan düşmandan, afetten, fırtınadan, suçludan kendisine zarar verecek, yaşamını tehlikeye atacak her şeyden eve sığınır. Tüm kötülüklerden sığınılacak yerlerin başında ise ev gelir. Çünkü ev özeldir ve kapanma yeridir. Evle birlikte insan öteki ile arasına mesafe koyar. Aile içerisinde ise mesafe yok olur. Dışarı karşı mesafe ne kadar çoksa eve, ev halkına karşıda o kadar yoktur. Kişinin kendi olabildiği, kendine ayna kabul ettiği nadir yerlerdendir. İnsanın barınmadan yaşaması mümkün değildir, bu yüzden de eve muhtaçtır. Ev gerçek anlamda bir ihtiyaçtır (Alver, 2013:64-65). Özdenören'e göre de ev barınaktır, sığınaktır. Hatta sokakta yerine göre tıpkı ev gibi sığınak işlevi görmektedir. Evden dışarı adım atmakta zorlanan, korunmasız insanlar için ev nasıl barınak işlevi görüyorsa, sokakta oynayan küçük bir çocuk içinde, sokak aynı işlevi görmektedir. Daha eleştirel perspektiften ev ise, insanın kendini doğadan yalıtmasının bir eseridir (Özdenören, 2014:137).

Ev insanın huzur bulduğu, kafa dinlediği, rahat ettiği, bağlandığı, gülüp ağladığı, sevip sevildiği, üzüldüğü, acı çektiği, kahrkaha attığı, aç kaldığı, hüznülediği, doğduğu, büyüdüğü koskoca bir ömürdür. En iyi okuldur. Aile olmayı öğreten, anne olmayı, baba olmayı öğreten, doğrunun, yanlışın iynin, kötünün öğrenildiği ilk mekândır.

Ev insanların yaşamında önemlidir ve sosyal yönü olan bir mekândır. Sosyal temas işlevini ev dışında hiçbir mekân yerine getiremez. İnsan kendi evinin efendisidir. Ortak kurum olan bakımevleri, huzurevleri gibi mekânlar kişinin kendi evi gibi olmaz. Kurallar, yasaklar kendi yasakları değildir. Kişisel sorunların çözüme ulaşması daha zordur çünkü kişisel sorundan daha ziyade ortak sorunlar daha ön plandadır. Bu yüzden kurumlar en son çare olarak bile düşünülmemelidir.

Bu gibi problemlerden dolayı kişi evinden ayrılmak istememektedir. Ev yaşlı insan için, son durak, son nefestir (Koşar, 1996:101).

Yaşlıların fizyolojik olarak zayıflamasından dolayı ev içi aktiviteleri de düşmektedir. Aynı zamanda dışarıda zaman harcamaktan çok evde zaman harcama artmaktadır. Evde harcanan zamanın çokluğundan dolayı evin ergonomik tasarımı da önem kazanmaktadır. Konutun tasarımına ergonomik yaklaşım, yaşlıların refahında ve yaşam tatmininde bütünüleyici stratejiler geliştirmeyi amaçlar. Yaşlı bireylerin fonksiyonel statüsünün belirlenmesinin en basit ve geçerli düzeyinin ortaya konulması gerekir. Banyo yapmak, yeme içme, bir yerden bir yere geçebilme gibi aktiviteler günlük yaşamın temel aktivitelerini oluşturur. Yemek pişirme, alış-veriş yapma, telefon kullanma, ev işleri, para ödeme gibi işler ise yaşlı birey için günlük yaşamın orta düzey aktiviteleridir. Yaşlıların bu aktiviteleri daha iyi nasıl yürütebileceğinin belirlenmesi gerekir. Yaşlı bireyler günün büyük çoğunluğunu oturarak geçirirler, sürekli oturma eklemler de rahatsızlığa sebebiyet vermektedir. Fakat ayakta durmak daha zahmet verici bir olaydır. Uzun süre ayakta durma bacak yorgunluğu ve sırt ağrısına sebep olur. Yatakta yatarak dinlenme yaşlılarda sıkça görülen pozisyonlardan biridir. Uzun süreli yatma pozisyonunda olmak kas gücünde zayıflamaya sebebiyet vermektedir (Kalınkara, 2003:65-66).

Ev, yaşlı bireyin fiziksel ve psikolojik birtakım özelliklerini sınırlamaktadır. Bu nedenle evin yaşlıların çevre ile uyumunu sağlayacak ve davranışlarda serbestlik sağlayacak şekilde tasarlanmalıdır (Kalınlara, 2003:70). Birçok Batı ülkelerinde yaşlıların evlerine yapılan birtakım düzenlemelerle daha kolay yaşaması sağlanmaktadır. Bizim günlük yaptığımız bazı rutin durumlar yaşlı insanlar için yapılması daha zordur. Onların yaşamlarını kolaylaştırmak için düzenleme şarttır. Mesela banyo ve tuvaletlere tutacaklar yapmak,

elektrik düğmeleri ve prizleri daha ulaşılır yerlere aldirmek, kaymayı önleyici taban döşemeleri yapmak, dolap boylarını boya uygun tasarlamak vb. bu şekilde düzenlemeler hayati daha kolay hâle getirecektir. Bu düzenlemeler masraflı gibi görünse de daha rahat bir yaşam için değerlidir. Eğer ki karşılamaya maddi gücü yoksa kişinin sosyal programları tarafından karşılanmaktadır. Yaşlılarda kendine yetme ve bağımsız olma isteği vardır fakat aynı zamanda yalnız kalmaktan, yalnız ölmekten de korkmaktadırlar ki bu korkuları da yersiz değildir. Bazı Batı ülkelerinde yaşlıların bu konuda korkularını en aza indirmek için evler tasarlanmıştır. Tek ya da iki odalı, banyosu tuvaleti ve küçük bir mutfak olan, ortak oturma odaları bulunan, tamamen yaşlıların fiziksel imkanına göre tasarlanmış yerlerdir (Koşar, 1996:96-98). Son zamanlarda ülkemizde yaygın şekilde görülen stüdyo dairelerin, yaşlılar için tasarlanmış hâlidir. Bu şekilde apartmanların var olması yaşlılar için imkân olsa da diğer bölümlerde değindiğimiz gibi insanın yaşadığı eve atfettiği değer anılarla bütünlük kazanmaktadır. İnsanın hiçbir anısı, yaşanmışlığı olmayan bir evde, binada, sitede imkânları ne kadar iyi olursa olsun yaşamayı tercih etmesi ne derece mümkündür, tartışılır. Bu yüzden bir yaşlı sitesi, yaşlı köyü oluşturmaktan ve buralara yatırım yapmaktan daha ziyade kişinin kendi oturduğu evde ona bu imkânları sunmak daha kaliteli ve mutlu yaşam sürmesini sağlayabilir.

Eğer kendi evinde bu imkânlar sağlanamıyorsa yapılacak konutlar için yer seçimi özenli bir şekilde yapılmalıdır. Yapılan bir araştırmaya göre yaşlı bireyin durağan manzaraya bakmaktan çok hareketli bir yere bakmayı tercih ettiği görülmüştür. Sıkışık trafiği olan yerler, park alanları, okul bahçesi gibi manzarası olacak yerlere konut yapmaya daha uygundur. Yaşlı bireyi toplumdan soyutlamadan özel yaşam hakkı sunacak ev-oda örneği tasarımlar geliştirilmelidir. Emekli geliri ile karşılanabilecek en kaliteli yaşam alanını

oluşturmak amaçlanmalıdır. Böylece toplumdan soyutlanmadan bir yaşam sürmeye devam edebilir (Türel, 2003:96-97). İnsanoğlu yaratılışının gereği işbirliğine dayalı bir varlıktır. Toplumsal yapı tüm insanların katkısı ile değişiklik gösterir. İnsan kendine duyduğu güven eksikliğinden dolayı topluma ve birilerinden destek sağlamaya yönelir. Her insan bağımsızlık olarak doğsa da yaşlandığı zaman bağımlı hale gelmektedir (Kalınkara, 2003: 69).

Mekânsal Aidiyetliğin Yaşantımızdaki Yeri

Aidiyetlik bir yere, bir aileye, bir şehre, dinsel bir gruba, bir nesneye, bir varlığa bilinçli ya da bilinçsiz ait olma, bağlanma duygusudur. Bazı aidiyetlikler insanın seçimi değildir ve doğuştan ortaya çıkar. Mesela insanın ailesi, dili, dini, ırkı tercih edilmeden elde edilen gerçekliklerdir. Fakat insan zaman içinde kendi tercihi ile bir siyasi gruba bağlı olabilir, kısa sürede iyi ilişkiler kurup kendini ailesindeymiş gibi rahat ve mutlu hissedebilir. İnsan farkında olarak ya da olmayarak bir yere ait olma çabası içindedir.

Aidiyet, insanı ilişkilerinde anlamayı önceleyen bir kavram olarak karşımıza çıkar. Kelime anlamı ‘ilişkinlik’, ‘mensubiyet’, ‘ait olma hali’ olan aidiyet, asıl olarak ilişkilendirme ile anlaşılabilir bir kavramdır. İlişkilendirmenin yönü herhangi bir nesneye, insana, topluluğa, etnik gruba ya da sosyal bir kategoriye olabilir. Aidiyet başka açıdan bir bütünleşme sürecidir. Bir yere dahil olmak insan olmanın gereğidir. Buna göre aidiyet bireyi sarmalayan sosyal çevre ile kurulan dolaylı ya da doğrudan ilişkilerde ortaya çıkarak yaşamda somut örneklerini sunar (Alptekin, 2011:20). Aidiyetlik toplumsallaşma açısından da önemlidir çünkü toplumsallaşma bireyin içine doğmuş olduğu topluma, kültüre, geleneğe kendini ait hissetmesi ile gerçekleşir. Aidiyetlik hissi o toplumun devami, geleceği için önemlidir (Akın, 2011:20). İnsanın toplum-

sal çevresini benimsemesi, kabullenmesi ona anlam atfetmesi ile olur. Bu toplumsal etkileşimin bir parçasıdır. Birey ve mekân arasında ait olma duygusunu tetikleyen bir güç vardır. Bireyin bir mekâna kendini ait hissetmesi oranın fiziksel yapısından daha çok kültürel boyutu ile ilgilidir. Aynı kültürdeki insanların genellikle dini, dili, giyimi kuşamı benzerlik gösterir, bu durum da insan “kendinden” olan “kendi gibi olan” insanların içinde kendini oraya daha çok ait hisseder ve duygusal bir bağ kurar. Kentler bu aidiyetlik duygusunun mekânıdır ve aidiyetin sürekli yeniden üretildiği mekânlardır. Kentsel mekânlarda sosyal ilişkiler sürekli varolagelmektedir. Bir kente ait olma o kente ve o kentin ürettiği yaşam biçimine ait olmaktır. Kentsel mekânların sahip oldukları göstergeler, belirli ekonomik statüye sahip kişilere hitap etmesi gibi toplumsal özellikleri, kentte kurumlar bazında bir çeşitlilik ve çoğulluk doğurmaktadır. Bu durum bireylerin mekân seçimiyle birlikte, imaj, kimlik, aidiyet seçimine de işaret etmektedir (Alptekin, 2011:85-86).

Kent mekânları homojen mekânlar değildirler. Mekânsal işlevi, iklimi, sosyo-kültürel düzeyi olarak çeşitlilik oluşturmurlar. Mesela kentlerde sayısız restoranlar vardır fakat hiçbir restoranın, lezzeti, menüsü, mekânsal iç tasarımı, mekâna gelen insan profili, yemek menüleri birbiri ile aynı değildir. Kent insanının yaşamında onun aidiyet kurduğu mekânlar önemli bir yer tutar. Takıldığı bir kafe, yemek-içmek için müdavimi olduğu restoranlar, dolaşmak, hava almak için bulunduğu çay bahçeleri, alışveriş yapmak için gittiği alışveriş merkezleri, filmleri izlemek için bulunduğu sinemalar vs. kentli yaşamdan bir kesiti, kent insanının gündelik alışkanlıklarını, sıradanlaşmış vazgeçilmezlerini oluştururlar. Bu mekânlar yoluyla kentli yurttaşlar, hayata tutunur, aidiyet, bağlanma, kimlik, özdeşlik ilişkisi kurarlar. Kimi zaman zevk almak, eğlenmek, sosyal aidiyet kurmak için kimi zaman yaşamsal zorluklardan kaçmak adına bu mekânlarda bulunur-

lar. Gündelik hayat bu mekânlar üzerinden kurulur (Aytaç, 2007:200-2004). Mekân, toplumda ayna işlevi görür. İnsanın tüm varlığını, tüm özelliğini, tüm hâllerini bir ayna gibi yansıtır. Mekân insan ve toplumdaki olaylarla yoğrulmuştur. Mekân bir yerin yeniden yorumlanıp biçimlenmesidir. İnsan o mekânlardan kendi hayatını sürdürebileceği yerler bulur kendine. Her ne kadar fiziki oluşumların bütünü olarak algılsa da mekân insandan, doğadan en önemlisi toplumdan meydana gelir. İnsanın içinde bulunduğu durumlara, olaylara, hâllere şekil verir. Bu yönü itibarıyla sosyolojik bir olgudur. Toplumsal olayları içinde barındıran sosyal bir ortamdır (Alver, 2013:18-19). Güçlü toplumsal bağları meydana getiren ana unsur olarak mekânın önemi, üzerinde yaşayan bireylerin benzer yönelimler ile karşılıklı bir toplumsallaşma sürecini yaşamalarıyla ilişkilendirilebilir. Ortak değerlerin üretilme aracı olarak ve geleneksel anlamı ile mekân, benzer olanı yaşatan, farklı olanı ise dışlayandır. Kent mekânları bizle öteki arasındaki ayrımı keskin bir şekilde yapar. Mekân toplumsal ilişkilerin meydana geldiği bir alan olmanın ötesinde, toplumsal ilişkileri üreten, denetleyen, farklılaştıran, sürmesini sağlayan aynı zamanda sınırlayan bir konumdadır. Topluluk dediğimiz unsur, her zeminde kendini var edebilir. Ortam ya da mekân topluluk için asli bir unsurdur. Mekân bir bağlılık yaratarak insanın temel ihtiyaçlarından biri olan aidiyet duygusunu tatmin eder (Aydemir, 2011:88-90).

İnsan-çevre etkileşimine ilişkin gözlem ve çalışmalar, insanın yaşadığı mekânları kişiselleştirme ve kendileme eğiliminde olduğu konusunda birleşmektedirler. İnsanın bir yere ve bunun ötesinde de bir yer kimliğine ya da “burası” noktasına ihtiyacı vardır. “Burası” başka yere karşıt olarak vardır. İnsanın yaşadığı mekânları kişiselleştirmesi, karşıtlıklar kurma yoluyla gerçekleşen kimlik oluşumu gibi bu mekânları diğerlerinden farklılaştırmasını içermektedir. Farklılaştırma süreci, insanın bir “burası” noktası kurmasıyla başlamakta-

dır; “burası” noktası, yaşanan evin diğer evlerden, yaşanan kentin diğer kentlerden ayırt edilmesi ve “benim evim”, “benim kentim” şeklinde nitelendirilmesiyle gerçek veya sembolik olarak inşa edilmektedir. “Burası” noktası, büyük kentler veya metropoller bağlamında, genellikle kentin bütününe değil, sadece bir kısmını kendi yeri gibi görmek şeklinde belirlemektedir. Öte yandan, kentin belirli bir bölgesinde oturan insanların sadece kendi oturdukları yeri değil, kentin diğer bölgelerini de kentlerinin bir parçası olarak görmeleri, sadece kendi yakınındakilerle veya benzerleriyle değil, uzaktakilerle veya kendinden farklı olanlarla da ilgilenmeleri demektir. Bu da kendi kültürel kimliğinden kopmadan bir üst kimlikte birleşme olgusuna da işaret etmektedir (Bilgin & Göregenli, 2002: 51-52).

Bugün yaşamakta olduğumuz ülkede, şehirde sosyal hayatımızda, gündelik koşturmacanın yer aldığı alanlarda kısacası her yerde çeşitli sınıflar, etnik gruplar, farklı dine mensup insanlar vardır ve biz onlarla iç içe yaşamaktayız. Her etnik grubun her farklı dine mensup insanın kısaca bize göre “yabancı” olan her bireyin kendine ait bir kültürü vardır. Bizim var olan kültürel aidiyetliğimiz günlük yaşamda “biz” ve “ötekiler” arasındaki sınırlar aracılığı ile korunmakta ve süreklilik kazanmaktadır. Çağdaş metropollerde, melez kültürel formlar yaygınlaştıkça, çeşitli sosyal ve kültürel aidiyetler (sınıfsal, etnik, dini, ulusal, cinsel) arasındaki sınırları tanımlayan farklılıkların ve ayrıcalıkların korunması, giderek daha keskin ve görünür bir iktidar mücadelesine dönüşmektedir. Metropolün dokusu, aynı anda farklı cephelerde (siyasi, sosyal, kültürel) süren bir dizi sınır mücadelesi yoluyla şekillenmektedir. “Kültürel aidiyetler” postmodern anlamda kimlik/farklılık taleplerinin ifadesi değil, hiyerarşik ilişkileri tanımlayan iktidar savaşlarının bir ürünü olmuştur. Bu savaşlar içinde yer alan muhtelif grup ve kesimler için kültürel, iktisadi ve siyasi ayrıcalıklar ve farklılıklar, birbirinden ayıklanamaz

bir “yaşam alanı” mücadelesinin bir parçasını oluşturmuştur (Öncü & Weyland, 2005: 27-28).

Yani mekânlar kültürle bağdaştırılmalıdır. Bu anlamda, kültürel hayatın vücut bulduğu alanlar temelinde somut ve anlamlı hâle gelir. Örneğin bir kentin büyük alışveriş merkezi, sadece fiziki ve mimari bir örgütlenmeyi değil, içinde vuku bulan pratik ilişkilerin yansıttığı kültürel bir dünyayı ve kimlikleri de ifade eder. Bunları kentin toplumsal aynası kabul etmek, hiç de yanlış sayılmaz (Sarıbay, 2002: 38).

İnsan-Mekân İlişkisi

İnsan kendinden olan, kendi varlığı, kendi özü olan toprak üzerine doğar. Toprak dediğimiz alan, geçmişten bu zamana düşündüğümüzde bir ağaç kovuğu, otağ, mağara, orman, ev, sokak, mahalle ve kenttir. İnsan mekân dediğimiz gerçekliğin içine doğmuştur ve ayrılması mümkün değildir. İnsan bu mekânlar üzerinde aile kurmuştur, sosyalleşmiştir, alış verişini yapmıştır, doğup büyümüştür. Varlığının vazgeçilmez bir parçası hâline gelmiştir. Mekân olmadan insanın var olamayacağı gibi, insan olmadan mekân da var olmaz. Birbiri ile aralarında muhtaçlık ilişkisi vardır. Birbiri ile etki-leşim içindedir. Mekân bize toplumsal olanı yansıtır, toplumu yansıtır. Bizi, bizden olanı, bizle olanı, ötekini, yabancıyı, yansıtan bir ayna konumundadır.

İnsan ve toplum, belirli bir mekânda varlık kazanır, o mekânda oluşur ve dönüşür. İnsanın bir yere bağlanması, kopamaması bundandır. Mekân, bir kimlik unsuru olduğu gibi başlı başına bir değer ve referans alanıdır. Aynı zamanda mekân, insanın konumuna ve statüsüne dair ipuçları taşır. İnsan daha önce de bahsettiğimiz gibi, kendini mekânlarda inşa etmiştir. Hayatının farklı yönlerine, ihtiyaçlarına, arzularına karşılık olması bakımından yerleşme mekânlarından, yerleşme tiplerinden geçen, köyler, kentler kuran insan sü-

rekli hayatının akışını dengeleyecek mekânlar üretir. Kent bunlardan en nadide olanıdır. Kent, insanın hayatının sürgit devam ettirdiği ana mekânlardan biri haline gelmiştir (Alver, 2013:11-12). İnsan mekânla duygusal bir bağ kurduğu için onu sadece rasyonel bir alan olarak düşünmez. Duygusallık yoksa o mekânı hissetmek, o mekâna bağlı kalmak da yoktur. Mekân, insanın duygu ve eylem dünyasını etkiler ve en belirgin özelliği değer yüklü olmasıdır. Bu açıdan mekân, değerden, dünya görüşünden, hayat tarzından, bağımsız bir şekilde ele alınmaz. Mekân kimliği yansıtır. İnsan ve toplum için referans alanıdır. Cemaat ilişkilerinin vazgeçilmez alanıdır. Mekân üretilen, yapılan, oluşturulan bir yer olmasının yanında toplumsal olayların içinde geçtiği sosyal bir ortamdır (Alver, 2013:19-22).

Montesquieu de mekânın insan üzerine etkisinden bahseden düşünürlerdendir. Ona göre soğuk iklimlerde yaşayanlar daha kuvvetli olurlar. Kalpleri daha iyidir, kişi kendine daha çok güvenir daha cesurdur. Hileci ve ikiyüzlü değildir. Sıcak ülkede yaşayanlar ise ihtiyarlar gibi çekingenlerdir. Soğuk ülkede yaşayanlar ise delikanlı gibi gözü pektir. Soğuk ülke, sıcak ülke ayrımı üzerinden mekânın insan üzerindeki etkisinden bu şekilde bahseder (Montesquieu, 1998:322).

Sosyoloji alanında bize geniş, verimli bilgiler aktarmasının yanı sıra insan ve mekân konusunda da değerli bilgiler sunan ünlü düşünür, bilim adamlarından biri de İbni Haldun'dur. Haldun insan ve mekânla olan ilişkisini aidiyetlik üzerinden ele almaktadır. Göçebe olarak yaşayan bedevi toplumlar belli bir mekânda sürekli ve düzenli olarak konaklamadıkları için bir mekâna karşı aitiklik hissetmezler. Bedevi toplulukların aidiyetlik hissi içinde bulundukları topluluğa karşı olabilmektedir ancak. Yerleşik toplum ise bu durumun tam tersi konumdadır. Yaşadığı yeri benimser kendi vatanı olarak görür. Çünkü yerleşik bu toplumların tüm hayatı kendini ait hissettiği o topraklara bağlıdır. Geçim kaynağı,

sevdikleri, ailesi her şey o topraklar üzerindedir. Bu tür toplumlarda mekâna duyulan aidiyetin yoğunluğu ve yerleşik hayatın getirdiği güvence asabiyet duygusunun zayıf olmasına sebep olur. Mekân insan ilişkisini Haldun aynı zamanda siyasi boyutu ile de ele alır. Göçebe toplumların sahip olduğu asabiyet duygusundan dolayı daha iyi örgütlenme imkânı olduğunu ve bu sayede yerleşik toplumlarla karşı karşıya geldiklerinde muhtemel savaşı kazanacaklarını belirten Haldun, yerleşik yaşayanların mekânlarının göçebe yaşayanlara cazip geleceğini belirterek onların yerleşeceklerini söyler. Göçebe toplumun yerleşik hayata geçmesi ile birlikte mekânla kurduğu ilişki biçimi değişir ve aidiyet duygusu içinde yaşanan toplumdan çok mekâna yöneltilir. Sonrasında asabiyet duygusu güçlü olan başka bir göçebe toplumun yerleşik hayata geçen toplumla karşı karşıya gelerek bir önceki sürecin tekrar edeceğini belirtir. İbni Haldun bu şekilde toplumların kendi arasındaki mücadeleyi mekânla ilişkilendirmiş olur (Akt:Baday, 2011:9).

III. BÖLÜM

YAŞLILIK ve MEKÂN

Araştırma Hakkında

Yaşlanan yeni dünya ve insan ömrünün uzaması ile birlikte yaşlılık olgusu, üzerine zaman harcanmaya başlanılan mevzulardan biri olmaya başlamıştır. Ülkemizde gerontoloji ile birlikte ilk adımları atılmaya başlanan bu konu sosyoloji biliminin de ilgilenmeye başladığı bir alt disiplin haline gelmiştir. Bu çalışmada amaçlanan, yaşlıların bulundukları mekânla kurdukları aidiyet ilişkisinin nasıl olduğu, hangi sebeplere dayandığı, hangi unsurların etkili olduğu hakkında veriler elde edilmeye çalışılmıştır.

Sosyal bilimlerde nicel ve nitel araştırma olmak üzere iki temel araştırma yöntemi vardır. Nicel araştırma sayısal verilere dayandığından daha fazla güvenilir bulunsa da nitel araştırma insanlara daha fazla söz hakkı tanıdığından daha derinlikli analizler yapmaya yardımcı olmaktadır. Uzun süreli derinlemesine sohbet ortamında gerçekleşen mülakatlar, sorulardaki esneklik oluşan samimi ortam görüşmecilere daha güvenilir bir alan sunmaktadır. Nitel araştırmaların sınırları geçirgen ve esnek bir araştırma tarzı olduğu için tanımını yapmak zor olsa da şöyle tanımlanabilir: “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik

nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir” (Yıldırım & Şimşek, 2013: 45). Nitel araştırma yöntemlerinden biri olan derinlemesine görüşme, araştırma problemine ilişkin yüzeysel bilgilerden çok, kişilerin düşünce, görüş ve deneyimleriyle ilgili bilgi toplanmak istendiğinde kullanılan bir görüşme tekniğidir. Derinlemesine görüşmelerde az sayıda insanla görüşülerek çok detaylı bilgi elde edilmeye çalışılır, Araştırmacının amacı, görüşülen kişi ne söylemek istiyorsa bunu söyleyebileceği rahat bir ortam sağlamaktır. Araştırma konusuna ilişkin bütün ayrıntılara ve boyutlara ilişkin bilgilerin görüşme sürecinde elde edip edilmemesi, görüşmenin derinliğini yansıtır (Kümbetoğlu, 2005, 81). Bu sebeplerden dolayı katılımcılarla Kalitatif (nitel) yöntem ile derinlemesine mülakat yapılmıştır.

Saha araştırması Konya’nın Selçuklu ve Karatay ilçesinde olmak üzere Cumhuriyet Mahallesi, Şükran Mahallesi ve Dumlupınar Mahallesinde yapılmıştır. Kiracı ve ev sahiplerinden oluşan 26 görüşmecinin 14’ü kadın 12’si erkek olarak seçilmiştir. Yapılan görüşmelerin hepsi yüz yüze gerçekleşmiş olup her görüşmeci ile özellikle kendi yaşadıkları evde görüşülmüştür. Bir nitel araştırma özelliği taşıyan bu araştırmanın zorluklarından birisi toplumun her kesiminden kişilere ulaşılamamasıdır. Diğer ve en büyük zorluk ise görüşmecilerin hepsinin 65 ve üstü yaşlarda olmasıdır. Bunun yarattığı problemlerden birisi soruları anlamama, zaman zaman açıklama gereksinimi duyulması olmuştur. Yine konuya hâkim olabilme zaman zaman yaşanan zorluklardan biridir. Bazı kötü niyetli insanların istismarı sonucu görüşmeciler de güven problemi görülmüştür. Bu yüzden görüşmecilerin demografik bilgileri olarak, yaş, isim ve okuryazar durumu sorulmuştur. Bunun dışında hiçbir özel bilginin (ev adresi, cep telefonu numarası vs.) alınmayacağına dair teminat verilmiştir ve görüşmenin neden yapıldığına, ne amaçla kullanılacağına dair bilgiler uzun uzun anlatılmıştır.

Katılan görüşmecilerin yaşları, tez konusu ve amacı itibarı ile 65 ve üstüdür. Görüşmecilere onları mekâna bağlayan unsurlara yönelik, bunların ne olduğunu anlamaya dair sorular sorulmaya özen gösterilmiştir. Kadın görüşmecilerin hemen hepsi ev hanımı olmakla birlikte erkekler farklı meslek gruplarından (PTT görevlisi, ağır bakım çalışanı, makine operatörü, bakkal, çiftçi, polis, tornacı, defterdar, marangoz) emekli olmuş insanlardan oluşmaktadır.

Fizyolojik bazı sorunların baş göstermesi ile yaşlılıkta dışarıda harcanan zaman azalmakla birlikte evde geçirilen zaman artmaktadır. Bu sebeple “Ev İçi Mekânda Yaşam Zorluğu ve Kolaylığı Değerlendirmesi” başlığı adı altında sorulan sorular tamamen “eve” yönelik sorulardır. Yine “Mekân Hatıraları ve Memnuniyet Düzeyi” başlığı adı altında ev bağlamında sorulara değinilmiştir. Ev üzerine bu kadar yoğunlaşılmasındaki sebep ise yaşlı bireylerin zamanlarının büyük kısmının evde geçiyor olmasından kaynaklıdır. Eve bağımlı hâle gelmeye başlayan bu bireylerin yaşamı için evin her ayrıntısı önemlidir. Mekân dediğimiz olgu sadece evden ibaret değildir. İçinde yaşanan mahalleler, sokaklar, apartmanlar ve şehirde mekâna aittir. Bu unsurlarda yaşlının yaşamı için önemlidir. “Dış Mekânlara İçten Bakış” başlığı altında da yine bu konu ile alakalı sorular yer almaktadır. Çünkü yaşlı için benim diyebileceği mekânlar önemlidir. Evler, sokaklar, caddeler, yollar, eşyalar, geçmişin tanığı niteliğindedir. Bu yüzden yaşlı için ayrı bir öneme sahiptir. Bir mekâna ait olmada orayı benimsemede sadece bu unsurlar etkili değildir. Komşuluk, arkadaşlık hatta akrabalık bu noktada önemlidir. “İleri Yaşta Çevre İle Kurulan Bağ: Komşuluk, Akrabalık İlişkisi” başlığı altında bu konu hakkındaki görüşlere değinilmiştir. Boş zamanın fazla olduğu bu dönemde çevre ile kurulan ilişkiler paylaşımlar önem arz etmektedir. “Mekân Bağlamında Gündelik Alışkanlıklar, İhtiyaçlar” başlığı altında da genel konuşma havası içerisinde kaçırılan noktalarla ilgili

ipuçları bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır. Bu noktalar göz önüne alınarak önemli olabilecek konular, bu başlıklar altında toplanmıştır.

Yapılan görüşmelerde, altı katılımcı özellikle görüşmeleri yapan kişinin birebir gündelik hayatta ilişki kurduğu kişilerden seçilmiştir. Seçilen katılımcıların hepsi görüşme şartlarını sağlamaktadır. İşitme, algılama, görüşme yaşına uygunluk (65 ve üstü) göz önünde bulundurulmuştur. İlk altı görüşmecide geçmişe dayanan iletişimin olması, görüşme sırasında oluşan hataların telafisine imkân vermiş, daha sıcak ve samimi ilişkiler kurulmuştur. Bu şekilde görüşmeci sürece adapte olmuştur. Sonraki dört görüşmeciye ulaşmada Havva Gezgin'in referansı ile iletişim sağlanmış, tanıdık ve güvenilir bir kişinin olması ilk olarak görüşmecilere güven vermiştir. Bu güvene rağmen ilk etapta takınılan tavır daha net ve soğuk iken (bazı görüşmeciler için) görüşmenin bitiminde sergilenen tavrın farklı olduğu görülmüştür. Soğuk tavır yerini sıcaklığa, samimiyete bırakmıştır. Diğer iki görüşmeciye ulaşmada Elif Tüfenk ve sonrasındaki on görüşmeciye ulaşmada ise Vecihe Eke aracı olmuştur. Diğer dört görüşmeci ile iletişimin kurulmasında Esra Turhan yardımcı olmuştur. Tüm görüşmecilere ulaşma noktasında arada iletişimi ve güveni sağlayacak kişiler olmuştur. Arada sağlanan güven ilişkisine rağmen ilk başta daha temkinli yaklaşma, yapılan görüşmenin sebebini ayrıntılı bir şekilde sorma, ev fotoğrafı, kendi fotoğrafları, adresleri, telefon numaralarını almak istenip istenmeyeceği katılımcılar tarafından sorulmuştur. Görüşmede çekilen zorluklar; ilk başta yapılan görüşmelerde sıcak ilişkiyi kurabilme, daha çok sohbet ortamı oluşturarak soruları yöneltme zorluğu çekilmiştir. Fakat görüşme yapılan yaşlı bireylerin çoğu konuşmaya meyilli olduğu için bu durum kısa sürede çözüme ulaşmıştır. İlk başta var olan temkinli yaklaşım, görüşme sonunda sıcak dostane bir ilişkiye dönüşmüştür. Seçilen mahallelerde yaşlı bireylerin fazla oluşu,

arada bir tanıdığın var olması katılımcılara ulaşmayı kolay hâle getirmiştir. Görüşme esnasında zaman zaman konu dışı sohbetlerin olması görüşmelerin uzamasına neden olmuştur. Soruların algılanmaması, bazı zamanlar daha sade sorulmayı ve tekrar tekrar ifade etmeyi, örnekler üzerinden gitmeyi gerektirmiştir. Hem görüşmecilere ulaşmayı sağlayan kişilerin sıcaklığı hem görüşmecilerin samimiyeti ve konuşmaya ihtiyacılarının olması görüşme ortamının sağlıklı olmasına ve kaliteli cevaplar alınmasında etkili olmuştur. Bazı katılımcıların yakın çevresinde benzer tarzda bilimsel çalışmalarla uğraşan kişilerin olması görüşmeye ikna etmeye gerek duyulmadan gerçekleştirilmiştir.

Bu olumlu durumların aksine bir görüşmeci sert üslupla böyle bir görüşmeyi asla gerçekleştiremeyeceğini dile getirmiştir. Yine başka bir katılımcı kapıdan çevirmiştir. Kadınlara nispeten erkeklerin konuşmaya daha meyilli olduğu görülmüş, kadınların ise bazı sorularda çekimser olduğu gözlemlenmiştir. Genel olarak baktığımızda katılımcıların hepsi aradaki güven duygusunun verdiği sıcaklık ve samimiyetle görüşmeyi sağlıklı bir şekilde tamamlamıştır.

Bu çalışmada daha önce de vurguladığımız gibi niteliksel görüşme yöntemi olan derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Bunun yanı sıra görüşmecilerin söylemleriyle mekân arasındaki tutarlılığın var olup olmadığını tespit etmek adına gözlem tekniğinden de faydalanılmıştır. Derinlemesine görüşme tekniği yapılan bu çalışmada katılımcılara açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Ses kayıt cihazı ile görüşmecilerin konu hakkında fikirleri kayıt edilip, sonrasında cevaplar detaylı bir şekilde irdelenip incelenmiştir. Ayrıca alınan ses kayıtları görüşmecilerden izin alınarak yapılmıştır. Sorular yöneltilirken cevaplar doğrultusunda ek sorular sorulup araştırma konusu detaylandırılmıştır. Derinlemesine görüşmede katılımcıyı yönlendirmek, ilave sorularla görüşmeyi detaylandırmak ve görüşülen kişiye kendini rahat ifade edebileceği ortam ve süreç sağlamak esastır.

Araştırmanın önemli bir özelliği yaşlılık sosyolojisinin yeni yeni araştırılmaya başlanılan konu olması ve bu konunun sosyolojik bir kategoride yer almamış olmasıdır. Bu nedenle yaşlılık ve mekân bağlamında yapılan bu araştırmanın eksik yönlerinin de olabileceği ayrıca belirtilmelidir. Araştırmada örneklem sınırlılığından dolayı evrensel çapta yaşlılar da mekân aidiyeti hakkında analiz de bulunmayı iddia etmemektedir. Çünkü araştırma Konya'nın belli ilçelerinde bulunan mahallelerde yapılmıştır. Bu yüzden genelleme yapma imkânımız yoktur. Fakat sınırlı sayıda da olsa yaşlıların mekâna olan aidiyetliği ile ilgili bilgiler ve kayda değer analizlerde bulunulmuştur.

Araştırma Bulguları

Ev İçi Mekânda Yaşam Zorluğu ve Kolaylığı Değerlendirmesi

Ev, insanların dışarıda var olan tüm kötülöklere karşı korunduğı bir sığınaktır. İnsanoğlunun ilk var olduğı andan itibaren barınmaya ihtiyacı hep var olagelmıştır. Yeme, içme gibi temel ihtiyaçların başın da gelen barınma ihtiyacını bugün apartmanlar, siteler, müstakil konutlar gidermektedir. Bunun dışın da insanın yaşam alanını oluşturan en önemli mekânların başın da olan evler mahremiyetin, sıcaklığın, rahatlığın, özgürlüğün de mekânı konumundadır.

Ev için de gençken sorun teşkil etmeyen bazı durumlar ileri yaşlar da karşımıza problem olarak çıkmaktadır.

Lavaboya ayağımı atamazdım da değıştirdik, indirdik. Bodurumdan şikâyetçiyim altı boş çok soğuk oluyor kışın oturamıyoruz. Başka da bir şikâyetim yok zaten. (Zekiye Teyze, 67)

Şimci dolaplar da filan yukarılara ulaşamayoz. Aşağıları kullanırız hep evveli raf vardı oraya sıralar alırdık şimdi dolap çıkardılar. Evin her yanı çatlak, az bir deprem olsa ev göçer. (Fadime Teyze, 70)

Dolaplarım yüksek elim uzanmaz, oturduğum yerde elim yukarı uzanır ayağı kalktım mı kalkmaz. Fırının içinde ocağın için de eşyalarım hep orada şöyle kolay olup da alıvrıcak yerim orası.

Yukarı da hep kullanmadıklarım var. Banyomu falan sürüne sürüne yaparım. (Emsal Teyze, 79)

Dolabımız yükseğidi inginleştirdik. Yeni yarıya kadar yaptık. Ben belimden ameliyatlı olunca sandalyaya falan çıkamam benim uzanır. (Ayşe Teyze, 67)

Görüşme yapılan kişilerin evleri en az 30 yıllık evlerdir. Yıllar önce yapılmış olan bu yapılar, yaşa uygun düşünülerek tasarlanmamış olması normal bir durumdur çünkü ileri yaşları düşünerek hazırlanan henüz Konya ili dahilinde de bu tarz yeni yapılar mevcut değildir. Yaş ilerledikçe insanlar evlerini kendilerine göre yaşanır kılmak için bir takım değişiklikler yapmak zorunda kalmıştır.

Valla biz bütün düzenleri yaptırdık sadece montalama işi kaldı. Lavaboları falan kendimize göre yaptırdık sekiz on sene öncesi, kapı pencere falan pakpen yaptırdık. Mutfak aradaydı çevirttik. (Mustafa Amca, 67)

Çatı vardı onu da yaptırdım, akıyordu kiremitler kırılmış içeri kova koyuyordum. Naylon örttüm. Ben 83'te teslim aldım o zamandan beri kiremit değişmedi ki. (Vahdet Amca, 70)

Bu evde zorluk soba vardı, kalorifer aldık. Ondan kurtulduk, rahatız Allaha şükür. (Şevki Amca, 79)

Yok, öyle bir şikâyetimiz yok, laminant yaptırdık, kapı pencere ahşaptı pakpene çevirdik daha doğrusu kullanamadık. Mutehatin yaptığı şeylerdi sağlıklı değildi. Tam kapanmıyordu, soğuk giriyordu yaz oldu mu toz toprak giriyordu, pek açılıp kapanmıyordu. Biz yol kenarı olunca egzoz gazı duman mahvediyor, perdelerimiz bak hala böyle ne kadar yıkarsan yıka kara, duvarlar desen öyle. Yol kenarın da oturmamızın iyiliği de var kötülüğü de, kötülüğü egzoz gazı, toz. Biz pencereyi açıp oturamıyoruz, balkon da oturamıyoruz gürültüden. İyi yönü yirmi dört saat vesait ayağının altın da dolmuşu, otobüsü, tramvayı vesait açısından sıkıntı yok. Asansör var o yönden iyi. (Talip Amca, 66)

Yok, her şeyimden memnunum. Beğenmezsem yaptırırım zaten. Küvetim falan yok mesela benim düzayak yaptırdım düşmeye-yim diye. Kızımın evinde duşa kabin yüksekti dizlerim ağrıyor-du adımımı atamıyordum o yüzden kendim düzayak yaptırdım.

Kendime göre rahat. Yaptırırken, rahatlığını düşünüyorum güzelliğini düşünüyorum, kolaylığını düşünüyorum her şeyi düşünüyorum. (Hikmet Teyze, 65)

Mülakatların yapıldığı mahalleler konum itibari ile birçok imkânları kendi için de barındırmaktadır. Ulaşım, alışveriş, sağlık ocağı, eczane insanların ihtiyaç duyup ulaşmak istediği tüm imkânlar mevcuttur fakat en büyük problem görüşmecilerin de dile getirdiği gibi apartmanlarda ki “asan-sörün” yokluğudur. Binaların çok katlı olmayışı sebebi ile yapıldığı zaman da belediye asansöre müsaade etmemiştir. Görüşme yapılan kişilerin büyük bir çoğunluğu kooperatiften katılmışlar bu yüzden yani yaşları daha gençken bu faktörleri göz önün de bulundurmamışlardır.

Yok, ama asansörlü olsa iyi olurdu ev, inilmiyor çıkılmıyor. Aslında burası beş kat olacaktı ama iki kata indi inince asansör de yapmadılar. Beş kata belediye müsaade etmedi. Mutfak parke taşla döşeliydi, oynama yapıyordu şimdi parke döşeyince o patırtı kütürtü yok. Aşağı da rahatsız olmuyor biz de rahatsız olmuyoruz şimdi. Boya badana lazım kapıların değişmesi lazım taa müteahhittin yaptığı kapılar bunlar. (Ahmet Amca, 75)

Zemin hariç asansör olmasını isterdim. Sizin gibiyken bilmezdik ha belirli bir yaştan sonra birinci kattan yukarısı asansör olmalı. Teknoloji neyse ondan faydalanacağız amcam. (Ali Amca, 75)

Yok, asansör olsa bir iyi olurdu. İnip çıkamıyorum ben ayaklarım-dan bazen binde bir çıkabiliyorum öyle. Merdiveni çıkarkene keşkem genç olaydım diyor. Çocuklar hemen bizim önümüzden çıkıyollar oğlanlar. Ah oğlum didim gençliğinizin giymatını bilin didim biz bilemedik didim. Çok yıprandık o yüzden merdivenlerden çıkarken zor çıkıyoruz didim. Genç duraydım ne vardı diyip çıkıyorum. Evelden fayans yapılmamıştı, parke taşlarımız oynardı ne kadar olsa gübürtü oluyordu şimdi fayansları da yaptırınca ses de kesildi. (Marziya tTeyze, 65)

Ben yukarlara filan çıkamam hiç. Suyu giderim merdivene birini gorum sonra birini Allah var ayaklarım-dan basamam. (Nezehat Teyze, 65)

Merdivenden inerken bir parça iniliyor da çıkarken zor inip çıkılıyor. Ben fazla çıkmam, belim ağrır. (Fatime Teyze, 75)

Görüşmelerin hepsi, müsaade alınarak görüşmecilerin kendi evinde yapılmıştır. Bu sayede binaları inceleme fırsatı bulunmuş ve birtakım eksiklikleri göze çarpmıştır. Bunlardan birisi daha önce de değindiğimiz gibi asansörün olmayışıdır. Bunun dışın da bütün dairelerin merdivenleri dik ve dardır. Onun dışında bazı girişlerde apartman penceresi bulunmayışı ve buna rağmen ışıkların sensörsüz oluşu dikkat çekmektedir. Ev içi dizaynı, tasarımı, dolapları, eşyaları tüm fiziksel unsurlar 65 yaş ve üstü insanlar için sorun teşkil edecek türdendir. Daha açık ifade etmek gerekirse bu insanların temizlik yapmasını, yemek yapmasını, banyo yapmasını zorlaştıracak durumdadır. Tüm bu olumsuz yapı unsurlarına rağmen evinde yaşamaktan mutlu olan ve bir sorun olmadığını savunan kişiler de olmuştur.

Bir sıkıntımız yok, aldığımız eşyaları devamlı kullanıyoruz. Ufak tefek kendimiz tadilat yapıyoruz, bazen gönlümüzün isteği tadilatlar. Huzurlu yaşıyoruz Elhamdülillah. (Cavit Amca, 77)

Heç yok pek severim, sohbetten geldim üstümü değiştirm elime aşağıda süpürke var balkonu yıkadım yudum, sildim temizlik yapacam da hazar camdan başlıcam. (Melahat Teyze, 73)

Hayat müşterek idame edilecek bir kurgudur. İnsanların birlikte yaşamlarını sürdürdüğü bu yaşam sahnesinde özellikle de yavaş yavaş dünyadan el ayak çekmeye, işler zor gelmeye, yapılmaz ya da dayanılmaz gelmeye başladığı zamanlarda eşlerin birbirine olan desteği artar. İnsanların fiziksel deformasyonlarının baş göstermeye başladığı bu yaşlarda eşi yaşayanların işleri ortaklaşa yaptıklarını dile getirmişlerdir. İnsana yaşama sevinci veren hayata bağlayan unsurlar bu yaşlar da evlatların ve torunların varlığıdır. Bu yaşlarda evlatlar birçok konu da ailelerine büyük destek olmaktadır.

Evi ben temizlerim kızları çağırırsam geliller. Kendileri de geliller ameliyat anında geldiler. Evin camından başlarım perdesini çıkarırım yıkanacaksa yıkarım geçen sefer geldiğimde güneş per-

desini yıkadım arkasının tülünü yıkadım amma gene de arkada uğraşacaklar daha boru takacaklar. (Melahat Teyze, 73)

Evi amcan süpürür bende arkasından viledaylan arkasını alırım. Yemekleri ben yaparım amcan bilmez. Alışverişi önceleri beraber yapardık ama şimdi amcan gidiyor. Bende giderim de ayağım düşük gidemem arabayla gidersek öyle. (Ayşe Teyze, 67)

Evi gelinler temizler, müşterek. Ben yerleri gırgırlarım. Güzel yemek yaparım, ama hanım yapar yemekleri. Kendim alışverişi-me giderim, kendim hallederim. Hanım şunu şunu alda gel der, alırım. (Veli Amca, 72)

Gelinim var işte, torunum var. Yimeğimizi getirir, onlar yaparlar. Yemek ev temizliği filan yapamam gari. Bu sene iyice öldüm gari, eveli yapardım şimci öldüm gari. (Hediye Teyze, 87)

Valla yengenle ikimiz temizliyoruz. Yardımcıyız birbirimize, sabahleyin evleri süpürdüm yengen de öyle siliyor. Yemekleri de ortak yaparız, ben çoğu kadından iyi yemek yaparım iddialıyım. Alışverişi genelde ben yaparım yengen pek sevmez, canı sıkılırsa gezmeye gider o. Ben genelde gezer dolaşırım hesaplı buldum mu alırım. (Talip Amca, 66)

Yengen yapar. Yengen var ya yemeği dört dörtlük yapar. Doktorları davet ettik. Benim 150-200 koyunum vardı anladın mı yavrum. 75-80'i ikiz doğururdu. Üç dört kişi geldi mi bir kuzu keserdim. On beş dakkada yüzer, beş dakkada parçalar, yarım saatte pişirirdim. Doktorlar hiç böyle bir şey yemedim derdi. Evi gelinler gelir temizler. Alışverişi ben yaparım. Köyde de çarşambadan çarşambaya giderim arabam var ihtiyaçlarımı alırdım yavrum. (Şevki Amca, 79)

Yemeği hanım yapıyor, sofrayı ben getirir ben götürürüm. Bulaşığı bazen bana yıkattırır. Ama teşekkür etmiyor beyim bulaşıkları koymuş yıkamışsın demiyor. Hayat müşterektir amcam. Hanım bana uyarırsa beraber gideriz alışverişe uymazsa ben giderim. (Ali Amca, 75)

Evi müşterek temizleriz, kızım hanımım ben. Bunların yetemediği yerde ben yapıyorum. Yemekleri hanımım yapar, ben karışmam beni bir dakika bile aç bırakmaz. Yemek hususun da çok iyi. Çarşı pazar işi bende, bu hiç bilmez. Markete ben giderim, çarşıya ben giderim. (Mehmet Amca, 66)

Yemeği ben yaparım, evi ikimiz temizleriz. Dün akşama kadar camların yarısını ben sildim yarısını o sildi. Dün akşama kadar temizlik yaptık. Ben alışverişi filan bilmem her şeyi getirirse yirim getirmezse bakarım. Canım isterse senede bir iki gezeyim diye giderim. (Fadime Teyze, 70)

Görüşme yapılmış olan tüm evlerin ortak bir yanı da dar olmasıdır. Dar olan bu evlerdeki eşyaların çokluğu ya da eşyalara göre evlerin darlığı temizlik açısından zorluk çıkarmaktadır. Hem bu yüzden hem ilerleyen yaştan dolayı bu gibi işler gelinle, kızla, eşle, ya da bir yardımcı ile birlikte yapılmaktadır.

Evinizde kendinizi özgür hissediyor musunuz? Sorusuna cevap almakta zorluk çekilmiştir. Soruyu sorarken maksadın ne olduğuna dair tahayyül edilen durumdan farklı cevaplar alınmıştır. Bu yüzden zaman zaman “nasıl yani özgür?” şeklinde gelen sorular “Bir karışanınız olur mu, istediğinizi istediğiniz gibi yapar mısınız? Yalnız yaşamıyor olsaydınız, çocuklarınızla birlikte yaşıyor olsaydınız nasıl olurdu?” şeklinde daha açık ifadelerle sadeleştirilmeye çalışılmıştır.

Tabi canım kendi evimiz kimse bir şey diyemez. (Mustafa Amca, 67)

Hissediyorum, kafama göre her şeyi yaparım kimse karışmaz. (Talip Amca, 66)

Allaha şükür, ne var da iki kişiyiz guzum. Çocuklarla olsaydık kalabalık olurdu. Biz karanlık odaya kalırdık. (Ayşe Teyze, 67)

Tabi tabi herkesin kendi evi. Canımızın istediği gibi hareket edebiliyoruz, ev kendimizin çünkü. İçerde bide çoluk çocuk olmadıgından iki kişiyiz gönlümüze göre hareket ediyoruz. Gelin olsa daha farklı olabilirdi mesela. Biz en fazla birbirimize bağıruyoruz. (Cavit Amca, 77)

Ediyorum tabi çok şükür canım sağ ya ondan sonra canım sağ olduğu için Allah’ıma güvenerek de işlerimizi yapmaya çalışıyorum, bizim kimsemiz yok. (Nuran Teyze, 74)

Niye itmeyim gayet özgürüm Elhamdülillah kimse karışmaz görüşmez, bir şey diyemez. Allah’a şükür bir de komşularım iyi dünyadan ne isticem. (Süleyman Amca, 75)

Bunun dışında evdeki özgür yaşamı, “rahatlık” olarak görüp soruyu rahatlık bağlamında açıklayan olmuştur:

Burada rahatız. Yazın köye hep giderdik iki senedir gitmiyoruz. Ben buradan pek çıkamıyorum kızım dışarı ayaklarımdan rahatsızım. Çocuklar götürü beni, oğlanlarım. Sandalye ile indirirler beni. (Kezban Teyze, 81)

Evet, canım çok özgür hissediyorum. Rahatım istediğimi yapıyorum. İsteddiğimi alıp, satıyorum. Beyim varken den daha rahatım açıkçası. (Hikmet Teyze, 65)

Valla ıratım kızım. Gelinlerin yanına varsam ırat edemem. Kendi evim huzurluyum yani, komşularımız da pekiyi. (Nezahat Teyze, 65)

İyi hani özellikle yaşlılar için yukarı kata çıkması zor oluyor, merdivenlerden dizlerinden dolayı çıkması zor oluyor ama burası birinci kat olunca rahat oluyor. (Emine Teyze, 67)

İderim guzum, evim rahat guzum. Yatırım her yerim rahat. (Emsal Teyze, 79)

Görüşmecilerin bir kısmı “özgürlük” kavramına daha farklı açılardan bakıp cevaplara daha farklı yanıtlar verilmiştir. Kimisi özgürlüğü evinin büyüklüğü, serinliği yani fiziksel yapısı bağlamın da açıklarken başka bir görüşmeci mahalle ve komşuluk açısından bu soruya yanıt vermiştir:

Köydeki evim büyük. Yazın serin olur, yazın sıcak orayı arıyorum. Toprağı severim. Ben buradan on beş yirmi güne bir gider meyve ağaçlarımı sularım. (Şevki Amca, 79)

Hayatımdan, yaşıtımdan memnunum. Sakin bir mahalle, huzurlu komşularım da iyidir amcam. Kimseden şikâyetim yok, şikâyet etsem ben kendimde görürüm. (Ali Amca, 75)

Özgür olmasam niye buralar da durayım. Bizim çarşıda da evimiz var gitmiyoruz.

+Neden Gitmiyorsunuz? Şu camiye yapan benim, ağaçları diken benim şimdi beton üzerine gidilir mi? Ben sabah namazı balkona çıkarım, tesbihi orada yaparım yazın. Cennet ya! Kuş sesleri. (Veli Amca, 72)

Yoo, evden memnunuz yukarıda var bir karı koca aşağıda var. Aynı müstakil ev gibi. (Fadime Teyze, 70)

Özellikle 65 ve üstü yaşlar da insanların birtakım fiziksel yoksunlukları baş göstermeye başladığı zaman “ev” onlar için vazgeçilmez bir mekân haline dönüşmeye başlar. Sadece yaşlı bireyler için değil tüm insanlar için ev hayat dediğimiz kurgunun ve bu hayatın içinde bizi var eden unsurların çatısı niteliğindedir. Bu yüzdendir ki insanların evle kurdukları bağ özeldir. Evi ev yapan unsurlar vardır. Bu unsurlar ilk etapta aile için de var olan bireyler olmakla birlikte başka bir unsur da evin insan için bıraktığı izlerdir, yaşanmışlıklardır. Evde geçirilen zaman da ya da evden uzak kalınan zamanlar da insanlar evin değerini daha çok anlamaktadır.

...gide gele gide gele fazla kalamadım burada

+Evini özliyor musun peki gittiğinde? Tabi tabi, ora da benim gibi her işini ben yaparım yemeğini, bulaşığını, süpürmesini, paspasını yaparım viledalı, onları da çok özliyorum evimi daha çok özliyorum. Gülay’ına diyorum annem evime, girdin mi baktın mı, evime noldu ki, evime bir şey mi oldu ki Allah’ım sana emanet ettim diyorum. Kuranın birini şoraya korum, birini arkaya korum Rabbim sen varsın derim. Pek severim evimi çoğu koydu gitti, koydu gitti ben gidemedim evimi mahalle mi severim ilk gözümü açtım burayı gördüm. Evim rahat şükür, maddi durumunda yirinde olunca çekincek durum yok suyum yok demem. Mesela geldim dolapta her şey vardı ekmek bile vardı poşetiyle bütün gece gelirim diye. Geldim çıkardım çıkardım hepsi don taş gibi yisem hastalanacam eşyalarımı attım iki valizimi. Kapıyı kitlediğimden akşamda dokuz buçuğa geliyordu hemen dönerciye gittim bide baktım anah dönerci kapatmış mercana vardım pohoça aldım üç pohoça aldım eve geldi bir çay demledim, bir tanesini de yidim ilaçlarımı da içtim yattım. (Melahat teyze, 73)

Valla çok seviyorum. Evimi seviyorum, millet lüks daire istiyor ben istemiyorum şahsen evim bana yeter. İlk göz ağrım, ilk evim. Bak kendi kızım lüks evde oturuyor ama gelince anne kendimi burada daha rahat hissediyorum diyor. Sende bak büyüdüğün evi çok arasın gidince. Evin bir zorluğu var katı iler ki yaşlarda zorlanılır. Şuan zorlanıyorum ama o kadar çok değil. (Hikmet teyze, 65)

Bazen insanlar bir mekânda yıllarını geçirirler bile artık onları o mahalleye, o muhite, o eve bağlayan bağ kalmaz hale gelebilir. Bir binayı inşa etmek zaman ve emek ister. Bu zaman ve emeğin dışında her evin mahallenin ruhunuilmekilmek işleyen komşudur, akrabadır, arkadaşdır. Tanıdık bir yüzdür. Eğer bu unsurlar yoksa evin varlığı da, yokluğu da bir olabilir.

+Eviniz yıkılacağı için üzülmüyor musunuz? Hayır, üzülmiyorum, evimiz yıkılacak temiz bir eve gideceğiz. Bide mahallemizin tadı da kaçtı, sağımız solumuz Suriyeli. (Şerife teyze, 65)

+Eviniz yıkılacağı için üzülmüyor musunuz? O konularda bir üzüntü duymuyorum, neden duymuyorum yeni yer yapıldığı için. Şimdi gidecez sıfır, artık yaşıyoruz olmuş 66 artık biz bundan sonra refah için de ferah içinde yaşamak arzusundayım. Bu evle orayı mukayese ettiğimiz zaman üzülmüyoruz, burası eski, bide yıkılacak, çevrem tamamen bozuldu. Eski Konya'mızın semtleri mahallesi değil artık. Eskiden komşuluk ilişkileri, dostluk ilişkileri, akraba ilişkileri çok kaynaklı yani şimdi burada kimse yok. Kimse kalmadı eskilerden, kimi vefat etti, kimi orayı terk etti gitti. Bu nedenle böyle bir üzüntü içerisinde de değilim. (Mehmet Ali amca, 66)

Ev içinde var olan kolaylıklar aynı zaman da rahatlığı da beraberinde getirmektedir. Kolaylık ya da rahatlık denildiği zaman akla ilk gelen unsurlar elbette ki onların hayatını en kolay en yaşanır kılan faktörlerdir. Evin kaçınıcı kat olduğu, kaloriferin bulunması, evin cephesi, çevresindeki seyir alanı, büyük yada küçük olması bunların hepsi ve daha fazlası evin kolaylığını ve rahatlığını belirleyen unsurlardır.

Evim rahat, çok rahat. Mesela her tarafımız düzayak, balkonumuz çok güzel. Bu balkon falan bulunur mu hiç, oda gibi. Daha güzel evin olsa ne olacak mutfığa gidiyorsun orada iş yapıyorsun, buraya geliyorsun burada iş ancak ne zaman fırsat bulursam elime tesbih alırım, ezanlar okunurken tesbihimi çekerim ancak o zaman oturabiliyorum. (Nuran teyze, 74)

Ben komşulardan için şey değildim hep kiracıydı gitmek istedim geri vazgeçtim . Evle ilgili de her şeyim tam. Doğalgazım su-

yum. Soba varken zor oluyordu mesela şimdi olsam taşıyamam. Evim rahat, rahat olan tarafı her yönden. Kışın sıcak olur, yazın serin olur önünden arkayı açtın mı soğuk olur. Kışın arada olduğumuz için rahat altın çok faydası var bize. (Mustafa amca, 67)

Rahat, sadece burası da kentsel dönüşse iyi olacak. Eski amcam buralar çatlak dolu evi. Evi değiştirip lükse kaçmakta istemiyorum amcam, şu manzara bana iyi, rahatız. Bazen Akören'e gideriz orada bahçemiz var. (Ali amca, 75)

Evimin iyi tarafı çift cepe. Hanım karşıda yatağanlı var onu seyreder, ben Anadolu sanayiye seyrederim. Sağım solum kapalı sıcak oluyor. Kızım yakınım da oturuyor. Anahtarı var açar kapıyı girer. (Mehmet amca, 66)

Ne var şimci hay kızım eskiye bakıp ne kadar şükretsek az. Evveli atalarımızın zamanın da ne su vardı, tee şuradaydı tuvalet şimci hepsi ayağımız da. (Fadime teyze, 70)

Birinci kat olduğu için çok kolay. Ben yaşlıyım daha kolay geliyor bana, inip çıkıyorum daha kolay mesela. Geçen bir yasa gittik eve dört kat zor çıktım. Evim birinci kat olduğu için çok rahatım. Evimde dört dörtlük her şeyim var. Doğalgazım var, güneş enerjim var. (Cavit amca, 77)

İyi ki yüksek değil imiş böyle topal olunca birinci kat olduğuna daha memnunum ben, hemen giriveriyom çıkıveriyom yani öyle. Önce gençliğim de derdim keşke yukarı olsa ama şimdi iyi ki aşağı olmuş diyorum. Çok rahatım evim de birinci kat. Her tarafı ışık, karanlık odam yok her tarafı ışık benim evimin. (Zekiye teyze, 67)

Huzurevleri devletin insanlara sunmuş olduğu imkanlardan biridir. Her ne kadar insanın nazarında kötü yerler olarak düşünülse de kimsesi olmayanlar için bir sığınak, bir barınak, bir yuvadır.

Hiç bilmeyiz guzum onu Allah bilir. Zamanın ne getireceğini Allah'tan başka kimse bilmez, bakmazlarsa eyi kötü gider yatırız heriflen ikimiz. (Ayşe teyze, 67)

Onu düşünmedim de şöyle bişey amma zaman ne gösterir bilemezsin ki. Mesela Allah göstertmesin yalnız kalsam çoluk çocuk ilgilenmezse, kendi yaşantını yapamazsan ne yapacan mecbur

kalırsan ne yapacan orayı da kullanabilirsin. Çoluğun çocuğun sana bakar, niye gidecen huzurun olursa ama orası da bir devletin yeri. Huzur vardır ama tabi kendi evin gibi olmaz. 23 sene geçirdim ben buraya alıştım mesela camim arkadaşlarım, cami cemaatim var otururuz beraber, sohbet ideriz, namaz vakti geldi mi camimize gireriz. (Cavit amca, 77)

O zaman gösterir onu şimci ne desem bilemem. Yalnızsam tercih ederim hep akran oturu sohbet ederim kendin iyi kötü ayağın tutarsa oturun kalkan, ama daha sağalmısan evinde varsa oturun bir helal süt emmiş bulabilirsen bulursun bulamazsan iyi kötü kendin giden camiye yimeğini yapan anadın mı. (Osman amca, 90)

Düşünmem, son şeye kadar elim ayağım tutmazsa neyse ama tutarsa gelinlerin yanına da gitmem evimde kendi kendimi idare ederim ama mecbur kalırsam ona lafım yok. (Emine teyze, 67)

Bence eğer çoluğun çocuğun yanında huzurlu değilsen, bence olur niye olmasın ama inşallah çocuklardan öyle bir tepki almıyoruz. Öyle bir çocuğumuz da yok çok şükür. Yaşlılıkta insan eti ağır olur kızım kolay bir şey değil çocuklarımıza da hak vermek lazım. (Şerife teyze, 65)

Her insanın alıştığı bir evi mekânı mutlaka vardır. İlerleyen yaşlar da bu mekanlardan ayrılmak istemeyen kişiler kendilerine alternatif çözüm yolu olarak “parayla adam tutar baktırırım” cevabını vermişlerdir. Onun dışında ölene kadar evinde kalmak isteyen görüşmecilerin yanı sıra zamanında bakıp büyüttüğü evlatlarına kendilerine bakma konusun da sonsuz güvene sahip kişiler de görülmüştür. Huzurevi bir çok görüşmeci için en son çare ve en son ihtiyaç duyulacak alternatifler arasındadır.

Düşünmem. Parayla adam tutarım baktırırım kendime. Çoluğum çocuğum evime gelir. Huzurevine kim gelecek. Huzurevini iler de şöyle düşünürüm, çevreden gelen giden olmaz kapını çalan olmaz o zaman oraya giderim. Doktor ayağında, hemşirenin ayağında rahatlık var. Maaşımı veririm orada kendime baktırırım. (Hikmet teyze, 65)

Allah ilerleyen yaşa kadar gomasın beni. Gitmem huzurevine aylığımın yarısını verir baktırırım yarısı da yeter bana gitmem huzur evine. (Nezahat teyze, 65)

Hayır, hayır, hayır. Paraylan adam tutar gene gitmem oraya.

+Neden orası kötü bir yer mi? Tabi kötü yer canım. İsteddiğini alıp istediğini yiyemezsin hanım kızım. Ne pişirillerse ona bakacan. Burada canım tavuk ister alır yerim, tatlı ister baklava alır yerim. (Şevki amca, 79)

"Evde yalnız kalmaktan korkmuyor musunuz? Alistım artık

+ Şuan sağlıklısın, bir şeyin yok çok şükür yaşın iyice ilerlediğinde ben burada artık yaşayamam acaba huzurevine gitsem mi diye düşünce olur mu? Aman hiç düşünmedim. Allah'ım duvara taşa olsun aman istemem

+ Kötü yerler mi oralar? Yoo, çok iyidir, evinden belki rahattır amma burada telefonun çalar orda olmaz, bilmiyorum bilgim de yok. Hiç bizim ailede öyle bir durum olmadı. Benim ablam seksen yaşını gecik çocuklarının yanında. İnşallah öyle bir şey olmaz Allah'ım da göstermesin, gösterenlere de sabır selamet versin. Çocuklarımda öyle bir yere zannetmiyorum bırakmaz. Üç tane kızım var anne anne der". (Melahat teyze, 73)

Her şeye rağmen "illa evim" diyen görüşmeciler de olmuştur.

Anuvv hiç düşünmedim. Şuradan gelinimin evini düşündüğüm yok. Yakın ama illa evim, illa evim. Adam burada öldü, inşallah bende burada ölürüm. (Hediye teyze, 87)

"Amcam Allah onu göstermesin hanıma tembih ittim, benden önce geberirsen döverim diye.

+İstememenizin sebebi kötü bir yer olduğunu düşünmeniz mi? Yo amcam orası sosyal bir yer. Allah yokluğunu göstermesin, hiçbir zaman orayı hor görmem ama tercih de etmem. Evladının evine de gitsen dururuz amma illa evim amcam, evim." (Ali amca, 75)

Hiç düşünmüyorum, evimden hiç ayrılmak istemiyorum. Niye, evim daha güzel. Şu evlere gitmesek bile onlar bize komşu oluyor. Şuraya sabahleyin namazdan sonra otururum tesbih çekirim, şu okulun kaloriferi yanar o bana arkadaş olur çekerken. Yanıyor mu, yanmıyor mu. Sokak elektrikleri arkadaş olur, ne zaman sönüyor dikkat ettim güneş doğacağı zaman sönüyor sokak elektrikleri bizim. Köprünün oradakiler daha geç sönüyor. (Nuran teyze, 74)

Oğlanlarım var guzum, salmazlar beni. Benim böyle yamuk yamuk olduğuma bakma ben çok kıymatlıyım gelinlerin yanında oğlanların yanında çok seveler. Ben daha gelinlerimle şu kadar gönül kırgınlığı yapmadım. Geliller aman kal anne diller, gitme diller ama ben illa burası derim. Evimi severim, gözümü açtım burayı gördüm. Lüksünde şeyinde gözüm yok. Burayı seviyorum. (Zekiye teyze, 67)

Mekân Hatıraları ve Memnuniyet Düzeyi

Bir mekâna alışmak, o yere kendinden bir şeyler katmak zaman alan bir süreçtir. Bu hayat yolculuğunda insanlar bir şekilde yaşamlarını sürecekleri bir eve, mahalleye, bir şehre sahip olurlar. Yaşanılan yerlerde geçen zaman süresi uzun oldukça anılar, dostlar, ahbablar birikmeye başlar ve bu unsur o mekânı insan için vazgeçilmez kılar.

93'ten beri bu evdeyim 24 sene oldu aşağı yukarı. Sakin mahallemiz, zarar ziyan sorun yok ehbabın dostun öyle evine filan girdiler ama bizde bir şey olmadı. Burası hep kiracıydı bir yeri kırılrsa apartmanın ben uğraşırdım kızdım satacaktım. Bu sefer de bu yaştan sonra gidip de oyanna alışasıya kadar didim zaten bizim yaşımız geçer didim. Kafamıza göre yaptırdık, şimdiden sonra o iş bitti. Mahalleye alıştım, adamlara alıştım. Burada Sincap var, Çelikkayalar var, postane, Pazar burada. (Mustafa amca, 67)

"On sene oldu on bire döndük, daha evvel köydeydik. Altınekin'in Yeni yayla köyünde idik. Kışın buradaydık. Teyzen rahatsız iki senedir buradayız. Burada dört ay kalırdık, sekiz ay köyde kalırdık. Rahatsız olunca bu sene gitmedik yavrum. Bu evin hatırası yok kızım. Bu binayı astsubaylar yaptırmış. İkinci ordu şarka gidince satmışlar mesela Havva hanım almış ondan da ben.

+Köydeki evin sizin için vazgeçemediğiniz bir tarafı, bir hatırası var mı? 1939'dan beri orada otururuz. Orada büyüdüüm orada oturdum. Çok rahatız. Babamdan kaldığı için büyük hatıra. Bak dinle, kuşu altın kafese koymuşlar ille vatan ille vatan demiş.

+Orası mı güzel Burası mı güzel? Orası güzel yav, 7500 metre bahçem var orda. Meyvenin hepsi var, sebzenin hepsi var.

Sayayım sana pancar, fasille, ayçiçeği, mısır. Ondan sonra meyvenin hepsi var. Elma, armut, kiraz.” (Şevki amca, 79)

37 senedir buradayız. Kayınpeder ameliyat oldu İstanbul da yaptırdık geldik. Biz o zaman kira da oturuyorduk. Aldım geldim bir hafta on beş gün filan geçti. Buna dedi ki evine git dedi bir çivi çakarsan da kendi evine çakarsın dedi hem kira hem kooperatiften kooperatife ver dedi öylelikle geldik buraya. O yüzden vazgeçemiyoruz buradan. Hanım elişi yapardı yoksa benim üç yüz lirayla nasıl geçinelim, dört çocuk okuyor. Kooperatife ver yüz elli lira, yüz elli lira ila ne yapacaksın sen ekme mi yiyecek çocuğu mu giydirece. Ramazanda işten izine ayrıldım o zaman postanenin önünde ayakkabı boyardım. Çocuklarım bayram da mağdur olmasınlar diye, emekli oldum yine çalıştım aşçılık yaptım. (Ahmet amca, 75)

94’te Ocak ayı ilk aydan beri oturmaktayım yani 23 yıldır. Ben buradan ayrılamam muhitim iyi, başka yirden verseler gitmem. Ben buraya alıştım, bu cemaati caminin yakınlığını bulamam belki. Aynı arkadaşı bulamam. 23 sene olmuş bazı insanlara alıştık. Yazır tarafına filan gitsek nerde bulcam onları ben. Camiden iki kişi ya bulun ya bulaman. Camimizin yeri de iyi biliyor musun orda oturacak yerler de var, orda oturuyoruz sohbet ediyoruz. Vakit geldi mi camimize gidiyoruz. (Cavit amca, 77)

35 Senedir filan otururuz guzum ilk oturanlardanız. Bu ev benim eşimin hatırası, ilk oturduğumla eşimle beraber oturmuş-tuk, eşimi kaybettim hinci onun çırasını hiç söndürmek istemem bende burada ölmek istiyorum. Bu ev kooperatif idi eşim girdi çıktı. (Zekiye teyze, 67)

35 senedir oturuyoruz. İlk taşınanlardanız. Vazgeçemediğim sebep tabi ki var, azıcık mayışılan bu kooperatife girdik ödeyeceğiz diye neler çektik az az ödedik o yüzden ben burayı satmayı hiç düşünmüyorum, çok seviyorum. Şurada da var ikinci katımız amma oraya gitme istemeyom. Gözümü burada açtım, çocuklarımın hepsi burada büyüdü. Dört çocuğum var dördü de burada evlendi nasıl gideyim başka yerlere alıştım, önümüz aydınlık, açıklık seviyorum evimi. (Ayşe teyze, 67)

Bazen insanları evine bağlayan verdiği emek değil içinde ki insandır, komşudur. Bazen de insanlar maddi gücün yeter-

sizliğinden dolayı ayrılamazlar, başka yerlere göç edemezler. Gerek evin, apartmanın insana verdiği fiziki problemler gerekse daha rahat bir yaşam sürme isteği insana yıllardan beri emek verip oturduğu evden ayrılma ihtiyacı verebilir.

Bu evde 93'ten beri, 23 senedir oturuyoruz. Temelden beri kendimiz yaptık bu evi, temelini de attık resimleri de var. Başka yere de gidebilir ama daha çok bu yolda vesait yüzünden oturmayı düşünmüyorum imkânım olsa satar üzerine koyup içeri doğru oturmayı isterim, bu vesait yüzünden bıktım. (Talip amca, 66)

"Kırk yıldır Konya'dayım. Özlem mahallesinde oturdum 10 sene, 87'de de buraya taşındım işte. Bu eve ilk etapta kaynım girmişti ben çok hayal ettim, dedim bende girebilsem keşke ama param olmayınca giremedim ahtım da kaldı dedim yol kenarı çok güzel bir yer sonra girdim çok sevindim. Benim bu evi bırakmam da ki en büyük sebep kızım. Kızım komşum olduğu için kızını bırakıp da gitmedi, ev sıfırdı.

+Kızınız da sizinle gelseydi? Hemen giderdik, ona da bir ev almış olsaydık eğer". (Mehmet amca, 66)

20 senedir bu evde, bu mahalledeyiz. Bir anısı yok, başka yerlere taşınmayı düşündük burayı satsak ama gücümüz yetmez başka yerden almaya. Üzerine fazlaca koymak lazım şimdi yeni inşaatlar üç dört yüz milyon mecbur kaldık oturuyoruz. Maddi durumum olsa durmam. (Emine teyze, 67)

"...ev bir yönüyle eşyalarıyla vardır. Her ev eşya barınağıdır aynı zamanda. Evdeki eşyalar, dolaplar, mobilyalar, çerçeveler, kitaplıklar, bardaklar, tabaklar, sandalyeler, halılar, avizeler, perdeler, giysiler, biblolar vb. nesneler evdeki hayatın vazgeçilmez elemanıdır. Tıpkı evin sakinleri gibi eşyalar da o evdeki hayatın vazgeçilmezleridir. Kimi eşyalarla ev sakinleri arasında duygusal bağ dahi kurulur. İnsan eşyayı kişiselleştirir. Onu bir kişiliğe büründürür. "(Alver, 2013:68)

Hatıra arkadaşilerden hatıra kalır. Keserdi, kürek bilmem vs. hatıra onlar, aşağıda. Saatim var şimdi onun anısı bir arkadaş köylüm öldü oğlu getirdi bana verdi bunu sen idare edebilin dedi 20 senedir de bende asırlık saat yani o adam da askerden almış aşağı

yukarı 150 senelik saat. Kendim askeridim İzmir de gidip yedi buçuğa saat aldım hala o saatimde duruyor kol saatim, bunlar hatıra kalıyor. Nacarın bunlar değerini bilene bu beş yüz lira. Bu saat herkeste bulunmaz benim gibi ihtiyarlarda bulunur, camide filan çıkarır bakallar. (Osman amca, 90)

Bak şu radyo, o radyoyu kimse benden alamaz çünkü ilk polis oldum tayin oldum buraya o zaman televizyon falan ne gezer bu radyoyu aldım. (Vahdet amca, 70)

Öyle şeylerim yok şimdilik şuanda kalmadı, hepsi gitti. Ben Arabistan'dayken o satmış gramofonum vardı radyom vardı onları satmış ben olsam töbe desen satmam. Mesela video var kız para atmış içine çalıştırdık bozuldu o hala duruyor benden habersiz göndermedilerse. (Süleyman amca, 75)

Var ufak tefek bir şeyler. Bir tane ütü var, hanımın dedesin makası var. Onlar antika bizim için, bir hatıra, bir eserdir. (Mehmet Ali amca, 66)

Bak şu halı vardır. Ben bekarken işlemiştim annemle. İstanbul boğazlı, ona hiç kıyamam. Bir de arka balkonda vardır tüyleri dökülmüş ona bile kıyamam, atamıyorum. Kendi el emeği, annemin hatırası kanepeler bak 35 sene oldu kıyamıyorum. Arkada üç divanım var çok dediler bana at diye kıyamadım. Sünger yataklarım var onlara da kıyamam. (Nuran teyze, 74)

Şu saati buraya geldiğimiz de tee önceleri aldık, beyim ağır bakıma girdiğin de. Çalışmıyor amma yine de saklıyoruz. Gaz lambam gelinlik, bakır sitilim var, kıyabilir miyim hiç onlara kailaylanmadık bir güğümüm var, bana bazen diller aman sat da bir tencere al diye, dursun yani hatıra. (Ayşe teyze, 67)

Herkes için eşya aynı değere sahip değildir. Kimisi kendi ile bir bağ kurup bütünleştirirken kimi insan içinde “gelip geçici” bir varlıktan ibarettir. Anı, eşya ile değil içinde yaşanan duygular ve hislerle ilgilidir. Eşya ise daha sıradan bir araç konumundadır.

Yoo öyle bir şeyimiz yok, onlar gelip geçici şeyler. Rahmetli nemenden kalma bakırlar var bir onu kullanıyoruz. İyi olduğu için tutuyorum. (Talip amca, 66)

*Yok saklamam, onların hayali bizim içimizde yaşıyor tamam.
(Ali amca, 75)*

*Gaz lambam duruyor, evimiz dar olunca fazlayı çıkarıyoruz. Bir
dikiş makinam var eskilerden, bizim gelin gaz ocağı falan var
eskilerin pompalı atmaz o. Antika sever, benim evim dar olunca
atıyorum. (Emine teyze, 67)*

Hayatın idame edildiği mekanları yaşanılır kılan unsurlar vardır. Bir kişinin bir yere ait olması, sevmesi, benimsemesi ya da bunların aksine alışamaması daha önceki yaşantısı ile farklı olmasından kaynaklıdır. Daha önce farklı bir ortam da nefes alan bir insan başka bir mekâna dahil olduğu zaman uyum problemi yaşar. Zamanla alışkanlıkların getirdiği kabullenme duygusu ile o mekanları içselleştirir. Mekanları mukayese ile kişilerin bulundukları muhit, mahalle, apartman vs. hakkındaki görüşleri çözümlenmeye çalışılmıştır. Sosyal ilişkiler, komşuluk, arkadaşlık insanların mekana attığı değer açısından önem arz etmektedir.

Daha önce Çumra da oturdum. Tabi büyük vilayet daha iyidir. Çumra halkından, tabiatından, yaşamından memnundum. Benim komşu durumu orada daha iyiydi amcam. Buradan da memnunum da orada sosyal ilişkiler daha iyiydi. Mesela kaktım sabahleyin evin önünde patates çuvalı Yusuf ağa vardı tarladan patatesi kaldırdı mı bu da komşunun hakkı derdi. Kapıya birer çuval koydu gitti. Kavun gelirdi verirdi. Yengene bayramda Fatma teyze bize saç kavurması, kakaç yapıtırmıcan mı derdi hanım özel ocağı yakardı onun için. (Ali amca, 75)

“Ereğli de oturdum 20 sene 73’ten 93’e kadar. Ereğli Sümerbank Dokuma Fabrikasından emekli oldum buraya geldim. Orada arkadaşlık daha iyiyi her gün akşam birinin evinin önünde toplanırdık, çay sohbet, akşamları orada arabaşı çorbası içerdik. Oranın ilişkileri iyiydi ama o burada yok.

+O komşularınız bu apartmanda olsaydı yine de gitmek ister miydiniz buradan, yolundan gürültüsünden şikayetçi olduğunuz halde durur muydunuz? Ooo aynen devam ederdim, o komşularım ile otururdum, onlarla nerede olsam otururum. Oradaki arkadaşlarla hala daha gelip gideriz, biz gideriz onlar gelirler”.
(Talip amca, 66)

“Eski oturduğum yerlerde gençtim. Günlerimiz vardı. Otuz kişiyle oynuyorduk, zıplayorduk, dans ediyorduk, gün yapıyorduk, sigaralar içiyorduk şimdi var mı yok. Şimdi dua okuyorum, yürüyemiyoruz. Binkonutta da çok güzel günlerimiz geçti. Burada ilk senelerim de çok güzeldi. Şimdi çocuğa baktığım için hapis hayatı yaşıyorum. Dört senedir perişanım. İsteddiğin yere gidemiyorsun. Evimi gönlüme göre temizleyemiyorum. Bütün gün oradayım, dokuz da geliyorum. Dokuz da ne iş yapacaksın. Yoruluyorum, yatağımı serdiğimle yanına çekirdeğimi koyuyorum dizilerime dalıyorum saat on iki oluyor. Bide feysimi, tabletimi alıyorum, saat oluyor bir iki.

+ İlk sorduğumda burayı çok sevdiğinizi söylediniz, ama diğer yerlerde daha mutluydum ve eğleniyordum dediniz. Size burayı sonradan sevdiren ne oldu? Komşuluğumuz çok iyiydi. Her yerde çevrem vardır. Kimseyle ne küslüğüm oldu, ne kalp kırdığım oldu. Nereye gitsem eğlenenin içine gittim. Buradaki komşuluklarım daha iyiydi. Hele başlar da daha iyiydi. Hiçbir gün durmazdım. Benim bir ayım doluydu. Bir aylık günü kafam da tutardım. Binkonutta vardı oraya giderdim, Uğurlu vardı oraya giderdim, Nalçacı vardı oraya giderdim. “(Hikmet teyze, 65)

Buradan önce Araplar da oturdum. Orası da çok iyidi guzum komşularım pek tatlıydı, o kadar iyidi ki daha hala o komşularla sıra yaparım 50 senelik ben onlardan vazgeçemedim onlarda benden vazgeçemedi. (Emsal teyze, 79)

Oturulan ya da özlenen yerin vazgeçilmez, hatırlanır olmasında ki başka bir faktör de çevrenin insanlara sunduğu imkanlardır. Özellikle 65 yaş ve üstü insanlar için önemli olan faktör kendileri için gerekli yerlerin yakınlığı ve ulaşılabilir olmasıdır. Bunun dışında manevi unsurların varlığı, madde olarak bulunduğu yer de “yeterli” hale gelmek de etkili faktörlerdendir.

Uluırmakta oturdum, 20’den az mı oturduk bilmem. Uluırmak gençliğimin yeriydi istiyoruz orayı ama burayı da kendi evimiz olduğu için seviyoruz. Orası kaldı gitti, buranın ulaşımı daha çok. Dolmuşu var tramvayı var, otobüsü var nereye gidersen git ulaşımı çok. Tramvaya bin çarşıya git, dolmuşa bin tramvaya git ulaşımı kolay olduğu için aramayom. (Ayşe teyze, 67)

Bundan daha önce lojmandaydık pazarın orada, eşim PTT 'de çalışıyordu o zaman. Orada altı yıl oturduk, ondan önce muhacir pazarının oradaydık orada bahçeli evimiz vardı, ağaçlarımız vardı yol geçti. İyiydi orası, müteahhit alsa ev gelirdi ama belediye aldı burayı anca alabildik. Lojman çok iyiydi ilk oturduk, temizdi, iyi yanıyordu ısınıyorduk, kapıdan çıkınca pazarımız vardı dibinde. Komşularımız hep tanıdıktı. (Emine teyze, 67)

Ben İstanbul'a evlendim, oraya gelin gittim. Oğlum ilk okulu bitirene kadar orada durduk, 12 sene filan. İstanbul'da ilk oturduğum evim kaloriferliydi, sıcaktı. Yalnız ikinci evde suyumuz yoktu. Tankerlerden su taşırdık, on beş yirmi günde su gelirdi. Burada elektriğimiz, suyumuz var, istediğimiz yere yürüyerek gitme imkânımız var, vesait sorunu yok. En çok üzüldüğüm nokta bu olur çıktığım zaman. Çık alışverişini yap, git dolaş hava al, koy ge. Yeni taşınacağımız yerde o imkânımız yok. (Şerife teyze, 65)

Nişantaşı var Belediyenin orda orada oturduk önceden. Burayla orası arasında çok fark var. Burası havadar, güzel, yeşillik. Burada tramvayımız var, otobüsümüz var hareketli burası. (Veli amca, 72)

Çeşitli yönleriyle değişik değişik şeyler var. Mesela Denizli'de sanayi çok, özellikle tekstil fabrikası çok. Oranın esnafı işçisinin kıymetini bilir burada hayatta bilmezler. Pamukkale'si var, kaplıcaları var şirin bir memleket. (Vahdet amca, 70)

Biz İstanbul'a evlendik. 73'te nişanlandık 74'te evlendik. Teyzeni İstanbul'a aldım. Çocukların ikisi İstanbul'da doğdu biri Konya'da. Aşağı yukarı 15 yıla yakın İstanbul da kaldık. Benim gençliğim Ankara'da geçti, ikinci vatanım orası. Mesleğim oradaydı, kaportacıydım. İkinci vatanım Ankara, Ankara yaşıyordum farklı, İstanbul yaşıyordum farklı. Biz buraya geldiğimiz de köye gelmiş gibi oldum ben. Büyük şehirlerde yaşadığım için Konya'ya ısınmadı kolay kolay. Şimdi desen İstanbul'u ister misin? İstemem. 80 yılların öncesi İstanbul'u getir şimdi gitmem, manevi değerler yok, örf adetler yok, onun için istemem. (Mehmet Ali amca, 66)

Ben köyden ilk geldim Uğurlu Villaları vardı oraya oturdum. Sonra Özlem Apartmanı var oraya gittim, sonra da buraya

taşındık. Eskiden fakirlik vardı, oralar da kirada oturdum. Ev sahibi derdi Memedim kirayı ver, ben almadım diyordum. Devlet su işleri almış diyordu, ben MTA dayım diyordum inanmazdı. Ay başı yaklaştı mı zorlanıyordum. Burada çok şükür iyiyiz kendi evimiz. Elektriğimiz, suyumuzu, paramızı veriyoruz. (Mehmet amca, 66)

Köy yaşantısına ya da kerpiç tek katlı evlerde yaşamış insanlar için apartman hayatı daha sıkıcı gelmektedir. Eski evlerine özlem duyan bu görüşmecilerin dördü de mecburi birtakım sebeplerden dolayı apartman da yaşamaktadır. “Beton” olarak tabir ettikleri bu yapılar da genel olarak mutlular lakin eski mekanlara derinden özlem duymaktalar.

Daha önce Sarayönü’nde otuyordum. Oraya evlendim, 25 sene filan yaşadım. Gençliğim orada geçti, hatırlarım orayı bahçeliydi, bahçelerine falan bazı özlem duyuyorum. Yaşlılığımda burada geçiyor. (Zekiye teyze, 67)

Sillede Hacıkaymak yolunda oturduk. 6 sene oturduk orada. Mevlana’nın orada oturduk sonra İhsaniye’ye gittik. Sonrada Uğurlu da oturduk. Eski evimiz topraktı. Orada toprak evi-di sağlamıdık, betona geldik çürüdük. Topraktayken iyiydik. Burada mutluyuz Allaha şükür, kendimiz hastayız amcan hasta. (Marziya teyze, 65)

Hicret Camisinin orası daha iyiydi, buranın dört yanı kapalı olunca zor oluyor. Orası açıktı bahçeliydi. Evlenmeden önce ben İşkalaman’da yaşadım, kültür merkezinin oyandaydı evimiz benim kocamın boyu güççüğüdü öldü. Orada baya oturdum kaynatam bana yol gösterdi orada bağımız vardı, görüncem ağladı baba bana bağı bağısla kocam kızıyo diye bende dedim bana bir oda verin üç çocuğumlan oturayım yanınızda oda dedi hadi bir el oğlunu getirip üstüme oturtursan dedi, ben kocaya varmam dedim üç çocuğum var iki de siz benim beş kocam var dedim. Yol gösterdi bende çıktım buraya kısmet imiş. (Fatime teyze, 75)

94’ten önce Cihanbeyli’de oturdum. Ömrümün yarıdan fazlası 50 sene felan orda geçti benim. Ora tabi daha iyime geliyor benim. Orda herkeşi tanırım bilirim. Burada tanıdığım on beş, yirmi kişidir. Ömrümüz orda geçti ora daha iyi 53’ten 94’e ka-

dar. Evim vardı, motorum vardı, koyunum vardı, evlerim düzgünüdü. Gönlümün baktığı bir eşya olsun hanıma danışmadan alırdım, onlarda beğenirlerdi. (Cavit amca, 77)

Hicret'in orası daha iyiydi kendi evimizdi, bahçemiz vardı. İneğim koyunum kuzum bulunurdu. Kendim köylüyüdü çünkü, o zamanlarım çok güzeldi guzum, sanayide dükkânım filan vardı. Reçperliğim vardı, o günler bitti. 64 senesinde geldim buraya 65 de hanımım öldü kader ilahi bunun da beyi öldü dünür olduk. Köyümüze gittik, sonra burada dükkân açtım, Avrupa'ya gittim. Eski yerler daha güzeldi, şimdi tavuğun kümese girip çıkmadığı gibi bizde çıkmıyoruz. Camiye yetişemiyorum, soluğum kesiliyor. Oğlan taksiyle götürür beni Cuma günleri sonra getirir. Onun dışında bazen bastonumu alıp çıkıyorum, oğlan bak şu sandalyayı almış, bükülür bu. (Osman amca, 90)

Dış Mekanlara İçten Bakış

Görüşülen kişilerin Konya'ya olan genel tavrı olumlu yönde olmuştur. Konya'nın düz olması, birçok imkanların her muhit için ayrı ayrı yakın olması bu olumlu tavrın önemli etkilerinden biri olarak görülmüştür. Bunun dışın da birçok kişinin kendi "memleketi" olması şehrin, olumlu yönlerinin görülmesinin sebepleri arasındadır. Mevlâna şehri olan Konya 2016 yılında "İslam Dünyası Turizm Başkenti" seçilmesine, İslami birçok motifleri, gerek turizm, gerek kültürel açıdan yansıtır olmasına rağmen Konya'nın eski yaşıntısını bilen ya da İslam'ı daha derinden yaşayan illere kıyasla bu tutumun doğru olmadığını savunanlar olmuştur.

Konya'mız Türkiye'nin en sakin memleketi. Benim gezmediğim yer kalmadı tuğlacılık yaptım. Turgutlu da kaldım, Sinop'ta kaldım, İzmit'te kaldım, Avanos'da kaldım, Bursa'da kaldım, Balıkesir'de kaldım hep iş icabıydı ben taşeronluk yapardım adam götürürdüm. Evim buradaydı da ben gider gelirdim. Çok gördüğüm için Konya'mız gibi sakin memleket yok, düz ova, karışık adam yok git Ege'ye yetmiş iki buçuk millet orada nereden geldi bilemen ama burada sen beni tanırsın ben seni ya adam

Çumralı, ya Ilgınlı ya Beyşehirli, Akşehirli, Sarayönlü. (Mustafa amca, 67)

Rahat bir şehir mesela atıyorum tramvaya otobüse binmeye gerek yok. Bir yere gidecek olsan yaya da gidersin. Ben buradan çarşıya yayan giderim. Bursa'yı sevmedim mesela. (Vahdet amca, 70)

Ben Konya'mızı seviyorum. 1957 senesi geldim ben buraya sonra kaldım. Mutaassıp, dindar, tabi eskisi gibi değil dindarlığı da. Şimdi bizim zamanımızda başı açık, kısa etek bilmezdik biz, oruç yiyen bilmezdik. Önceden bizim oralarda Ramazanlar da açık lokanta olmazdı. Lokantalar gazete kaplı olurdu. Konya yerin altındakilerle duruyor. (Veli amca, 72)

Konya güzel şehir, ben seviyorum. İklimi olsun, pazarları olsun, düzlüğü iyi ben bisiklete binip yer yere gidiyorum. Konya'mız harita metot defteri gibi. (Mehmet amca, 66)

Memnunum guzum, her yeri iyi. Antalya'ya gidiyorum oğlanın yanına yo yo diyom kalsın yirinde, Ankara'ya gidiyom yo yo diyom kalsın yirinde, Konya'mı çok seviyorum. (Ayşe teyze, 67)

Konya'mız bir tane, şimdi doğruluk bakımından Konya, insanlık bakımından Konya, Müslümanlık bakımından Konya, bir fakiri küçük görmeyen Konya, yardımseverlik de Konya. Ben ustayım marangoz ustası Mimar Sina'nın eserlerini tamir ederdim çok yerler gördüm ama en iyisi Konya. Bursa, Urfa, İstanbul her yeri gördüm ama burası başka. (Süleyman amca, 75)

Konya'dan memnunum burada yaşamak iyi. Konya güzel bir şehir, her şeyi var maşallah, düzgün, temiz, sokaklarımız da temiz. Belediyelerimiz çalışıyorlar. Konya'nın içi bambaşka bişi oldu çok güzel yaptılar. Açtılar genişlettiler. Tramvay hükümet binasına kadar gidiyor. (Cavit amca, 77)

Ben Konya'dan memnunum, kendi memleketim. Manevi değerleri konuşacak olursak İstanbul'un manevi değeri çok çok üstün. Bizim Konya'mız Türkiye genelinde nasıl bilinir? Muhafazakâr ve İslamiyet'i temsil eder değil mi. İslam olarak ülkeyi temsil eden tek memleket Konya'mız. Ben oralarda yaşadığım için oraların manevi değerlerini bildiğim için maalesef ben Konya'yı tercih etmem. Neden etmezsın? Bizim insanımız insan değil. Hz. Mevlâna demiş ki; Konya bir altın tas ama içi akrep dolu.

Çok güzel bir söz. Burada İslamiyet'i yaşayan çok az, bizim işimiz gücümüz fırlıdak. İstanbul'a git bir Ramazan yaşa buradaki gerçekleri görürsün. Ben Konya'ya geldiğim beş yıl bunalım geçirdim. İnsanlar kötü, memleketimiz sakın sessiz emekliye göre. (Mehmet Ali amca, 66)

Memleketimiz çok güzel, başta ibadeti çok güzel çok şükür ananın mı sonra, kendi yerli komşuları, yabandan değil onlar birbirinin halinden bilir. İhtiyacın varsa onu görür. Bu hususta Konya'mızın halkı başka, köylerimiz burası başka yabandan gelene bakma sorsan oda kendi memleketini met eder. Büyüklerimizin bir sözü var, atasözü amma, bakmış bir kuş kafese koymuşlar ahh vatan vah vatan derimiş ağacın tepesinde, bu kuş niye böyle dir yav sonra bunu tutup salıyor arkasına düşüyor kuş yörüyor oda yörüyor uçuyor varıp bir dala konuyor ohh ediyor. Ahh vatan vah vatan diyor... Vatanın başka, ağacın tepesinde o vatan işte. Ne kadar olsa burada bizim memleketimiz yavrum. Ne kadar Konya'mızı iyi etsek köyümüzün tadını vermez. Köyde hatıralarımız çok. Köy hayatı başka. (Osman amca, 90)

Bir mahalleden, muhitten, apartmandan ya da siteden memnun olma düzeyini belirleyen birtakım faktörler vardır. Bu faktörlerden bir tanesi ve her konuda karşımıza çıkan komşuluk, arkadaşlık ilişkileridir. Bazı görüşmeciler memnuniyet ya da memnuniyetsizlik sebeplerini ileri sürerken komşuluğun var olması sebebi ile memnun olduklarını ya da komşuluğun yok olması sebebi ile memnun olmadıklarını ifade etmişlerdir.

Apartmandan memnunum kızım yalnız, şehir geleneği var yani şehirde komşuluk yok. Niye yok bizim bu apartman 20 daire, hastası olacaktaki, düğünü olacaktaki ben ona gidecem. Sık gelip gitme yok. Eski yerler müstakildi. Tabak, tencere isterdik, burada git bakkaldan al diyorlar. Köydeyken daha farklıydı, salatalığı böldün mü kokardı, şimdi pazardan eve gelene kadar büyüyor. (Mehmet amca, 66)

Mahalleme severim de apartmanımı sevmem yalan yok. İlk geldiğim senelerde çok güzel bir komşuluk vardı. Birinci katta rahmetli Mustafa vardı çok iyi bir insandı. Altta ilk bakkalın

oğlu vardı. Şimdi Osman küs Mehmet Ayazlan, Mehmet Ayaz küs Osmanlan herkes birbirine küs. Evimden memnunum ama komşular dan değilim. Sonra bakıyorum önceden burada polisler çoktu hepsi tanıdıktı şimdi çeşit çeşit adamlar var. Eskiden akşam oldu mu kapının oraya iniyorduk, sohbet ediyorduk, muhabbet ediyorduk gelen giden çoktu. (Vahdet amca, 70)

Memnunuz kızım ne varda; 35 senedir eski komşularımız var. Burada komşularla hiç daha kötü olmadım. Yidik, içtik beraber kalktık bir kötülüğümüz olmadı. (Ayşe teyze, 67)

Her insan için birtakım imkanların elinin altında olması yani ulaşması, elde etmesi açısından mesafe yakınlığı önemli bir unsurdur. Ev seçiminde, semt seçimin de marketlere sağlık ocaklarına, camiye, pazara erişilebilirlik ve ulaşım faktörünün kolaylığı önem arz etmektedir. Görüşme yapılan üç mahallede de bu gibi imkanlar insanların kolayca erişebileceği düzeydedir. Aynı zaman da bir takım gündelik rutin davranışlar, ihtiyaçlar gerçekleştirilirken kurulan sosyal ilişkiler de bulunan mekâna karşı olan memnuniyet düzeyini etkilemektedir.

Apartmanda komşu yok ama mahallemiz iyi bu evi değiştirmek istesem yine aynı mahalleden alırım çünkü 24 senedir oturuyoruz az çok herkesi tanıyoruz cami cemaatimizle diyalogumuz iyi, orada çay ocağımız var orada otururuz. Çarşıdan iyi burası. Mahallemizde her şey var, bankasıydı fatura ödemeleriydi maaşımdı, pazarın marketlerin her şey ayağımızın altında. Konya'nın ulaşımı iyi belediyeleri çok güzel çalışıyor, belediye başkanları çok iyi çalışıyor. (Tali amca, 66)

Şehir olarak da seviyorum, mahalle olarak da seviyorum. Sakin burası, istediğim gibi dolaşıyorum. Mesela bir çöp dökmeye gittim mi on kişiyle görüşüyorum, sıkıntılarım gidiyor. Konya rahat, ucuz o yüzden seviyorum. (Hikmet teyze, 65)

Memnunuz, korkmazdık eveli ha bu demirleri niye yaptırdım şu ortadan açılınca cam silmesi zor oluyor, düşeceğiz diye yaptırdık. Ben başka şehirleri falan istemem Konya'mız başka, hem insanları başka oralar iyi değil ya yok. Hiçbir yeri bilmem, buradan pazara çıktık mı kaç kişiyle pazara kadar konuşulur ama ora-

*larda kimseyi tanımıyor. İstanbul'a gittik, kapı dışarı çıkamadık.
(Marziya teyze, 65)*

Köy kültüründen, yaşantısından gelen insanlar için köye özlem duymak, eski yaşantıyı aramak, memnuniyetsizliği doğururken bazen de o kültürün bir yansımaları şehirde görmek insanları mutlu etmektedir.

Memnun değilim apartmandan. Eski evlerimiz başkaydı, yirdeydi yir evleriydi iki basamak üç basamaktı, hayatta (avlude) çıkıp abdest alıyorduk. Cami yakındı ahbaplan, komşu geliyordu camiye gidiyorduk geliyorduk, oturuyorduk caminin orada sohbet ediyorduk. O günleri karıştırma guzum... (Osman amca, 90)

Mahalleden memnunum, yaramaz çocuk yok burada, sıkıntı yapacak insan da yok. Burası aynı dıştaki kültür gibi, şehir kültürü yok. Sokağa çıkıp oturuşollar mesela ama şehrin içindeki sokakta oturabilin mi mesela. 23 senedir buradayım burası aynı köy kültürü, evinin önüne oturullar. Bizim evlerimiz müstakil gibi aşşığı yukarı ya üç katlı ya iki katlı. Burası öyle yani yidi sekiz katlı gibi olmaz burası. (Cavit amca, 77)

İhtiyaç duyulan yerlerin varlığının yanı sıra yaş itibari ile kullanıma uygun olması da önemli bir faktördür.

Bizim burada marketler hep düz yani. Sincap ın merdiveni normal ama mesela Çelikkayaların döner merdiven, ovanın ki de mesela düz merdiven. İcap ettiğinde ağır ağır çıkıyoruz napamaz. (Cavit amca, 77)

Hepsi aynı marketlerin mesela tekerlekli sandalye için yer yapmışlar ama çok dik çıkamaz bir Adesenin önünde var. Çelikkayaların bir yanında var ama merdivenlerin oraya yaptıkları hikâye. Buralarda pek o kadar yok ama şehrin orası içinde iyi yerler yapılmış bir çevre düzenlemesi var. (Vahdet amca, 70)

Benim kendim için sorun yok, yalnız yaşlılar için üst geçitlere asansör koymalarını istiyorum. Mesela adam yoldan karşıya geçiyor, bizim burada kaç tane cenaze oldu. İleri yaşlar için bazı şeyler olsun istiyorum. (Mehmet amca, 66)

"Yeni yeni parklar var bahçeler var. Emekliler konağı var mesela çok güzel bizim burada da var, sohbet ederiz yaz kış hele kışın

kahveden güzel, sigara içilmiyor çay ucuz bedava 50 fiş yedi lira 12 kuruşa falan geliyor çay içebildiğin kadar iç bide çok güzel çay yapıyorlar. Kahvelerden, çay ocaklarından iyi gürültü yok her gün gazete gelir televizyon var. Belediyenin bu hizmeti çok iyi.

+Bu çevredeki alışveriş merkezi olan Çelikkayalar ve Sincap 65 ve üstü yaşlarda ki insanları düşünerek mi tasarlamışlar yapısını, size göre bir zorluğu, yaşlı insanları şu konuda düşünmemişler dediğiniz tarafları var mı? Uygun yapılmış, yürüyen merdiveni var, girişi yeri düz, özürllüler için arabalar var, yaşlılar için mesela. Çocuklar için market arabası bile var ama Sincapta yok orası küçük.” (Talip amca, 66)

Markete gidiyorum ha bir oturak koyun da oturalım, dinlenelim. Marketlere bir kanepa koymamışlar. Gittim çiğ köftecinin sandalyesine oturdum mecbur. Camimize kanepa koymuşlar, giderken orada oturuyorum sağ olsunlar. (Marziya teyze, 65)

Sağlık ocağı için dirdim. Tepenin başına dikmişler hiç yaşlıları düşünmemişler diye. Her gittiğimde dokturlara şikayet idirdim. Çok zorlanırdım, daralırdım, çıkamazdım. (Zekiye teyze, 67)

Görüşmeciler genel olarak ulaşım araçlarının mesafesi ile ilgili bir problem yaşamadıklarını söylemişlerdir. Problem yaşayan kişiler ise sağlık sorunu sebebi ile zorlandıklarını ifade etmektedirler. En çok tercih edilen ulaşım aracının tramvay olduğu görülmüştür. Tramvayların yaşlılar için sorun teşkil eden yanları, koltuk sayısının azlığı, tramvayın iç mekân dizaynının yanlışlığıdır. Bunun dışında eski tramvaylara nazaran en büyük avantajı basamaklarının olmayışı, yani “düz ayak” oluşudur. Ulaşımın yanı sıra yaşlıların başka bir şikâyeti ise kendilerine, toplumun ahlaki ve etik kurallarına duyulan saygısızlık ve hürmetsizliktir. Bu durum görüşmecileri oldukça rahatsız etmektedir. Dolmuşların ve otobüslerin daha az tercih edilme sebepleri, basamaklarının yüksek oluşu, oturulacak yerlerin daha yukarıda oluşu, dolmuşların fazla yolcu almasıdır.

Buradan tramvaya biniyorum, rahat bedava ama eski tramvaylar bunlardan güzeldi. Eski tramvaylar da oturulacak yer çoktu bunda az ve oturulacak yerler iyi değil karşılıklı oturuyorsun. Yakın oturuyorsun, ters oturuyorsun. Öbür tramvayların oturakları iyiydi bunun iyi tarafı belediye için var çok yolcu alıyor. (Talip amca, 66)

Ben tramvayı kullanırım amcam, dolmuşa nadir binerim şimdi biz 65 yaş üzeri olunca bedava bir de tramvay yakın, dolmuş herhangi bir şey olursa biniyorum. Çocuklar gelir götürürler. Tramvaylar da koltuklara çok karşıyım ben, eskisi arka arkaydı ondan memnundum. Bunda kafamı eğip gidiyorum, suçlu gibi. Modernmiş bunlar sen hanımının suratına baktırmayı isten mi dedim. (Ali amca, 75)

Zorluk çekmiyorum ben ekseri tramvayı kullanırım. Dolmuşa binmem, otobüsü tramvayı kullanırım. Dolmuş rahat değil ağzına kadar dolduruyor boyum uzun ikiye bölünüyorum, tramvaya biniyorum rahat otobüse biniyorum, otobüsler de rahat. Eski tramvaylar geldi buraya herkes dedi Almanya'dan küllüstürleri getirdiler buraya dediler ama onlar daha iyiydi niye oturumu rahattı, bunun dizaynı iyi değil iki kişi karşı karşıya oturuyor dizi değişiyor, dar. Eskiler bunlardan iyiydi. Yine de yavaş bunlar Konya'ya asıl metro lazım şimdi kampüsten tramvaya bin Zafere kadar on kere rüya görürsün çok bekliyor. Şehirler arası aynı zaman da hızlı treni kullanırım. (Mehmet amca, 66)

Tramvaya falan rahat merdivensiz biniyorum. Dizim ağrıdığı zaman dolmuşa binerken falan zorlanıyordum. Dizimi şu kadar bile kaldıramıyordum. Bizim semtin ulaşımı kolay. Her yer öyle değil. Dolmuşlara bakıyorum bazıları bir iki merdiven çıkıntı yapıyor, yüksekleri görünce aman insan şuna bir tane daha merdiven koyardı diyorum. (Hikmet teyze, 65)

Tramvaya kadar ben yürüyemiyorum yürüyemeyince daraltı geliyor, şu dolmuşa kadar da yürüyemiyorum. Ben en çok tramvayı kullanırım rahatlığı için, iniyyon biniyon ondan sonra zafer de iniyon adliye şiyine biniyon. (Marziya teyze, 65)

Her şey ayağımızın altın da guzum. Tramvay işte şurada dolmuşumuz şurada rahatız. Pek gitmem öyle çarşıya filan da gittiğim zaman yaşlılık kartım var onu tutarım giderim. Yalnız tramvay

çok rahat değil, şöyle bakışır dururuz adamlarla. İniyirdinmi kaldırımını çok rahat ama karşı karşıya oturuyorsun. Eskiler daha iyiydi. Ben geçen yeni otobüste düştüm. Sohbetten geliyordum yavrum arkadaşlarlan toplu bindik, tepenin başına çıktım oturdum oda şöyle döndü te öteki oturağa gittim, hemen orada Allah razı olsun teyze filan dediler yardım ettiler. Çok yüksek, biz ona nasıl oturalım. Aman dedim bir daha binmicem. (Zekiye teyze, 67)

Bu daha yerden, bide yazıyor mesela burası yaşlıların, ya da hamilelerin diye. Anons yapıyorlar, teşekkür ederiz yaşlılara yer verdiğiniz için, ben de diyorum çok yer verdiler sağ ol. (Şerife teyze, 65)

Hiçbirini sevmiyorum kızım. Ahlak kalmamış, başımı yerden kaldırmaya utanıyorum. Ahlak sıfıra inmiş. Tren de biniyorum. Bu tren çok terbiyesiz yapılmış. Sandalyalar karşı karşıya. Hiç olmazsa bir tarafa olsa. Karşım da ben onların dedesi oluyorum, afedersin her pisliği yapıyollar. Kendim araba kullanırdım, artık yaşlandım kullanamıyorum. Otobüse binerim, tramvaya binerim. Hepsi yakın bana tramvay burada, dolmuş Çelikkayaların orada. Çarşıdan tramvaya binerim, üst geçitte inerim. Gartımı tutarım, asansörle çıkarım, inerim. Yaşlılara bakıyor bu adam da çiftçiye bakmıyor. (Şevki amca, 79)

Ulaşımında bizim burada zorluk çeken her yerde zorluk çeker. Bizim sentimiz de zorluk yok. Beyhekim'e gidersin şurada dolmuşa binersin. Tee şiye, Bosnaya gidersin tramvay yanında her taraftan ulaşım dört dörtlük, pazarın dibinde, postanen dibinde, Çelikkayalar, Sincap burada sağlık ocağı dibinde dış panserin geri geldi. Tramvay bide şimdi bedava. (Mustafa amca, 67)

Daha önce de belirttiğimiz gibi görüşme yapılan mahalleler imkanlara ulaşım açısından oldukça rahat ve tüm imkanların yakın olduğu muhitlerdir. Birçok görüşmeci genel anlamda pazar, market, sağlık ocağı, bakkal, cami gibi gündelik hayatımızın vazgeçilmez bir parçası olan bu mekanların varlığından hoşnut durumdadır.

Hepsi elimizin altında. Sağlık ocağımız yakın, aile hekimimiz var. Beyhekim'e bağlı poliklinik var. Zaten alışveriş merkezi dolu. Konya'ya ihtiyaç duymuyoruz. Haftanın üç günü Pazar kurulur, Dumlupınar pazarı var, Binkonut pazarı var. (Veli amca, 72)

Bu çevrede var her şey, Allah devletimize zaval vermesin. Mümkün olan her şeyi ayağımıza getiriyor. Şurada hastane var oraya gider gelirdik. Postanenin oraya getirdi şimdi onu, bu sağlık evi üçüncü kattı girip çıkamazdık şimdi iyi, daha rahat. (Osman amca, 90)

Öyle bir sıkıntı yok, her şey ayağının altında. Her taraf market. Çarşı merkez olduğu için ayakkabıdır, giyimdir yakın, uzak değil. Konya'mızda her yer şehir oldu. Bugün Bosna Hersek'e git her şey mevcut. Diyoruz ki Bosna Hersek'e kim gidecek uzak aslında orada da yaşayan insan çarşıya mı geliyor. Bütün ihtiyaçlarını orada gideriyor. Konya'mız eskisi gibi değil. (Mehmet Ali amca, 66)

Buluşma yeri var. Şimdi eski belediyenin orda evlenme dairesi vardı orda şimdi emekliler konağı var. Mesela postanemiz yakın, bakkallarımız var iki, üç tane, sağlık ocağı da yakın oturduğumuz yer bana uygun geliyor. (Cavit amca, 77)

Camisi var, üst baş kıyafet almak istersen mağaza var bir sürü. Sağlık ocağımız vardı. Banka vardı. Postane vardı. Mevlana'mız yakın. (Şerife teyze, 65)

Bakkal var şurada karşımızda Çelikkayalar var rahatız şu bakkaldan pek rahatız, Ayşe'ye haber salarım aman Ayşe bir ekmeğimi al da gel derim poşetin içine paramı korum onlarda alır geliller. (Emsal teyze, 79)

Bu imkanların yanı sıra özellikle “Bim” alışveriş merkezinin yakın yerde var olmamasını eksiklik olarak görenler de olmuştur.

Sağlık ocağı yüksekteydi, şimdi aşağıda, iyi rahat ama alışveriş merkezimiz az şöyle Bim filan olsa yakınımız da. A101 var taa nereye koymuşlar. Mesela şu Hamle'nin olduğu yer marketlerimiz olsa, öyle yakın olsa gideriz. (Marziya teyze, 65)

Burada eksik şu arada bir Bim olsa ne kadar iyi olur. Bim'e gidecek olduk mu yok bu arada Bim, eski yerleşim olunca müsait yer yok sanırım. (Emine teyze, 67)

Camimiz yakın, marketimiz yakın yalnız kendi gönlümce Zeki Altındağ'ın oraya Bim yapılmasını istiyordum gönlümce. Ben oradan çok alışveriş yaparım, Bim olsa iyi olurdu. Kömürçülerin orada var şimdilik bisikletle gidip geliyorum. Aile doktorumuz yakın, sağlık ocağımız var. (Mehmet amca, 66)

Fiziksel deformasyon hali, daha erken yaşlarda görülme-yen bir durum olmakla birlikte özellikle 65 ve üstü yaşlarda kendini gösterir. Bu yüzden özellikle sağlık hizmeti veren me-kanların yaş faktörünü de göz önün de bulundurarak tasar-lanması lazım. Örneğin; çok katlı olmaması, olması halinde asansörün varlığı, engelliler ve yaşlılar için tekerlekli sandal-ye bulundurulması, aynı zamanda bu sandalyelerin rahatça kullanılacağı şekil de giriş yerlerinin inşa edilmesi önemlidir.

Yoo, hepsi de çok iyi kolay yani. Bi sağlık ocağından şikayetçi-ydim, durmadan şikâyet ederdi. Çıkamıyorum üçüncü kat dizim ağrıyor diye çok şükür o da birinci kata taşındı. (Hikmet teyze, 65)

Valla gızım sağlık ocağı şura çıkardık zorudu şimci ora taşındı iyi oldu. Gari dişçi de gelmiş hiç dişlerim yok. Kendim usul usul yürüyerek giderim. (Nezahat teyze, 65)

Mahallelerde yiyecek içecek ihtiyaçlarının en hızlı karşı-landığı yerler şüphesiz bakkallardır. Acil bir ihtiyaç halinde ulaşılması, erişilmesi daha kolaydır.

Şu bakkal yıkılacakmış ama yıkılacağını istemiyoruz. Biz bura-da emekliler rahatız. Adam diyormuş belediye tuvalet virmedi. Pazar yirimizin eski hali daha iyiydi geçen gittim daraldım kaç-tım, duvar yaptılar sıkıştırakodular milleti. Eski usul bundan iyi di köyden gelen adam ne yapsın. (Fadime teyze, 70)

Şuradaki bakkalı kaldırdılar, burada bakkal olsaydı. Gece gün-düz insan daralıyor, alabiliyorduk. Şorda yukarı da var amma orayı da kapatacaklarmış. Şu caminin oraya bir bakkal yapılsa, bir fırın yapılsa kötü mü? Bir misafir geliyor ben yürüyemem mesela. Aşağı da ki komşuya desem getiri virirler ama tea oraya nasıl yürüyüm. (Ayşe teyze, 67)

İleri Yaşta Yakın Çevre ile Kurulan Bağ: Komşuluk, Akrabalık İlişkisi

Komşu üzerinde yaşadığımız dünyada hayatımıza anlam katan önemli detaylardan biridir. İnsanın iyi kötü zamanlarında ilk yardımına koşan kimi zamanda ilk sevincini paylaştığı kişidir. Kan bağı olmadan akraba gibi, bir kardeş gibi sevilen insanlardır. Bu durumun aksine insanların yaşamını zorlaştıran, bulundukları evi, mekânı terk etmelerine sebep olan komşular da vardır. Yapılan görüşmelerde komşuluk hakkında ortaya çıkan sonuç ya “var” olduğu ya da eski komşuluğun kalmadığı şeklindedir. Hiçbir görüşmecinin yaşamını zorlaştıran komşularının olmadığı dikkat çekicidir. Görüşmecilerin 23’ü var olduğu ya da yok olduğu hakkın da kesin bir ayrıma varırken sadece üç görüşmeci varla yok arası cevaplar vermiştir.

İyi iyi mesela şu has arkadaşa giderdik ben çocuğa baktım bakalı boşladık, on beş günden on beş güneydi. Kendi apartmanındakiler de iyiler dün Hatice’de kahvaltı yaptım geldim. Gülşen’i ben çok çağırırım oda beni çağırı da ben erken gorum çayı Seydişehir’deki komşuluğumuz da iyiydi. Ev sahiplerimiz kötüydü amma olsun. İyisi de var kötüsü de var. (Nezihat teyze, 65)

Gidip geldiğim komşular birçok, samimiyiz senelerdir tanıdığımız Fehmiye var bu taraftan Ayten var onlara gideriz, Adiviye’nin kızı Saliha var ona gideriz. Bir gün Fehmiye teyzen bize geldi ertesi gün beni çağırdılar. Dün de ben Kiraz teyzene bakıyor ya Ayten oraya gittim baş sağlığına akşam da kalktık Salih amcanlara gittik. (Nuran teyze, 74)

Buranın en büyüğü benim bir ben giderim camiye. Bayram filan bilmezler gelmezler. Alttakilere dedim ki kızım siz hiç komşu filan bilmez misiniz dedim. Büyük ziyareti yok mu dedim. Öyle diyince bir sefer geldiler, çay içtiler. Köyde bizim mahallede en büyükleri benim, herkes beni hem sever hem sayar. Ziyaret ideller. Bayramda hepsi ziyaret ettiler. (Şevki amca, 79)

“Komşularımız hiç kalmadı. Biz mecburiyetten dolayı oturuyoruz. Nereye gideceğiz.

+Peki varken ilişkileriniz nasıldı? O dönemler bambaşkaydı, o dönemleri bana getir, getiremezsin yok. O zamanlar olsa niye bırakayım ben. Bundan dört sene önce evimin halini görsen, biz mutluyduk burada.” (Mehmet Ali amca, 66)

Eskisi gibi değil, eski hayat yok artık. Eskiden bir komşu bir komşuya gittiğinde her şeyimizi şeyderdik o artık yok bitti. Eskiye bırakıp önüne bakacaksın mesela aşağıda ki komşu yukarıya doğru dürüst çıkmaz ben inemem eski düzen yok. (Süleyman amca, 75)

Daha önce daha samimiydik, haber vermeden aniden çıkıp gidip oturabiliyorduk şimdi haber vermeden kimsenin kapısını çalamıyorum. Ya emekli olduğundan herkesin beyi evde. Şimdi günlerce evde oturuyorum kimse kapımı çalmıyor. Haberli gidiyorsun gitsen bile. Şu mahallemizde gün olmasa kimsenin evine girip çıkamıcaz. Günden çıkacam ama kimsenin evine giremiyorum ki, hiç değilse bahane ile gidiyorum diyorum. Ben her gün bir tek Müslüme'ye girip çıkıyorum. (Hikmet teyze, 65)

İyi bir sorunum yok komşularla, zararsız. Orada Osman ağalar var mesela. Muhabbet ederim denk geldikçe ama Osman amcalara filan gideriz, öyle oturmak için değil de işimiz varsa, bayramsa filan yaşlıları severim ben. (Mustafa amca, 67)

Atasözü ve deyim olarak geçen “Ev alma, komşu al” sözü üzerinden komşuluk hakkındaki fikirler daha derinlemesine tartışılmaya çalışılmıştır. Daha önceden bahsini ettiğimiz gibi bazı görüşmeciler komşunun akrabadan daha önde olduğunu, daha önde olabileceği durumları bize aktarmıştır.

Valla komşu çok önemli. Başına bir iş gelse ilk önce komşun koşuyor. Evladın koşmadan komşun koşuyor. Mesela bir dönemler çok hastaydım sağ olsun Müslüme bir tıkırtı duysa, değişik bir gürültü duysa hemen yukarı fırlardı, Hikmet abla bir şey mi oldu, düştün mü bayıldın mı diye. (Hikmet teyze, 65)

Oooo Atasözü o, şimdi ev alacaksan önce komşunu tanıman gerekir. Bana göre komşu akrabadan daha önce gelir, hakkı ötelenmez. (Veli amca, 72)

Doğru, komşun iyi oldu mu evin de iyi olur. Komşu önemli, anenden babandan akrabandan yakın komşu. Epey oldu, hastalandı Sadık amcan kime çıkacam aşağıda komşuya vardım İdris

abi böyle böyle didim Sadık abin hastalandı didim. Bir ambulans çağırılım didim oda aldı geldi ambulansı yanımızda hastaneye gitti, akraban gelinceye kadar komşun var. (Marziya teyze, 65)

Evvela komşu, başına bir iş gelse her şey komşuyla. Komşuyla kötü olmucan iyi olacan elinden geldiği kadar. Bir şey oldu mu dip dibesin önce komşu yetişecek. (Fadime teyze, 70)

Komşuların rahatlığı, mutluluğu, huzuru, huzursuzluğu, sıkıntısı evlerinde yaşadıkları tüm haller zaman zaman bizim yaşantımıza da sirayet eder. “Aynı kapıdan girip çıktığımız” her gün “selamlaştığımız” insanlar da bizim hayatımıza dahildir.

Ev alırsın, komşun iyi olmazsa ne yapacan evi? Komşu aldık, ev aldık, eziyet ederse, içki içip gelirse, çoluğu çocuğu yaramazlık yaparsa ne yapacan? Ev alma komşu al, ev aldın amma komşun üstünden devamlı çırparsa, girip çıkarkene selam vermezse? Komşu ile iyi olamazsan veremezsin ki selam ama şimdi kimi görersen Selamın Aleyküm ne yaparsın derim. (Cavit amca, 77)

Komşuluğu her adam yapamaz yapana da helali hoş olsun. Komşu gece ikide zile basıp benim de şu işim var demesi lazım. Komşu komşuya yardımcı olması lazım, komşu komşunun elini tutması lazım. Apartman da oturuyor karşıdan gürültü geliyor o da vuruyor bilmiyor adamın cenazesi var, ona üzülüyor. Apartman da bu oluyor, yoksa komşuluk çok güzel. Amerika’da şimdi herkes köpek gezdiriyor neden konuşacak kimsesi yok mesela burada konuşsalar sanki para mı isticek adam sıkılır bir derdini açmak ister mesela konuştu mu rahatlar, o da güvenmediği bir adam olursa iyi olur. (Mehmet amca, 66)

Önemli, çok önemli evin ne kadar iyi olmuş komşun olmamış. Aynı kapıdan girip çıkıyorsun birbirine bakıyorsun, küslük hiç iyi bir şey değil. Bahçeli olsa sen onu görmezsin o seni ama kat olunca görüyorsun., devamlı karşılaşıyorsun. (Emine teyze, 67)

Komşuların iyiye rahatsa sen rahatsın, komşuların rahat değilse onun sıkıntısı seni bulur. Akşamdan beri birinin sıkıntısını bulduk uyuyamadık. Komşu çok çok önemli. Benim gelin güvenlikli sitede oturur iyi günler diyen geçer iyi günler diyen geçer. (Zekiye teyze, 67)

Yaş ilerleyip tecrübeler, yaşanmışlıklar, görüp geçirmişlikler arttıkça geçmişle bugünü mukayese etmek, iki duruma göre bir değerlendirme yapmak kaçınılmaz bir durum haline geliyor. Komşulukta, geçmişe dair özlem içeren konular arasın da yer alıyor.

Aynen öyle, ama eski komşular yok. Eski komşuluğumuz daha güzeldi. Biz yukarı da Emine teyzenler vardı, yanların da Adanalı vardı. Aşağıda Emine teyzenin gelini vardı, Antepliler vardı. Bizde haftada bir şu aşağıda florans taktıydık asmanın altına her hafta çiğ köfte yapardık. Güllerimiz, hanımelleri kokuları vardı, ama hepsi bitti. (Nuran teyze, 74)

Ev alma komşu al doğru söz fakat şöyle bir şey var. İnsan hakikaten iyi bir komşu arar fakat bu devirde zor o. Şurada bir şey dicesek olsun acaba benden bir şey mi umacak derler bu var. Eskiden öyle değildi bir eşine dostuna vardığın zaman bana bin lira ver dedin mi ne zaman vercen dimezdik ama şimdi senet çıktı hepsi bitti. Eskiden senet yoktu söz vardı. Şimdi adam senedi ödemiyor. (Süleyman amca, 75)

Çok güzel bir şey yani. Şimdi öyle bir ortamda yaşıyoruz ki, on katlı bir binayı düşün bir köy hanesi yaşıyor orada. Kapıyı açtığımız da kimse kimseyi tanımıyor. İnsanoğlunun, ölümü olur, hastalığı olur, her şeyi olur. Benim burada komşum yoksa benim burada yaşamamım, evimin olmasının bir anlamı yoktur. Komşuluk eskiden mahallemizde şurada öhö de taa karşıdan duyulurdu. Ya aman Mehmet Ali Bey öksürüyor neden, böyle bir ortam vardı. (Mehmet Ali amca, 66)

Tabi ki çok doğru, gerçekten çok doğru. Evin olacağına komşun olsun. Evim var ama komşum yok. Eski komşularım varken iyiydi. O zamanlar hep birbirimize giderdik, muhabbet sohbet iyiydi. (Vahdet amca, 70)

Yeni dünya düzeninin getirmiş olduğu “telaşe” zaman zaman sosyal ilişkilerimize sirayet etmek de bununla birlikte var olan eski akrabalık, arkadaşlık bağları yok olmaktadır.

Akrabalık ilişkileri, komşuluk ilişkileri tamamen kayboldu. Yani bu neden kaynaklanıyor anlamıyorum, insanlardan mı, ortamdan mı, ona bir yorum getiremiyorum. Biz kayınbiraderimle otu-

ruruz, onlarla haşır neşiriz, hafta da bir gideriz. Bir tane daha kayımbiraderim var ama onlarla bağımız yok, niye kavgadan dolayı mı hayır. Dünya telaşesi. Eskiden çoktu, benim sülalem Konya'da birinci sıradaydı. Nüfus memurluğuna gidecen Üçler dedin mi Konya'da birinciyiz, ikinci sırayı Bezirciler alır. Böyle olmasına rağmen, iyice koptuk dağıldık. (Mehmet Ali amca, 66)

Gelir gideriz dersek akrabalarla yalan olur, dört kardeşiz gelir gideriz dersek yalan olur. Herkes bir telaşe peşine düşmüş çark oraya dönüyor. (Süleyman amca, 75)

Özellikle bayan görüşmeciler erkeklere nazaran daha fazla sosyal ilişkiler kurmaktadır. Akrabalarla olmasa dahi arkadaşlarla, komşularla dini konuların konuşulduğu “sohbetler”, birbirlerini görmek, vakit geçirmek için düzenledikleri “günler” in var olduğu görülmektedir.

Kuran okuruz guzum, Perşembe'den Perşembe'ye giderim toplantiya. (Emsal teyze, 79)

Sohbetim var, günüm yok. Bu apartman genç, onlar çoluk çocuk uğraşıyorlar ama etrafta yaşlılar var oturup kalkıyoruz onlarla. (Emine teyze, 67)

Biz ilk geldiğimizde tanımadığımız kişilerle sıra kurduduk., bu raya ilk geldiğimiz sene hepimiz birbirimizi çok tanımazdık herkes samimiyetlik kurdu, yoldaş aradı herkes galiba diyorum ilk gelince fakat sonra da o sırayı bıraktılar. Kimi sattı gitti, kimi attı gitti, kimi kiraya verdi gitti öyle bir şeyler olunca şimdi farklı farklı insanlar geliyor. En son blokta Necla hanımın evine girmedim hiç.

+Neden girmedin? O sonradan geldi, onun hasta çocuğu vardı erkek çocuğu ilgilenemez, ben girmedim yani. Ayşe var onla çok samimiyet kurduk, onun da eşi yok benim de yok. Markete gittim çöp attım giderdim beş dakika bir saat gider oturdum. Arapçaya gittiğimde çağırırdım hem bana göster hem çay içelim diye ondan samimiyet daha kurdum. Eşi olan eve pek giremem. Hülyanın kapısını da çakarım mesela. Fatma'ya girerim. Yan apartmana da girerim. (Melahat teyze, 73)

Haftada bir gün sohbetim var ayda iki kere günüm var. Akrabalarla pek görüşemeyiz Sarayönü'nde onlar. (Zekiye teyze, 67)

Komşularımızla günümüz var ayda bir, haftada bir cami de hocamız var oraya gider geliri. Akraba olarak gelinin dayısıgil var onlara gider geliriz. (Nuran teyze, 74)

Özellikle ileri yaşlara gelindiği zaman bir takım yaşam aktivitelerinin kısıtlanması, emeklilik, yaştan verdiği rahatsızlıklar ortaya çıktığı için sosyal yaşantıda, kimi zaman, azalmaktadır. Yaşlılarda, özellikle görüşme yapılan kişiler de dini yaşantıya ağırlık verme gözlemlenmiştir. Çeşitli zorluklarla büyütüp, yetiştirdikleri çocuklarından aynı özeni görme eğilimi de artmaktadır.

Gelirler, gelirler. Geçen geldikten sonra Gülaygil geldiler, kahvaltıya da geliller, yimeğe geliller. Geçen geldiler söylemesi ayıp kalktım pide yaptırdım. İşleri olmazsa her hafta geliller. (Melahat teyze, 73)

Çocuklarımız bakıyollar Allah razı olsun. Dışarıda görülecek bir ihtiyacımız olsa görüller. Çocukların kimisi gelir kimisi gelmez. Gelen her daim gelir, arabası ile uğrar. 500 Eüler'de oturu orada. (Osman amca, 90)

Ziyaret ederler, büyük oğlum her gün saat 9'da arar. Arada gelirler, giderler. Büyük oğlum daha çok arar, küçük oğlumun telaşesi çok. Kızım ile günlük görüşürüz, çocuğu bırakır, bir de telefonla da görüşürüz. Bazen yarım saat konuşuruz amca der yine saatlerce konuştuğunuz diye. (Şerife teyze, 65)

Bir oğlum, bir kızım var. Bir oğlum vefat etti. Oğlum burada, gelir ziyaretime. Kızım Cihanbeyli'de oda her hafta arar. Pek gelemmez çünkü lokantaları var iş yerleri var. Hasta olduğumu diselerdi bugün gelirdi. Zeynep'in ayağı kırıldığı gün gece saat 11'de yemek yaptı geldi oradan. Oğlum top sahasının orda. Haftaya kalmaz gelirler. (Cavit amca, 77)

Her pazar bura gelirler amcam kahvaltıya, duruma göre akşam yemeği de yerler öğlen son giderler duruma göre yani. Herhangi sosyal bir yere düğüne filan beraber gider geliriz. (Ali amca, 75)

Görüşme yapılan birçok kişinin çocukları ile diyalogu iyidir ve fırsat bulundukça ziyaretler yapılmaktadır. Zaman zaman gidip kaliteli zaman geçirmek, hoş sohbetler

etmek, kısa süreli de olsa kalmak kişiler için sosyal bir aktivite, mutluluk kaynağıdır. Fakat burada dikkat çeken nokta, kimse uzun süreli kalmayı tercih etmemektedir. İnsanlar alışmış olduğu mekândan, evden, yaşantıdan vazgeçmezler. Görüşmecilerden sıkça duyulan sözler “evimi özlerim”, “kendi evim”, “illa evim”, “rahat edemem” şeklinde olmuştur. Uzun süre kalmak istememe sebepleri alıştıkları mekândan kopamamaları ve çocukların da var olan düzenini bozmak istememeleridir.

Biz de gideriz. Haftada bir gideriz, hafta içi gideriz bizimki belli olmuyor. Gittiğimde pek kalmam, gerek yok evimde daha rahat ediyorum. Onların da düzeni bozuluyor, zaten yakınınız uzak olsa neyse getirir götürürler sağ olsunlar. Hastalık olursa illaki kalıyor. (Talip amca, 66)

Mutlaka gideriz, yatılı asla gitmeyiz. Evdeki mutluluğu insan dışarıda bulamaz. Dört duvar arası bizim sır küpümüzdür. Bir tabir vardır kuşu altın kafese koymuşlar ama vatanım da vatanım demiş. Biz yuvamızda daha mutluyuz. (Mehmet Ali amca, 66)

Bizde gideriz çocuklara, geçen sene kırk beş, elli gün kaldım. Ne damatlarımdan ne oğlanlarımdan bir kötülük görmedim ben.

+Neden iki ay ya da, üç ay kalmıyor sunuz? Hımmm çok güzel bir soru, bak kızım bülbülü altın kafese koymuşlar illa vatan illa vatan demiş, ulan bırakın şunun vatanı neresi demişler gitmiş bir dikenli çalıya konmuş ulan senin vatanın bu mu demiş. Yani nereye gidersen git evladın da olsa illa kendi evin. (Süleyman amca, 75)

Giderim de ayak tutsa biri beşinci katta biri üçüncü katta. Kıza gitsem kalırım üç gün kalırım bir hafta kalırım, anne gitme der gitsen ne iş göreceksin der. Evim var, illa ev, dön dolaş gel evine gel. Amma kakamıca olursam mecbur kııda kalırım. (Emsal teyze, 79)

Giderim. Onlar bazı kahvaltıya çağırılır, akşam yemeğine çağırılır, onlar bize gelirler. Cihanbeyli'ye gittiğimde torunumun evde kalırım, onu pek severim. Bir hafta filan kalırız.

+Bir ay falan kalıyor musunuz? Kalmam, rahat idemem. Kendi evin gibi olmuyor. Kız da torun da illa gelin üç beş gün kalın der. Gidiyoruz amma orda herkesin işi var. Burada daha rahat oluyoruz. Orda her şey emrimize verilmiş amma illa da kendi evim, evimi özliyorum. (Cavit amca, 77)

Görüşmecilerin çocuklarında uzun süreli kalamamalarının bir başka sebebi ise “sıkılmaları”dır. Sıkılmalarının sebepleri ise; gittikleri mekân da kimseyi tanımıyor olmalarıdır. Kendi şehirlerinde, mahallelerinde sohbet ettikleri komşuları, zaman geçirdikleri cami cemaati vardır. Daha önce de bahsini ettiğimiz gibi ileri yaşlarda bazı yaşam aktivitelerinin azalması sebebi ile boş vakit artmaktadır. Bu artan boş vakti doldurmada en önemli araç erkekler için camiye gitmek cemaat ile sohbet etmek iken, kadın görüşmeciler için mahalle sakinleri ile, komşular ile muhabbet etmektir.

Çocuklarıma önceden çok gitmek isterdim de artık istemiyorum gitmek. Amcan oraya gitti mi çok kalmak istemiyor canı sıkılıyor burada camisine gidiyor, komşu var tanıdık eş dost var iki çene yapıyor vakit geçiriyor. Oraya gittik mi tamam çocuğumuzun evi ama camiye gitse kimseyi tanımıyor, dışarı çıksak kimseyi tanımıyoruz o yüzden evimiz daha rahat. (Nuran teyze, 74)

Çocuklar götürürse giderim yavrum, yoksa ayaklarımdan gide-mem. Bir İşkalaman’da yatılı kalırım kendi oğlumda biraz dururum. Geçen sene götürdüler bir ay kaldım bunalıma girdim kapı çok orada da adam yok. Burada biraz komşular filan var geliyolar, dışarı çıkıyorum. Orada sokağa çıkamıyorum ondan sıkılıyorum. (Fatime teyze, 75)

İzmir’e giderim üç ay kalırım. Hayrına çağırmıyorlar, çocuk bakıyorum orada da.

+Oraya gittiğiniz de evinizi özliyor musunuz? Özliyorum, özliyorum derken sıkıldığım zaman çıkıyorum burada. Orada apartmanda kule gibi yerde otur dur. Bir gelen yok, giden yok, bir kahve içimi yok. Burada hiç değilse çöp atmaya giderken bile üç kişiyle konuşuyorum sıkıntın geçiyor. Orada oda yok, girelim kahve içelim diyen yok. Ben mahalleye kızıyorum gelen giden yok diye ama başka yer de selam veren yok. (Hikmet teyze, 65)

Bizde gideriz tabi çocuklara, üçer beşer gün kalırız. Üç senedir torun var burada köydeki kızın oğlu var teknik lisede okuyor, o yüzden pek gitmiyoruz. Oğlanda kalırız bir hafta, ötekinde kalırız üç gün. Daha fazla kalamam usanırım, onlar salmak istemezler. Benim hele büyük gelin var, dünya durdukça o dursun yani o kadar iyi kızlarımdan ben o kadar iltifat göremem. Yirmi dört ayar altın değerinde, diğer gelinim de iyi kötü değil ama onun tırnağı olamaz. (Mustafa amca, 67)

Bu görüşmeciler dışında yalnızca bir görüşmeci çocuklarının yanında uzun süreli kalabileceğini söyledi. Sebebi ise, görüşme sürecinde de bahsettiği üzere komşularının olmamasıdır. Sadece alt katın da yaşayan kendi kızı ile ilişkisi var. Yakın zamanda taşınmak için yeni ev alan Mehmet amca eşini ikna edemediği için taşınamıyor. Onu şu an yaşadığı evin de tutan eşinin kızından ayrılmak istememesidir.

Ben İstanbul'a gider kalırım oğlumda bir hafta on gün filan. Hanımla gitsem beş ay da kalırım. Evimi ararım ama hanımla gidersem aramam. (Mehmet amca, 66)

Mekân Bağlamında Gündelik Alışkanlıklar, İhtiyaçlar

Erkekler için zaman geçirme mekânı olarak camiler bu yaşlarda (65 ve üstü) en sık kullanılan mekanlardandır. Dışarıda çalışmaya alışmış özellikle sağlığı yerinde olan görüşmecilerin zamanlarının büyük kısmını camide geçirdikleri görülmüştür. Cami dışında sosyal birleşme alanı olan emekli-ler konağı ve çay ocakları da vakit geçirme mekanları arasında yer almaktadır.

Uyanırım, sabah namazını kılarım camiye giderim ekseri. Camiden geldikten sonra az yatırız, kalkarız, kahvaltımızı yaparız beş altı sayfa Kuran okurum, tepsiklerim var çekerim. Öğlen yaklaşınca camiye giderim. Camiden gelir yine bir yemek yiriz. Bazı yatırım, yatmazsam tekrar camiye giderim. Beş vakit giderim camiye, hasta olmazsam. Cami yakın buruda, yakinken burada namaz kılmak da olmaz. (Cavit amca, 77)

Ben hep camideyim, evden camiye camiden eve. Bu yaştan sonra ne yapacağım, Ulu camii var ya oraya giderim, ehbap dost hava iyi olursa cami avlusunda oturur sohbet ederiz kötüyse de eve gelirim yatarım, habere bakarım.

+ Çoğu zamanınız camide geçiyormuş, uzun süreli sohbetleriniz olur mu? Tabi canım 25 yıldır biz buranın iyice şiyi olduk. Hava iyiye baya otururuz. (Mustafa amca, 67)

Sabah uyandım mı camiye giderim namazımı kılarım eve gelirim, kahvaltımı yaparım ondan sonra ev işlerine başlarız on bire kadar işi ayarlarız. On iki de tekrar camiye giderim. Evde selpak yok, mendil yok der alır gelirim. (Mehmet amca, 66)

Kahvaltı yaparım biraz haberlere bakarım, abdestimi alır caminin oraya giderim orada arkadaşlarla otururuz. Emekliler konağına gideriz, marketleri dolaşırım. Genelde günümüz cami önünde geçer. (Talip amca, 66)

Sabah kalktım mı en az bire kadar yarıma kadar evdeyim, ondan sonra çıkarım dolaşırım. Kule Site Adesinin orada tanıdık çay ocağı var, orada da beraber çalıştığımız emekli polis arkadaş var giderim otururuz. Çay kahve sohbet muhabbet ondan sonra çıkar gelirim. (Vahdet amca, 70)

Yaşlılık dediğimiz olgu tanımsal olarak biyolojik olarak vücudun çökmesi, eski güce sahip olamama, yaşama ayak uydurmada zorluk çekme halidir. 65 yaş yaşlılığın başlangıcı olarak kabul edilir. Fakat yaşlılık sadece biyolojik değil aynı zamanda psikolojik ve toplumsal boyutları olan bir süreçtir. Her ne kadar 65 yaş yaşlılığın başlangıcı olarak alınsa da bu durum kişiden kişiye değişmektedir. Örneğin, görüşmecilerden biri olan Nuran teyze 74 yaşında ve yaşlılık tanımına dahil olan biyolojik, psikolojik ve toplumsal olarak hayatına devam eder bir halde, herhangi bir sağlık problemi ya da toplumsal uyumsuzluğu söz konusu değil. Yani yaşlılık hali daha çok ruhla alakalı bir durumdur. Burada diğer önemli bir nokta elbette sağlıktır. Görüşmecilerden yaşına rağmen kendini genç hissedenlerin aynı zamanda yok denecek kadar az şikayetlerinin bulunmasıdır. Örnek vermek gerekir-

se Mustafa amcanın tek rahatsızlığı şeker, Melahat teyzenin rahatsızlığı yok sadece geçirdiği bir ameliyattan dolayı ilaç kullanıyor. Nuran teyzenin ise hiçbir rahatsızlığı yok, aynı şekilde Mehmet amcanın da.

Yok canım daha dur bakalım, yaşıma ne. Gönül kocamaz kızım insanın vücudu ne kadar senden geçerse geçsin gönül kocamaz fikir kocamaz. Normal düşünen bir insan için ah şunu da olsam, ah şuraya da gitsem ah şunu da alsam deriz. Vücudun el vermezse o ayrı. (Talip amca, 66)

Şimdiye kadar demedim, benim vücudum yorulmadı. Benim torunum olsa var ya bir daha gençleşirim. Şükürler olsun iyiyim. (Mehmet amca, 66)

Valla Allah bilir onu. Yaş gidiyor ama şimdi kimse emin ol yaşlılığı kimse kabul etmiyor. Annem 97 yaşında vefat etti. Benim hanım ölmeden derdi ki yav anne şu fazlalıkları verelim ihtiyacı olanlara derdi annem de yavrum yaşlanınca giyerim derdi. 87 yaşında hesap et, yaşlanınca giyerim derdi. Dimekki ölümü kimse istemiyö. Bu dünya çok tatlı. Hakıyla yaşamak lazım. (Mustafa amca, 67)

“Yoo çokta düşünmüyorum.

+Neden peki? Elim ayağım tutuyor daha ondan mı ileri geliyor. Bu pazar pazara gittim mesela hem de iki kere gitti yürüyüş olsun diye.” (Melahat teyze, 73)

Diyorum da ben kendimi hiç yaşlı hissetmiyorum. Gençlerle genç olurum çocuklarla çocuk olurum. Küçüklerle daha iyi anlaşıyorum, onlara nasihat etmeyi severim. (Nuran teyze, 74)

Yooo, Allaha şükür daha gönlüm genç. Ellerim tutuyor, gözlerimde görüyör, ayağımda çok şükür tutuyor. Allahtan başka ne isteriz guzum (Ayşe teyze, 67)

Bazı bayan görüşmecilerin yaşlandıklarını düşünmelerinin sebebi “ev işi” yapmak da zorlanmalarıdır.

Tabi, yorulduğum zaman iş yapamadığım zaman düşünüyorum. Artık yaşlandım diyorum, işin hakkından gelemiyorum diyorum, diyorum yani. (Şerife teyze, 65)

Bu sene baya diyeceğim onu çünkü gözüm kesmiyor, temizliğe kalkacağım da gözüm kesmiyor. (Emine teyze, 67)

Yaşlandım artık cam silemez oldum. İlk bahar temizliği olacak düşünüyorum, Hanife birini bulmuş ona telefon açtım çünkü çocuklar dan gelip hem işe hem oraya olmuyor bide köşeleri eğilip silemiyorum dizlerimden, dedim kadın tutayım ilkbahar temizliğini o yapsın. İlk defa bir kadın tutacam Çarşamba günü gelecek. Bir gün üç cam, bir gün üç cam, bir gün kapılar yoruluyorum. Hepsini birden yapamıyorum. (Hikmet teyze, 65)

Ben yaşlandım gari her şeyden elimi çektim siz yapacaksınız derim. Elimden her şeyi alın derim. Özüm yok yoruluyorum, en ufak otursam kalsam yoruluyorum. Mutfığa gitsem sütün başında filan dursam ayaklarım titreyiverir. Lavaboda bulaşık yıksam kollarımı şöyle koyarım. (Zekiye teyze, 67)

Yaşlılıkta ortaya çıkan bazı rahatsızlıkların görüşmecilerin “yaşlı” olduklarını hissetmelerindeki sebeplerden biridir.

Ben şimdi 75 yaşındayım bundan yirmi beş yıl düşsek kaç yaşında olurum 50 o zaman daha rahatlarım ben 50 yaşından sonra hastalık gördüm. On bir tane ameliyat oldum. Sekiz kere de anju oldum. Allaha şükür iyiyi ama insan ne kadar olsa da korkuyor. (Ahmet amca, 75)

Yaa, ne bileyim yavrum valla olur. Yol yürürsem yaşlandığımı biliyorum, yoksa daha delikanlı gibiyim amma şu dizlere gelince. (Osman amca, 90)

Ara sıra deriz. İhtiyarladık kızım. Bak rüzgâr esiyor, dizlerimden esiyor. Ben yağmur yağacağını bilirim. Cuma günü hoca vaaz da dedi ki namazı kıldık mı, yağmur duası yapacaz dedi, ben de dedim ki zaten yağacak. (Veli amca, 72)

Yaşın güzel yanlarının var olduğunu düşünmek aynı zamanda kişilerin yaşlarından memnuniyet düzeylerini de gösterir. 65 ve üstü yaş grupları ile yaptığımız bu görüşmede yaşın güzel yanlarına dair farklı fikirler, sebepler ortaya çıkmıştır. Artık geçim sıkıntısı çekmiyor olmak, kendilerine yaşlarından dolayı saygı duyulması, sağlıklı bir şekilde yaşam sürüyor olmalarına sevinmeleri, olgunluk, imanlı yaşamaya

çalışmak, torunların varlığı bunların hepsi 65 ve üstü yaşlardaki görüşmecilerin yaşlarını güzel görmelerine sebeptir.

İşte o güzelliği yaşayabilirsen. Allah nefes vermiş, göz vermiş bilmem ne vermiş onu yaşayabilirsen güzel ama pisi pisine gidersen bu dünyanda ölür öte dünya da. Müslümanız inancımız var, eğer hak edebilirsek bizden güzeli yok. (Mustafa amca, 67)

Olgunlaştım, anca öbür tarafa çalışmak artık. Cenabı Allah sebep vermiş emekli olmuşuz bir kaygımız yok çok şükür. Ya rabbi ele ayağa düşürme, diye dua ediyoruz.. (Cavit amca, 77)

Torunlar var onlar geliyorlar, çocuklarım var onları görüyorsun ee bende bir zamanlar bunlar gibiydim diyorsun, tatlı bir sevinç bunlar. (Vahdet amca, 70)

Bu yaşım güzel yönleri emeklisin, geçim sıkıntın yok, çoluğu çocuğu evermişsin, abdestini alıp namazını kılabilirsin, gittiğin yerde saygı görüyorsun yaşlı diye hürmet ediyorlar. Eden ediyor ama etmeyen de etmiyor. (Talip amca, 66)

Çok şükür kendim oturuyorum, seviniyorum guzum amma bide dirim ki yatırtma oğluma kızıma muhtaç etme, altına bez tutulmasın. Elim tutarken gözüm görürken üç ayların birisi cumaların sürüsüne Allah'ım nasip etsin guzum. (Emsal teyze, 79)

Herkeşten saygıyı çok duyuyorum, bir eyere varsam Hacı teyze şöyle otur, Hacı teyze böyle gel derler onu da çok seviyorum. Nere varsam yaşlılığa ilgi duyuyorlar. Bende kimseyi kırmadığım için kendi aramda sevilen bir kişiyim. (Zekiye teyze, 67)

Valla ben hiç 74 yaşında hissetmiyorum ki kendimi, daha 18 yaşındayım çünkü her şeyi yapmaya gücüm yetiyor. İçimde istek var mesela televizyon da şey çaldı kalkar oynarım şu yaşta amcan da oynar ben de oynarım. Yerine göre Kur'anımızı da okurum, duaları yaparım Allah emretmiş. Düğünde oynanır, ölü de ağlanır hastalıkta üzülsün. (Nuran teyze, 74)

66 yaşım güzelliği bazı şeylerden elini çekiyon, camine gidiyon yapılması gerekenleri daha güzel düşünüyorsun gençken aklına gelmiyor. (Mehmet amca, 66)

Bu görüşmecilerin dışında yaşlılığın iyi taraflarının olmadığını savunanlar da olmuştur. İyi taraflarının olmamasının

sebepleri; sağlık sıkıntıları, bazı imkanların yokluğu, insanın ağırlaşması, birçok işe yetişememek olarak görülmüştür.

Gençlik olmaz tabi, insanın gençliğinde ki yaşantısı daha farklı. Yaşlılıkta ne fark olabilir, imkanların dahilinde çok güzel şeyler olur da. Ne yaparsın, تنها, temiz, havadar yerler ararsın oralarda yaşlılık yaşantını sürdürürsün. Bizde o imkân yok, olmadığı için imkân dahilinde bazı şeylere katlanmak zorunda kalıyoruz. (Mehmet Ali amca, 66)

Torunlar var, onlarla ilgilenirim yaşlılığın iyi tarafı olmazki. (Emine teyze, 67)

Bence gençken daha güzeldi, bir şey almak icap ettiğinde koşup alıyordun. Şimdi ben koşturamıyorum gidemiyorum, bence gençlik daha güzel bir şey, şimdide iyi de gençlik daha güzel. (Şerife teyze, 65)

Git gide insan ağırlaşıyor. Bir evin içinde en fazla ailene takılırsın onlar tatlı tarafları, bazen şaka yaparsın iyi taraf bunlar. (Süleyman amca, 75)

DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Yapılan mekân gözlemleri ile görüşmecilerin bulundukları mekân hakkında var olan şikayetlerinin aynı olduğu gözlemlenmiştir. Otuz veya elli yıllık bir geçmişe sahip olan bu binalarda yapısal kusurlar, özellikle yaşlılar için, oldukça fazladır. Mahalleler bulundukları yer itibari ile birçok imkânı içinde barındırmaktadır fakat bu durumun aksine evler oldukça kullanışsızdır. En fazla üç dört kat olan bu evlerde asansörün olmayışı, merdivenlerin dik oluşu, binaların eski ve tadilata ihtiyacı olması görüşmecilerin hayatını zorlaştıran unsurlardır. Fakat birçok görüşmeci için bu durumun sorun teşkil etmediği gözlenmiştir. İmkanlar dahilinde kendilerine göre yeniden düzeltilen bu evlerin görüşmeciler için vazgeçilmez tarafları vardır. Görüşmecilerinde söz ettiği gibi temizlik yemek gibi konularda hayatı müşterek olarak paylaşmaktadırlar ya da evlatları yardımcı olmaktadır. Bu yüzden göze çarpan bu zorluklar azalmakta ve onların yaşamını, yaşanır kılmalarına sebep olmaktadır. Ev birçok insanın kendini rahat hissedeceği tek yerdir. Bu yüzden rahatlık, özgür yaşam bu mekânda önemlidir. Görüşme yapılan kişilerin bir kısmı yalnız yaşarken, bir kısmı eşleri ile birlikte yaşamaktadır. Bunun dışında oğlu ve gelini ile yaşayan görüşmeciler olmuştur. Hepsi evlerinde rahat ve özgürdürler. Oğlu ve gelini ile birlikte yaşayan görüşmecilerde bu grupta yer almalarının sebebi kirayı kendilerinden vermeleri ya da kendi evlerinde birlikte yaşıyor olmalarıdır.

İnsanları mekâna bağlayan unsurlar vardır. Zaman ve emek harcamak, bir takım maddi sıkıntılar çekerek emek verilen mekanlar değerlidir. Bazı görüşmecilerinde bahsettiği üzere kooperatife girenler ve zorluk çekerek ödeyenler olmuştur. Bu evi özel ve ayrı kılan sebeplerden biridir. Yine eşini yaşamakta olduğu evde kaybetmiş olanlar, çocuklarını orada büyütüp evlendirmiş olanlar içinde ayrı bir öneme sahiptir. Kısaca anılar, hatıralar, verilen emekler insan için bir mekanı vazgeçilmez kılabılır. Görüşme yapılan iki muhit sakin mekanlardır. Daha çok mahalle yaşantısının sürdürüldüğü bu mekanların sakinliği insanların orada yaşama sebeplerinden biridir.

Bazı görüşmecilerinde dile getirdiği gibi komşu kimi zaman akrabadan önce gelir. Genel anlamda güzel komşuluklara sahip olma, bulunulan evi, mahalleyi yaşanır kılar. Görüşülen kişiler içinde durum böyledir. Ev her ne kadar kullanışsız olursa olsun komşuluk vardır. Eski yaşantılara kıyasla azalmış olsa da birçok muhite göre devam etmektedir. Komşularla kurulan sosyal ilişkiler, gezmeler, günler, kapı önü sohbetleri hala devam etmektedir. Sıkıldıkları zaman sohbet edecekleri tanıdık yüzler, eskimeyen komşular vardır. Erkekler içinde komşuluk önemlidir lakin kadınlar kadar sohbet, muhabbet ortamı yoktur. Erkekler için o muhiti vazgeçilmez kılan en önemli etkenlerden bir tanesi cami cemaati ile kurulan ilişkilerdir. Zamanlarının büyük kısmını camide geçiren erkek görüşmeciler uzun yıllara dayanan cemaat dostluğu edinmişlerdir. Birçok kişi bu sebeplerden başka yere taşınmak istememektedir. Başka önemli bir faktörde çay ocakları ve emekli lokalinde edinilen arkadaşlıklardır. Komşularından memnun olmayan ya da Konya'da kalması için bir sebebi olmayan bazı görüşmecilerin kurdukları bu dostluklar ve evlerine harcadıkları emek onları bu mekâna, bu şehre bağlamaktadır. Sadece üç görüşmeciye bulundukları mahalleye bağlayan unsurlar kalmamıştır. Sebebi ise, mahal-

le sakinlerinin tamamen değişmesi ya da komşularla kurulamayan ilişkilerdir. Geçmişten gelen bir yüzün olmaması, eski ilişkilerin yok olması, evlerine harcamış oldukları zamanı da beraberinde götürmüş ve herhangi bir bağları kalmamıştır.

Zamanında köyde yaşamış olan bazı görüşmeciler hala eski mekanlarını özlemle aramaktadır. Görüşme boyunca bunu sıkça dile getirmişlerdir. Hala gönülleri, akılları eski yaşadıkları topraklardadır. Fakat her ne kadar özleseler bile geri gelmeyeceğinin farkında olup bulundukları mekâna alışmışlardır ve burada yaşayan insanlarla da eski yaşadıkları yerdeki ilişkiler kadar olmasa da belli dostluklar, arkadaşlıklar edinmişlerdir.

Huzurevleri özellikle yaşlı bireylerin yaşamını sürdürdüğü mekanlardır. Görüşmecilerin birçoğu bu mekanları son çare olarak görmektedir ve alışmış oldukları mekândan ayrılmak istemediklerini dile getirmişlerdir. Huzur evi fikrine gelene kadar daha alternatif yolları düşünmektedirler. “Parayla bakıcı tutup baktırma”, “çocukların yanında kalma” gibi. Fakat bunların hepsinden önemlisi birçok görüşmeci “illa evim” diyerek evlerinden ayrılmak istemediklerini dile getirmişlerdir.

Market, Pazar, sağlık ocağı, eczane gibi günlük ihtiyaç dahilinde olan mekanların varlığı hepimiz için önem arz etmektedir. Fakat bu durum, bu kolaylıkların varlığı özellikle yaşlılar için oldukça önemlidir. Belirli bir yaştan sonra uzak mesafelere ulaşımında sağlık sorunlarından dolayı zorluk çeken yaşlılar için bu ihtiyaçlara yakınlık önem arz etmektedir. Görüşme yapılan üç mahallede bu imkanların hepsi mevcuttur. Bu imkanların varlığının özellikle kendileri için çok önemli olduğunu görüşmeciler sık sık dile getirmişlerdir. Bütün ihtiyaçlarını kendi muhitlerinden ayrılmadan karşılayabilen görüşmeciler mahallenin bu rahatlığı açısından yaşanılacak yer olduğu kanısındadırlar. Bir yerden bir yere gitmek

zorunda olduğu zamanlarda ulaşım imkanları yaşlılar için önemli etkenlerdendir. Yine görüşme yapılan üç mahallede de bu imkanlar mevcuttur ve birbirine oldukça yakındır. Bazı görüşmeciler sağlık sıkıntılarından dolayı bu araçlara ulaşmada zorluk yaşamaktadırlar. Bu imkanların varlığı da bu muhitleri yaşlılar için yaşanır kılmaktadır.

Genel olarak baktığımızda; Yaşlıların mekâna ait olmalarını etkileyen, belirleyen en önemli faktör insan ilişkileridir. Çevrelerinde yer alan komşular, arkadaşlar, cami cemaati, sosyal buluşma ortamlarıdır. Çevre ile bir şekilde ilişki kurma, muhabbet sohbet ortamı bulabilme yaşlıların en önemli ihtiyaçlarındandır. Çünkü artık eşle ya da yalnız geçirilen bir ömürde uğraş diyebileceğimiz hiçbir durum kalmamıştır. Emekli olunmuş, çocuklar evlendirilmiş artık tüm vakitler kendine kalmıştır. Bu yüzden hayatlarındaki o boşlukları bu şekilde sosyal ilişkilerle ve sosyal ortamlarla gidermektedirler. İnsan ilişkilerinin yanı sıra yaşanan muhitin insana sunduğu imkanlarda yaşlılar için kendilerine göre, orayı yaşanır kılan sebepler arasındadır. Alışveriş merkezleri, bakkallar, sağlık ocakları, tramvay, otobüs, dolmuş gibi imkanların bulunduğu bu muhitler yaşlıların hayatını kolaylaştırmak ve bu mahalleleri yaşanır kılmaktadır. Hem sosyal ilişkilerin var olması hem bütün imkanları içinde bulundurması, aynı zamanda birtakım anıların birikmesi, evlerin yapısal sıkıntılarına rağmen, görüşmecilerin bu mekanlardan ayrılmak istememelerindeki önemli sebeplerdendir.

ÖNERİLER

Yaşlanan Dünya ve Türkiye nüfusu yaşlılık üzerine yapılan çalışmaları hızlandırmaktadır. Ortalama yaşam ömrünün uzaması, geçmişe nispeten daha kaliteli yaşam sürme isteği yaşlılara yönelik sosyal politikaların önemini arttırmakta ve çalışma yapılması gereken bir alan haline gelmektedir.

Bu süreç göz önünde bulundurularak, Türkiye hızlı bir şekilde yaşlılık politikaları üretmelidir. Ancak, bunlar, yaşlılığı sadece ve basitçe demografik ya da ekonomik bir sorun olarak tanımlamaktan uzak durmalıdır. Yaşlılığı bir sorun olarak görüp bu durum üzerinden çözüm üretmeye çalışmak da çözüm sürecini sorun haline getirmektir (Arun, 2008:314). “Yerinde yaşlanmak” terimi mevcut politikalardan popüler olanıdır. Bir konut bakım hizmetinden daha ziyade, bağımsız bir şekilde toplumda yaşamak anlayışını ele alır. Yaşlı insanların bağımsızlık, özerklik ve arkadaşları ve aileleri de dahil olmak üzere sosyal desteğe bağlanmalarını sağladığı düşünüldüğünden, insanların “yerinde yaşlanmayı” tercih ettiklerini iddia edilmektedir. Pahalı kurum hizmetinden daha ziyade mümkün olduğunca uzun süre evlerinde ve toplulukta kalmalarını sağlamak amaçlanmaktadır. Yoğunlaşan fikirlerin birçoğu evde olmasına rağmen mahalleler ve topluluklar, insanların kendi yeteneğini geliştirme açısından çok önemli faktörler. Bu etkenler göz önünde bulundurulmalıdır. (Wiles ve diğerleri:2012:357-358)

Başarılı yaşlanma için yaş(lı) dostu mekânlar oluşturulmalıdır. Çünkü yaş(lı) dostu mekânlar, yaşlıların kapasitelerinin farkında olarak onların ihtiyaçlarına ve hayallerine göre yerleşim yerlerinde değişiklikler yapmak, sosyal politikalar geliştirmek ve hizmet ağları oluşturmak anlamına gelmektedir. Doğru bir mekân tasarlanması sadece yaşlı toplum için değil, başta çocuklar ve engelliler olmak üzere tüm dünya sakinlerinin yararınadır. Dünya sakinlerinin ortak faydası için

mekânda birtakım düzenlemelerin yapılması ve tedbirlerin alınması yaşam için hayati bir öneme sahiptir. Burada görev büyük oranda merkezî ve yerel yönetimlere düşmektedir. (Esendemir,2016:15)

Yapılan görüşmelerde de görüşmecilerin birçoğu huzurevine sıcak bakmadıklarını dile getirmişlerdir. Bu fikre alternatif fikir olarak “para verip birine baktırma” düşüncesi yaygındır. Yine çocuklarına baktırma da alternatif fikirlerdendir. Bunların dışında en önemlisi birçok görüşmeci “illa evim” diyerek evinden hiçbir şekilde ayrılmak istemediğini dile getirmiştir. Daha çok kendi bulundukları evlerinden ya da mekanlarından ayrılmadan hayatlarına devam etme isteği vardır. Nitel ve nicel görüşmelerin ortak özelliği diyebileceğimiz durum insanların duygu ve düşüncelerini anlatan, ifade eden jest ve mimiklerin aktarılamamasıdır. Burada huzurevine ılımlı yaklaşan görüşmecilerde fikirlerini aktarırken ses tonu ve yüz ifadesi verilen cevapla aynı düzeyde olmamıştır. İfade olarak olumlu bakan görüşmecilerin hepsi aslında mimiksel ifadeler ile bunun tam aksi durum olduğunu göstermiştir.

Bazı koşullarda, ihtiyaç halinde baş vurulan huzurevleri ve yaşlı bakım hizmeti veren tüm birimler, insanın ömrünü geçirmesi için yapılmış hizmet yerleri olarak görülmemelidir. Yaşam kalitesinin düştüğü toplu yaşam alanlarından daha ziyade yaşlı bireyleri yerinde yaşamalarını sağlayacak hizmetler sunulmalıdır. Yine görüşmecilerinde ifade ettiği gibi yapısal sıkıntı yaratan evler yaşlılara göre tekrar dizayn edilmelidir. Asansörü olmayan binalara çözüm getirilmeli, ev içindeki kusurlar yaşlı bireyin kullanacağı şekilde yeniden tasarlanmalıdır. Örneğin mutfak dolapları, banyo, lavabolar, sıcak su, kalorifer gibi bu imkanların daha yaşanır şekilde ayarlanması, planlanması gerekmektedir. Sadece bu yapısal sıkıntıları gidermek çözüm değildir. Yaşlıya uygun tasarlanmış bir banyo onun için bir imkân olmakla birlikte eksiktir. Banyo yapısal bir sıkıntı içerse de eylemsel olarak

da aynı sıkıntıyı içermektedir. Bu konuda yaşlı bireylere devlet aracılığı ile hizmet sunulmalıdır. Ev temizliğinden kişisel temizliğe kadar yaşlı bireylere hizmet verilmelidir. Bunun örneğini Konya'nın Selçuklu Belediyesine bağlı "Evde Yaşlı Bakım Hizmeti" birimi hayata geçirmeye başlamıştır. Bu ve benzeri hizmetlerin yaygınlaşması ile birlikte yaşlıların kendi yerinde yaşlanmalarını sağlamak devletin sunduğu diğer imkanlardan (huzur evi, yaşlı bakım merkezleri) daha etkili çözüm olabilir.

EK:1 GÖRÜŞME SORULARI

Ev İçi Mekânda Yaşam Zorluğu ve Kolaylığı Değerlendirmesi

1. Bu evde hayatınızı zorlaştıran unsurlar var mı? (yüksek dolaplar, kaygan zeminler, vs.)
2. Evi kim temizler? Yemekleri kim yapar? Alışverişi Kim gider?
3. Oturduğunuz bu evde kendinizi özgür hissediyor musunuz?
4. Bu evde yaşamamanın size sunduğu kolaylıklar var mı? (sıcak su, kalorifer vs)
5. Eviniz rahat mı? Rahat olarak adlandırdığınız tarafları ne?
6. İlerleyen yaşlarda huzurevinde kalmayı düşünür müsünüz? Neden?

Mekân Hatıraları ve Memnuniyet Düzeyi

1. Bu evde kaç yıldır oturmaktasınız? Bu evin/apartmanın/sitenin/mahallenin sizin için bir anısı bir hatırası var mı?
2. Evde atmaya kıyamadığınız, kaybolursa üzüleceğiniz bir eşya, bir anı, bir resim var mı?
3. Oturduğunuz odanın/evin içinde ki eşya düzenini (koltuk, tv, yatak vs) siz mi belirlediniz? Dilediğiniz gibi değiştirebiliyor musunuz?
4. Daha önce nerede oturuyordunuz? İki mekân (ev/mahalle/site/şehir) arasında fark size göre ne?

Dış Mekânlara İçten Bakışı

1. Bu apartmandan/mahalleden/siteden/şehirden memnun musunuz? Memnun olduğunuz ya da olmadığınız tarafları neler?
2. Sizce apartmanın/mahallenin/sitenin/şehrin planlaması (park ve bahçeler, apartman ve site için asansör, ulaşım, ulaşım araçlarının uygunluğu, marketler) size göre mi?

3. Bir yere gitmek istediğiniz zaman ulaşımında zorluk çekiyor musunuz? Yakınlarda dolmuş, otobüs tramvay gibi araçlar var mı?
4. Bu çevre de eksik olduğunu düşündüğünüz bir yer var mı? (cami, alışveriş merkezi, bakkal)

İleri Yaşta Yakın Çevre ile Kurulan Bağ: Komşuluk, Akrabalık İlişkisi

1. Komşularınızla aranız nasıldır? Her gün kısa süreli de olsa muhabbet/sohbet eder misiniz?
2. “Ev alma komşu al” sözünü nasıl açıklarsınız? Sizce doğru bir söz mü?
3. Komşularınızla/akrabalarınızla düzenli bir gezmeniz (on beş günde bir ya da ayda bir gibi) ya da dini konuları konuştuğunuz bir ortam var mı?
4. Çocuklarınız (damat, gelin), torunlarınız sizi ziyaret eder mi? Ne kadar sürede gelirler ziyaretinize?
5. Siz çocuklarınıza gider misiniz? Ne kadar da bir giderseniz? Gittiğiniz de ne kadar kalırsınız?

Mekân Bağlamında Gündelik Alışkanlıklar, İhtiyaçlar

1. Gün için de neler yaparsınız? Bir gününüz nasıl geçer?
2. Alışveriş yapma, fatura yatırma, bankaya gitme gibi dışarıda yapmanız gereken ihtiyaçlarınızı kendiniz mi halledersiniz?
3. “Ben de yaşlandım artık “diye düşündüğünüz zamanlar oldu mu? Düşündüyseniz/düşünmediyseniz nedeni nedir?
4. Her yaşın bir güzelliği var, şu an ki yaşınızın size göre bir güzel yanları var mı?
5. Ailenizle, evinizle sevdiğiniz ya da sevmediğiniz herhangi bir şeyle alakalı bir pişmanlığınız var mı? Geçmiş yıllara dönüp baktığınızda keşke dediğiniz bir konu var mı?

EK 2: KATILIMCI KÜNYESİ

Melahat Teyze 73 yaşında, ev hanımı, okuryazar.

Nezahat Teyze 65 yaşında, ev hanımı, okuryazar.

Kezban Teyze 81 yaşında, ev hanımı, okuryazar değil.

Fadime Teyze 70 yaşında, ev hanımı, okuryazar.

Emsal Teyze 79 yaşında, ev hanımı, okuryazar değil.

Zekiye Teyze 67 yaşında, ev hanımı, okuryazar.

Nuran Teyze 74 yaşında, ev hanımı, okuryazar.

Hediye Teyze 87 yaşında, ev hanımı, okuryazar değil.

Emine Teyze, 67 yaşında, ev hanımı, okuryazar.

Fatime Teyze 75 yaşında, ev hanımı, okuryazar değil.

Şerife Teyze 65 yaşında, ev hanımı, okuryazar.

Ayşe Teyze 67 yaşında, ev hanımı, okuryazar.

Marziya Teyze 65 yaşında, ev hanımı, okuryazar.

Hikmet Teyze 65 yaşında, emekli dikiş nakış öğretmeni,
okuryazar.

Talip Amca 66 yaşında, emekli, okuryazar.

Ahmet Amca 75 yaşında, emekli, okuryazar.

Süleyman Amca 75 yaşında, emekli, okuryazar.

Vahdet Amca 70 yaşında, emekli, okuryazar.

Cavit Amca 77 yaşında, emekli, okuryazar.

Mustafa Amca 67 yaşında, emekli, okuryazar.

Osman Amca 90 yaşında, emekli, okuryazar.

Veli Amca 72 yaşında, emekli, okuryazar.

Ali Amca 75 yaşında, emekli, okuryazar.

Mehmet Ali Amca 66 yaşında, emekli, okuryazar.

Mehmet Amca 66 yaşında, emekli, okuryazar.

Şevki Amca 79 yaşında, emekli, okuryazar.

KAYNAKÇA

- AKIN, Galip, (2003), “İnsanın Ortaya Çıkışı ve Toplumsal Davranışları”, Yaşlılık: *Disiplinler Arası Sorunlar, Çözümler*, (Ed. Velittin Kalınlara), Odak Yayın Evi, s:1-33, Ankara
- AYDEMİR, Mehmet Ali, (2011), Sosyal Sermaye / Topluluk Duygusu ve Sosyal Sermaye Araştırması, Konya: Çizgi Kitabevi.
- ARUN. Özgür, (2008), Yaşlı Bireyin Türkiye Serüveni: Kaliteli Yaşlanma İmkânı Üzerine Senaryolar, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7(2):313-330
- AKIN, Mahmut Hakkı, (2011), Toplumsallaşma Sözlüğü, Çizgi Kitabevi, Konya
- ALPTEKİN, Duygu, (2011), Toplumsal Aidiyet ve Gençlik: Üniversite Gençliğinin Aidiyeti Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya
- AKSÜLLÜ, Nihayet. ve DOĞAN, Selma. (2004), Huzurevinde ve Evde Yaşayan Yaşlılarda Algılanan Sosyal Destek Etkenleri ile Depresyon Arasındaki İlişki, Anadolu Psikiyatri Dergisi, sayı:5
- ALVER, Köksal, (2013), Siteril Hayatlar, 3.baskı, Hece yayınları, Ankara
- AYTAÇ, Ömer, (2007), Kent Mekanlarının Sosyo-Kültürel Coğrafyası, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 17, Sayı: 2 Sayfa:199-226,
- AKÖZER, Mehmet, ve Diğerleri, (2011), Türkiye’de Yaşlılık Dönemine İlişkin Beklentiler Araştırması, Aile ve Toplum Dergisi, cilt:7, sayı:27
- ARSLAN, Nurcan, (2015), Derin Yaşamak, Sokak Kitapları Yayıncılık,4.baskı, İstanbul
- ALPEREN, Melike Ahsen, (2013), Sosyo- Ekonomik Statü Açısından Yaşlıların Aile İlişkileri: Ankara Keçiören Örneği, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya
- ALTINOLUK Dergisi, (2011), Mart, Sayı: 301, Sayfa: 013
- BADAY, Ömür Nihal, (2001), Modern Kent Mekanlarında Mahallenin Konumu, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya

- BİLGİN, Nuri, GÖREGENLİ, Melek, (2002), “Kentsel Katılım ve Çoğulculuk”, Ed.: Ferzan Yıldırım, Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne, 2. Basım, Demokrasi Kitaplığı, İstanbul, s. 51-64
- CANATAN, Ayşe, (2008), Sosyal Yönleriyle Yaşlılık, Palme Yayıncılık, Ankara
- ÇAMUR DUYAN, Gülsüm, (2008), “Yaşlı İstismarı”, Psikolojik, Sosyal ve Bedensel Açından Yaşlılık, (Ed:Kurtman Ersanlı, Melek Kalkan), Pegem Akademi Yayınları, s:151-172
- ÇİĞDEM, Yasemin ve KONAK, Akın, (2005), Yaşlılık Olgusu: Sivas Huzurevi Örneği, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, cilt:29, no:1, s.23-63
- DÖNÜMCÜ, Şadiye, (2006), Yaşlı ve Sosyal Hizmetler, Türk Fiziksel Tıp Rehabilitasyon Dergisi
- EMİROĞLU, Vedia. (1984), Sosyal Gerontoloji Çalışmalarında Kuramsal Yaklaşımlar ve Araştırma Bulguları, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi, cilt:2, sayı:1-3
- ESENDEMİR, Şerif, (2016), Türkiye’de Yerde Yaşlanma ve Mekân Gerontolojisinin Temel Parametreleri, Sosyoloji Dergisi, 36(2):13-31
- GIRAY, Hatice. ve Diğerleri, (2008) Türkiye’ye İlişkin Yaşlı Sağlığı Örgütlenmesi Model Önerisi, TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, cilt:7, sayı:1, Ankara.
- GÖRGÜN-BARAN, Aylin, (2003), “Yaşlılık Sosyolojisi” Yaşlılık: Disiplinler Arası Sorunlar, Çözümler, (Ed. Velittin Kalınlara), Odak Yayın Evi, s:35-57, Ankara
- İÇLİ, Gönül, (2008), Yaşlılar ve Yetişkin Çocuklar, Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi
- İLGAR, Lütfi, (2008), “Yaşlılık Dönemi Sosyal Özellikleri ve Serbest Zaman Etkinlikleri” Psikolojik, Sosyal ve Bedensel Açından Yaşlılık, (Ed:Kurtman Ersanlı, Melek Kalkan), Pegem Akademi Yayınları, s:63-96
- KALAYCIOĞLU, Sibel. ve Diğerleri, (2003) Yaşlılar ve Yaşlı Yakınları Açısından Yaşam Biçimleri Tercihleri, Türkiye Bilimler Akademisi Raporları, sayı:5, Ankara

- KALINKARA, Velittin, (2003), “Yaşlı Konutlarında İç Mekan Tasarımının Ergonomik Boyutu”, *Yaşlılık: Disiplinler Arası Sorunlar, Çözümler*, (Ed. Velittin Kalınlara), Odak Yayın Evi, s:59-79, Ankara
- KALKAN, Melek, (2008), “Yaşlılık: Tanımı, Sınıflandırılması ve Genel Bilgiler”, Psikolojik, Sosyal ve Bedensel Açından Yaşlılık, (Ed:Kurtman Ersanlı, Melek Kalkan), Pegem Akademi Yayınları, s:1-17
- KOŞAR, Nesrin, (1996), Sosyal Hizmetlerde Yaşlı Refah Alanı, Ankara
- KÜMBETOĞLU, Belkıs, (2005), Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma, Bağlam Yayıncılık, İstanbul
- LEFEBVRE, Henri. (2015), Mekanın Üretimi, çev: Işık Ergüden, 3.baskı, Sel yayıncılık, İstanbul
- MONTESQUIEU (1998), Kanunların Ruhu Üzerine-1(çev. Fehmi Baldaş) Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul.
- NİRÜN, Nihat, (1994), Sistematik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür, Türk Tarik Kurumu Basımevi, Ankara
- ÖZCAN, Sevgi ve Diğerleri, (2008), Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi 3. Sınıf Öğrencilerine Uygulanan” Yaşlı Bireye Multidisipliner Yaklaşım Modülü”ün Değerlendirilmesi, Türk Geriatri Dergisi, cilt:11, sayı:1
- ÖZDENÖREN, Rasim, (2014) Kent İlişkileri, 4. Baskı, İz Yayıncılık, İstanbul
- ÖNCÜ, Ayşe, WEYLAND, Petra, (2005), “Giriş: Küreselleşen Kentlerde Yaşam Alanları ve Kimlik Mücadeleleri”, Mekân, Kültür, İktidar Küreselleşen Kentlerde Yeni Kimlikler, Der. Ayşe Öncü & Petra Weyland, Çev. Leyla Şimşek & Nilgün Uygun, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 9-39.
- SARIBAY, Ali Yaşar, (2002), “Kent: Modernleşme ile Postmodernleşme Arasındaki Kültür”, Ed.: Ferzan Yıldırım, Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne, 2. Basım, Demokrasi Kitaplığı, İstanbul, s. 37-44.
- SOYSAL, Hasan Turgut, (2015) Yaşlılık Olgusu Bağlamında Yaşlılık Memnuniyetine Sosyolojik Bir Bakış: Karabük Yücel Huzurevi

Örneği, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Karabük

TERAKYE, Gülşen ve GÜNER, Perihan. (1997) Kriz Potansiyeli Taşıyan Bir Dönem: Yaşlılık, Kriz Dergisi, cilt:5, sayı:2

TAŞKESEN, GÖNÜLLÜ, Canan, (2012) Türkiye’de Yaşlılık ve Evde Yaşlı Bakımı: Resmi Karar ve Uygulamaların Yerinde Tespiti (Isparta İli Araştırması), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Isparta

TUFAN, İsmail, (2002), Antik Çağdan Günümüze Yaşlılık, Aykırı Yayıncılık, İstanbul

TÜREL, Güzin, (2003), “Yaşlılar İçin Sunulan Sosyal Servisler”, *Yaşlılık: Disiplinler Arası Sorunlar, Çözümler*, (Ed. Velittin Kalınlara), Odak Yayın Evi, s:81-100, Ankara

Türkiye İstatistik Kurumu

Türkiye’de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı, 2007

URRY, John, (2015), Mekanları Tüketmek, çev:Rahmi G. Öğdül, 2.baskı, Ayrıntı yayınları, İstanbul.

Yıldırım, Ali ve Şimşek, Hasan, (2013), Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, 9.baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara

WILES, Janine L. Ve Diğerleri, (2012) The Meaning of “Aging in Place” to Older People, *The Gerontologist*, 52(3):357-366